

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Konjunkturtendensene

- Utviklingen i norsk og internasjonal økonomi
- Prognoser for norsk økonomi for 2017-2020

Artikler

- Handlingsregelen og endringer i Statens pensjonsfond utland
- Oslo kommunes demografiske og økonomiske utvikling fram mot år 2025

2/2017

Økonomiske analyser

2/2017

36. årgang

Innhold

Kjetil Telle:

Arbeidsledigheten	3
--------------------------	----------

Konjunkturtendensene

1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	13

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2016	31
---	-----------

Anders Kjelsrud:

Handlingsregelen og endringer i Statens pensjonsfond utland	32
--	-----------

Ådne Cappelen, Audun Langørgen, Bård Lian og Lasse Sigbjørn Stambøl:

Oslo kommunes demografiske og økonomiske utvikling fram mot år 2025	40
--	-----------

Tabell- og diagramvedlegg

Nasjonalregnskap for Norge	1*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	30*

Redaksjonen avsluttet tirsdag 6. juni 2017.
Publisert 8. juni 2017 på www.ssb.no/oa/.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Roger Hammersland, roger.hammersland@ssb.no, tlf. 21 09 43 02

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Kjetil Telle (ansv.), Torbjørn Eika, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrud, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli og Kristin Fredriksen.

Redaksjonssekretær: Åsne Vigran, telefon: 21 09 48 29, e-post: asne.vigran@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 5 grupper og ledes av *forskningsdirektør Kjetil Telle*.

- Offentlig økonomi og befolkningsmodeller
Forskningsleder Marte Rønning
- Energi- og miljøøkonomi
Forskningsleder Cathrine Hagem
- Makroøkonomi
Forskningsleder Håvard Hungnes
- Mikroøkonomi
Forskningsleder Erik Fjærli
- Demografi og levekår
Forskningsleder Kenneth Aarskaug Wiik

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Arbeidsledigheten

Kjetil Telle

Arbeidsledigheten har i et par år vært høy i norsk målestokk. Den har vokst fra 3,2 prosent i 2012, og er nå om lag 4,5 prosent. I følge våre prognoser beveger den seg bare sakte nedover i de kommende årene. De siste årene har antall personer som melder seg ledige hos NAV steget mindre, og forskjellen i utviklingen mellom registrerte ledige og ledigheten i arbeidskraftundersøkelsen (AKU) har skapt usikkerhet om den faktiske utviklingen. Det litt vanskelige svaret på hvilken av statistikken som gir det riktige bildet er begge, fordi de måler litt forskjellige ting. Vi er opptatt av ulike aspekt ved arbeidsledigheten. Den er en indikator på størrelsen på uutnyttet kapasitet i økonomien, den sier noe om offentlige utgifter og den er en velferdsindikator.

AKU måler hvor mange som ikke arbeider selv om de aktivt ønsker å arbeide til rådende arbeidsvilkår. Dette målet sier først og fremst noe om nivået på den uutnyttede produksjonskapasiteten i økonomien, men har også klare velferdsmessige implikasjoner. Koblingen til offentlige utgifter er litt mer diffus. AKU er en utvalgsundersøkelse, men populasjonsparameteren – tallet vi ville fått dersom vi hadde en fulltelling – fanger nettopp det vi ønsker å måle, nivået på uutnyttet arbeidstilbud. For årsgjennomsnittene er utvalgsusikkerheten liten også sett i forhold til økningen i ledighet fra 2012 til 2016.

Registrert ledige hos NAV er en fulltelling, men det er ikke arbeidsledighet som mål på uutnyttede ressurser som telles. Det som telles er de som selv registrerer seg som arbeidssøkere hos NAV og som NAV mener har arbeidsevne. I praksis faller dette nær sammen med antall dagpengemottakere. Forhold som ikke trenger å ha noe med konjunktursituasjonen i Norge å gjøre, kan i prinsippet påvirke hvem som blir registrert som ledige hos NAV. Nivået på dette målet kan dermed forandres hvis reglene for rett på dagpenger eller NAVs praksis endres, eller hvis andre lover og regler knyttet til offentlige ytelser, aldersgrenser i arbeidslivet eller skatt endres.

Som svar på spørsmålet om omfanget av tilgjengelig arbeidskraft i økonomien på kort sikt, er det derfor ingen grunn til å gjøre ting vanskeligere enn de er: AKU-ledigheten er den statistikken som gir det beste svaret.

Imidlertid er vi ofte mer opptatt av hvordan utviklingen framover vil bli, enn av hvor stor arbeidsledigheten har vært de siste årene. Hvis spørsmålet er hva ledigheten er i dag eller vil bli i framtiden, er det ikke like enkelt å måle populasjonsparameteren – framtidens ledighet eksisterer ikke engang ennå. Da er vi tvunget til å søke etter og benytte indikatorer av en vesensforskjellig lavere kvalitet enn data- og metodegrunnlaget som SSBs eller NAVs statistikker bygger på. Mens våre statistikker ofte definisjonsmessig er fasiten for den historiske utviklingen, vil våre framskrivninger og prognoser nesten alltid bomme på den faktiske utviklingen, uten at det gjør dem mindre viktige eller nødvendige – det er tross alt bare framtiden vi har mulighet til å påvirke.

Nye datakilder og metoder åpner nye muligheter. Siden 2015 har vi for eksempel sysselsettingsdata for alle lønnstakere i Norge hver måned. En ny korttidsstatistikk basert på dette er på trappene. Det er et strategisk satsingsområde for SSB å ta i bruk nye datakilder. Her vil det skje mye framover både i Norge og ellers i verden, og foreløpige ideer til tidlige indikatorer på konjunkturutviklingen har omfattet mye ulikt, som for eksempel daglige målinger av medieoppslag eller bomplasseringer på veiene. I prognosemodeller kan registrerte ledige hos NAV være vel så godt egnet som mer eller mindre tilfeldige svingninger som følge av utvalgsusikkerhetene i AKU-ledigheten.

Skal man forsøke å lage prognoser litt lengre fram i tid, vokser behovet for teoretisk forankring. Våre konjunkturanalyser har god teoretisk forankring, er solid empirisk fundert og inkluderer også variable som fanger aktørenes forventninger til den framtidige utviklingen. I våre nye prognoser holder vi fast ved hovedbildet fra mars om at vi er nær konjunkturbunnen, og at arbeidsledigheten – målt ved AKU-ledigheten – langsomt vil falle framover. Prognosene våre inkluderer som alltid en rekke usikre forutsetninger, og vi må passe på at de spesifikke tallene i prognosene ikke tar bort oppmerksomheten fra de gode og viktige drøftingene av prognosenes premisser.

1. Konjunktursituasjonen internasjonalt

Det ligger an til høyere vekst internasjonalt framover. Sammenliknet med situasjonen vi beskrev i vår forrige rapport synes nedsiderisikoen knyttet til de internasjonale konjunkturutsiktene nå også å være redusert. Samlet anslår vi at Norges handelspartnere har passert konjunkturbunnen. Konjunkturoppgangen i OECD-områder ventes imidlertid fortsatt å bli moderat. Kapitalbeholdningen i OECD-området har lenge sunket som følge av svært lave investeringer. Kombinert med et generelt høyt gjeldsnivå og lav etterspørsel har dette bidratt til å redusere produksjonspotensialet og således trendveksten etter finanskrisen. Den lavere trendveksten har på den andre siden ført til at det skal mindre vekst til før vi får en konjunkturoppgang. Omstillingen i Kina til en mer konsumdrevet økonomi ventes å ha samme effekt. Der ventes veksten å avta gradvis ned mot rundt 5 prosent fram til 2020. En gradvis økning i råvareprisene samt bedre internasjonale konjunkturer, er imidlertid ventet å lede til en viss gjeninnhenting i andre framvoksende økonomier.

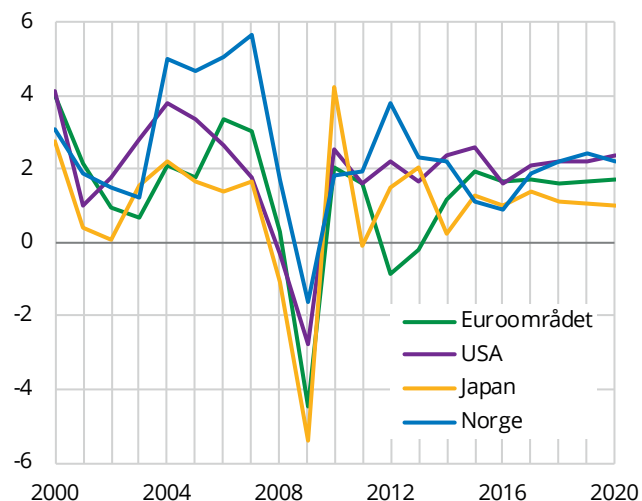
Det økonomiske vekstbildet er svært sammensatt internasjonalt. Mens den økonomiske veksten tok seg opp i euroområdet og Japan i siste del av fjoråret og inn i 2017, har veksttakten falt tilbake i mange andre land. I 1. kvartal i år falt den i både USA og Storbritannia – i USA etter ett år med høy vekst og i Storbritannia etter en sammenhengende periode med relativt høy vekst. I Kina var veksten i 1. kvartal, sesongjustert og regnet som årlig rate, 5,3 prosent, den laveste på åtte år og ned fra i underkant av 7 prosent kvartalet før. Mye tyder på at veksten i India også kan ha avtatt noe i begynnelsen av 2017. Kaoset som oppstod i forbindelse med at sedler med de to høyeste valørene ble tatt ut av sirkulasjon i november i fjor har hatt klare negative følger for store deler av befolkningen. I de råvareproduserende økonomiene Russland og Brasil ser situasjonen nå ut til å ha snudd. År-over-år vekstratene tyder på at

veksten i Russland er positiv og i ferd med å ta seg opp, og i Brasil tok økonomien i 1. kvartal i år til å vokse igjen, etter å ha falt sammenhengende i nærmere to år. I begge land har inflasjonen i det siste kommet markert ned. Dette har skapt rom for ekspansiv pengepolitikk. Perioden med fallende BNP ser derfor ut til å være over for denne gang. En ny potensiell regjeringsskifte, der den brasilianske presidenten Michel Temer, risikerer å bli stilt for riksrett som følge av anklager om bestikkelser og korrupsjon, skaper imidlertid ny nedsiderisiko.

OPEC har nylig blitt enige med sine avtalepartnere om å forlenge den tidligere inngåtte avtalen om produksjonskutt med ni nye måneder. Dersom avtalen overholdes, vil de globale lagrene av råolje falle ifølge IEA (se boks 1.2). Selv om priselastisiteten til de amerikanske produsentene er høyere enn tidligere, vil dette kunne være nok til å gi en prisoppgang på olje framover. I våre prognoser har vi således valgt å legge til grunn en oljepris som øker gradvis gjennom prognoseperioden, fra dagens nivå på rundt 50 dollar til knappe 65 dollar fatet mot slutten av 2020.

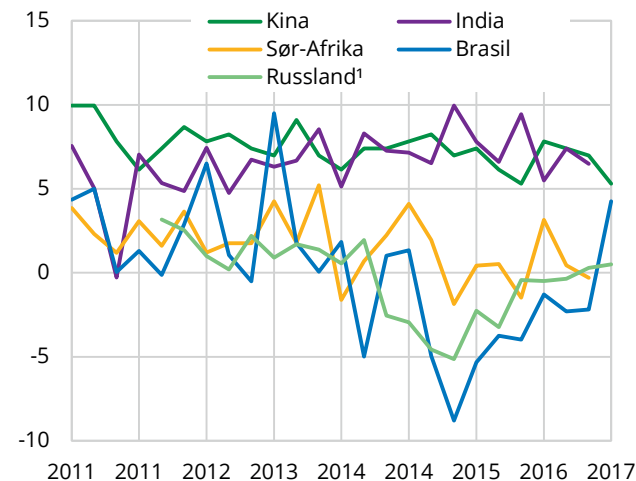
Den sterke optimismen som rådet i finansmarkedene i fjor høst og fram til tidlig mars i år, har i det siste vist tegn til å avta. I USA har dette kommet til uttrykk ved at den sterke veksten i aksjemarkedene nå har stoppet opp på grunn av usikkerhet med hensyn til Trump-administrasjonens finanspolitiske planer. I Europa har derimot aksjemarkedet fortsatt å vokse, godt understøttet av positive stemningsindikatorer og data som konsoliderer inntrykket av bedre økonomiske framtidsutsikter. Den generelle tendensen til høyere obligasjonsrenter siden i fjor høst snudde også i mars som følge av en rekke forhold, herunder redusert villighet til å påta seg global risiko, lavere inflasjonsforventninger og forventninger til en mer gradvis innstramning av pengepolitikken i USA. Også rentene på tyske statsobligasjoner tok til å

Figur 1.1. BNP-vekst for USA, euroområdet, Japan og Fastlands-Norge

Kilde: Macrobond.

Figur 1.2. BNP-vekst for framvoksende økonomier

Kilde: Macrobond. ¹ Vekst fra samme periode året før.

falle, men har siden tatt seg inn igjen, trolig som følge av den bedrede konjunktursituasjonen og frykt for en viss overoppheting. I markedet for langsiktig statsgjeld har imidlertid rentedifferansen mot Tyskland i det siste krympet for mange av landene i den europeiske periferien.

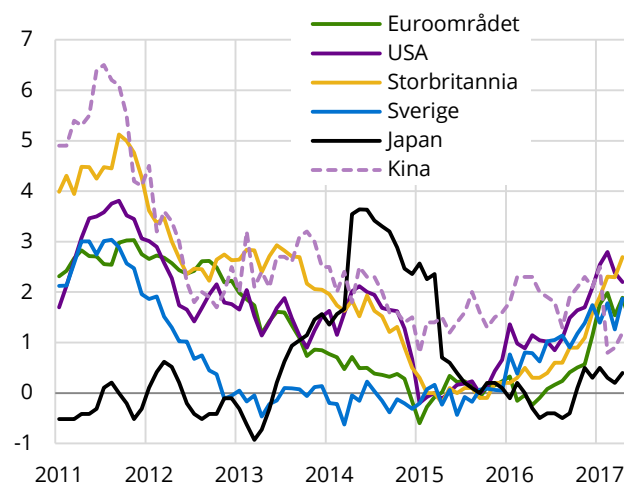
Etter Feds beslutning om å øke styringsrenten for tredje gang i mars i år samtidig som ESB i samme periode valgte å la sin egen styringsrente ligge urørt, har forskjellene i den pengepolitiske innretningen økt på tvers av Atlanteren. I kjølvannet av det politiske utfallet av valget i Frankrike og reduserte forventninger til gjennomføringen av Trumps finanspolitiske planer, har likevel euroen i det siste styrket seg betraktelig mot dollar. Vi har lagt til grunn at den europeiske sentralbanken (ESB) ikke vil begynne å sette opp renta før i 2019. I USA har sentralbanken signalisert muligheten for to nye rentehevinger i løpet av 2017. Selv om en noe svakere enn antatt utvikling fremover vil kunne moderere dette forløpet noe, vil USA fortsatt lede an i rentesyklusen. Vi legger til grunn en forholdsvis stabil dollarkurs framover.

1.1. USA

Etter en relativt svak start på 2016 tok veksten i den amerikanske økonomien seg opp i andre halvår. I 1. kvartal i år falt imidlertid veksten igjen tilbake. Selv om mye av dette trolig har sammenheng med midlertidige forhold, peker et forholdsvis kraftig fall i konsumveksten sammen med en avkortet versjon av Trumps tidligere annonserte finanspolitiske planer, i retning av noe lavere vekst enn vi tidligere så for oss. Forventninger til en langt mer næringslivsvennlig og ekspansiv politikk har bidratt til oppgang i aksjemarkedet og indikatorer for stemningen både i næringslivet og husholdningene har vært gode i de siste månedene. Men som tallene for 1. kvartal illustrerer, har dette så langt i liten grad blitt reflektert i realøkonomiske forhold. Vi regner likevel med at bedret stemning, kombinert med finanspolitiske stimulanter, vil bidra til å øke veksten i tiden som kommer.

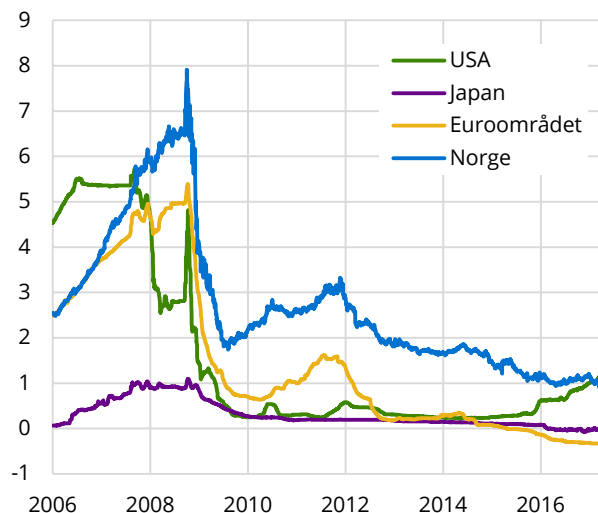
Sammenlignet med vår forrige rapport virker det imidlertid som om oppsiderisikoen forbundet med et slikt scenario har blitt redusert. Forventningene til en mer ekspansiv finanspolitikk har i det siste både blitt kraftig modifisert og forskjøvet fram i tid. Dette gjelder både den tidligere annonserte skattereformen, der omfanget antas å bli mer begrenset enn tidligere annonsert, og investeringsplanene relatert til ny og oppdatert infrastruktur. Implementeringen av skattereformen er dessuten utsatt til 2018 slik at det for inneværende år trolig ikke blir snakk om noen finanspolitisk impuls i det hele tatt. Tar man i tillegg høyde for de potensielt negative effektene som en eventuell oppheving av the Affordable Care Act (Obamacare) vil kunne medføre – en opphevelse som, i følge det uavhengige organet Congressional Budget Office (CBO), vil frata titalls millioner amerikanere helseforsikringen - og det faktum at de impliserte skatteuttene i stor grad vil tilfalle den

Figur 1.3. Inflasjon i utvalgte land. 12-månedersvekst i KPI

Kilde: Macrobond

Figur 1.4. Internasjonale renter. 3 mnd.

Kilde: Macrobond

Figur 1.5. Oljepris. Brent blend

Kilde: Macrobond og SSB

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst																
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Euroområdet																	
SSB	2,3	1,7	3,2	3,0	0,4	-4,5	2,1	1,5	-0,9	-0,3	1,2	2,0	1,7	1,7	1,6	1,7	1,7
IMF														1,7	1,6	1,6	1,5
USA																	
SSB	3,8	3,3	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,2	1,7	2,4	2,6	1,6	2,1	2,2	2,2	2,3
IMF														2,3	2,5	2,1	1,8
Sverige																	
SSB	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,6	4,1	3,3	2,2	2,5	2,5	2,4
IMF														2,7	2,4	2,2	1,7
Storbritannia																	
SSB	2,5	3,0	2,5	2,6	-0,6	-4,3	1,9	1,5	1,3	1,9	3,1	2,2	1,8	1,9	2,1	2,1	2,1
IMF														2,0	1,5	1,6	1,9
Kina																	
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,6	9,5	7,9	7,8	7,3	6,9	6,7	6,7	5,9	5,3	5,0
IMF														6,6	6,2	6,0	5,9
Handelspartnere¹																	
SSB	2,9	2,6	3,8	3,3	0,5	-3,2	3,3	2,3	0,7	1,2	2,2	2,7	2,2	2,3	2,2	2,2	2,2
IMF														2,3	2,1	2,1	2,0
	Prisvekst																
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Euroområdet																	
SSB	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,1	0,3	1,6	1,4	1,7	1,9
IMF														1,7	1,5	1,6	1,8

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bemidlede delen av befolkningen (med lavere marginal konsumtilbøyelighet), vil netto effekten i makro uansett være svak, i hvert fall på kort sikt.

I årets første kvartal var veksten i den amerikanske økonomien 1,2 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate, ned fra 2,1 prosent i 4. kvartal 2016. Det representerer en videre nedgang fra den relativt kraftige veksten i 3. kvartal i fjor på 3,5 prosent, og skyldes i hovedsak en kraftig lagerkorreksjon, kombinert med svak utvikling i så vel offentlig etterspørsel som privat konsum. Eksporten som falt med i underkant av 5 prosent i 4. kvartal i fjor etter uventet sterk vekst kvartalet før, korrigerer imidlertid opp igjen i 1. kvartal i år. Utenrikshandelens bidrag til veksten ble likevel svært svak grunnet fortsatt høy importvekst, noe som må sees i lys av den sterke dollaren. Investeringene gav klart det største bidraget til veksten i 1. kvartal. Riktignok falt investeringsveksten fra 9,4 til 4,8 prosent fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år, men utviklingen indikerer et klart positivt taktskifte fra sommeren 2016 da investeringene hadde falt sammenhengende siden slutten av 2015. I begynnelsen skyldtes mye av dette omslaget en blanding av lageroppbygging og investeringer knyttet til den amerikanske oljebransjen, men i 1. kvartal var det kun sistnevnte forhold, sammen med boliginvesteringene som økte.

Eksporten falt klart gjennom 2015 og inn i 2016 og selv om den i det siste har steget noe, ligger den fortsatt knapt over nivået ved utgangen av 2014. Noe av dette skyldes trolig at dollaren styrket seg handelsvektet med i overkant av 20 prosent siden sommeren 2014 og fram til mars i år. Framover venter vi at internasjonal etterspørsel vil ta seg opp. Dollaren ventes å holde seg relativt sterk som følge av at USA leder an i rentesyklusen, til tross for at den har svekket seg en del de siste månedene. En relativt sterk dollar vil motvirke fordelene eksportbedriftene eventuelt vil oppnå av en grenseskatt, som også vil kunne møte mottiltak fra handelspartnerne. Samlet sett er det etter vår vurdering derfor duket for moderat eksportvekst framover.

Oljeprisen ligger fortsatt betydelig over bunnpunktet fra januar 2016. Sammen med kostnadskutt og innføring av ny teknologi har dette bidratt til ny oppgang i petroleumproduksjonen og investeringene i denne næringen. Vi venter at oljeprisen vil stige noe de nærmeste årene. Oppgangen i petroleumsnæringen vil derfor trolig fortsette, med positive ringvirkninger for resten av økonomien. Industriproduksjonen falt samlet sett med drøye 3 prosent fra en topp sent i 2014 til en bunn i mars i fjor. Siden den gang har imidlertid produksjonen tatt til å øke igjen, med om lag 2,5 prosent fram til og med april i år.

Målt som årlig rate falt veksten i husholdningenes konsum fra i overkant av 3 prosent i fjorårets siste tre kvartaler, til 0,6 prosent i 1. kvartal i år. Etterspørselsveksten etter varige forbruksvarer, ofte referert til som en ledende indikator for det amerikanske konjunkturforløpet, falt også brått fra et nivå på i overkant av 10 prosent i tre kvartaler på rad til en nedgang på 2,5 prosent i 1. kvartal. Kombinert med et bilsalg som fortsatt viser få tegn til å ta seg opp etter et kraftig fall tidligere i år og en detaljhandel som til tross for svak oppgang i april tyder på en viss avmatning, peker dette mot en svak konsumutvikling i USA framover.

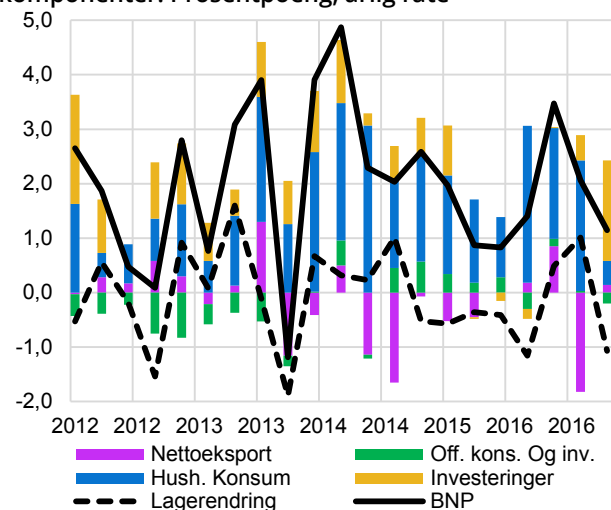
Etter å ha vist tegn til å flate ut ved inngangen til inneværende år har arbeidsledigheten igjen tatt til å falle. I mai i år var 4,3 prosent av arbeidsstyrken uten jobb. Det er godt under det gjennomsnittlige nivået i de to ti-årene før finanskrisen på 5,4 prosent. Nedgangen må imidlertid ses i lys av at yrkesdeltagelsen har falt markert i den samme perioden, blant annet som følge av at mange har gitt opp å søke jobb og har trukket seg ut av arbeidsmarkedet. Mange av jobbene som er skapt i den senere tiden er også av en midlertidig karakter og knyttet til deltidskontrakter i yrker med lav lønn. Den underliggende konjunktursituasjonen er således trolig ikke så god som ledighetstallene isolert sett skulle tilsi.

Samlet sett holder vi fast på vår forutsetning om en moderat konjunkturoppgang i amerikanske økonomi. På bakgrunn av den svake konsumveksten i 1. kvartal og utsikter til en noe mer forsiktig finanspolitikk enn det vi så for oss sist, har vi imidlertid valgt å nedjustere våre vekstprognoser noe. Fra en vekst på 1,6 prosent i 2016 ser vi nå for oss en årsvekst i BNP på 2,1 prosent i 2017, økende til rundt 2,3 prosent fram mot slutten av prognoseperioden i 2020. Etter vår vurdering er det fremdeles en nedsiderisiko knyttet til et slikt scenario.

Høyere olje- og råvarepriser har bidratt til at inflasjonen har tatt seg klart opp de siste årene. Etter å ha fluktuert rundt null gjennom store deler av 2015 økte inflasjonen målt som tolv månedersvekst i konsumprisen til 1 prosent i første halvår 2016, og deretter til 2,8 prosent i februar i år. Siden den gang har imidlertid inflasjonen avtatt noe igjen og ble i april registrert til 2,2 prosent. Underliggende prisvekst målt ved KPI uten matvarer og energi har vært langt mer stabil og har de siste 5-6 årene fluktuert rundt 2 prosent. Siden januar i år har den falt fra 2,3 til 1,9 prosent i april.

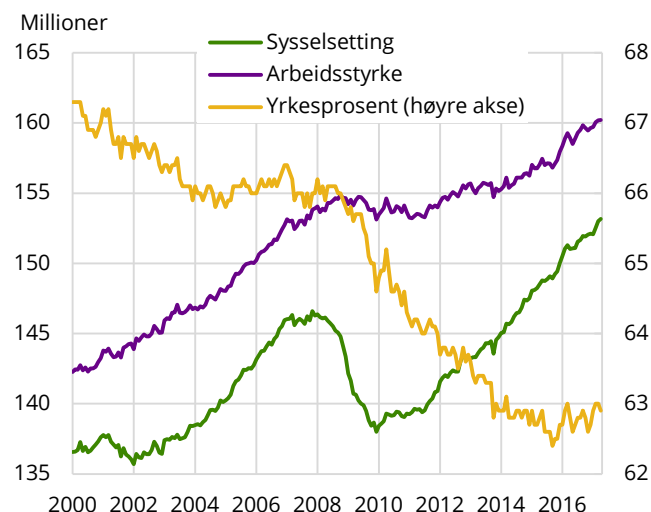
Inflasjonen målt ved tolv månedersveksten i konsumprisen ligger fortsatt i overkant av målet på 2 prosent. Isolert sett gir dette støtte til at sentralbankens styringsrente skal ytterligere opp fra dagens nivå på 1 prosentpoeng. Siden januar/februar har imidlertid prisveksten avtatt noe. Kombinert med lav 1. kvartalsvekst og utsikter til en strammere finanspolitikk enn det vi tidligere har sett for oss, borger det for en amerikansk sentralbank som vil være svært forsiktig framover. Tre måneders pengemarkedsrente har økt fra en bunn på 0,25 prosent sommeren 2014 til 1,18 prosent

Figur 1.6. USA. BNP-vekst og bidrag fra etterspørselskomponenter. Prosentpoeng, årlig rate

Kilde: Macrobond.

Figur 1.7. USA. Arbeidsmarkedet

Kilde: Macrobond

i midten av mai i år. Implisitte terminrenter indikerer at pengemarkedsrentene forventes å øke ytterligere, til drøye 2 prosent ved utgangen av vår prognoseperiode i 2020. Det er en oppgang på rundt ett prosentpoeng fra dagens nivå.

1.2. Europa

Til tross for politisk usikkerhet og store økonomiske utfordringer har Europa som helhet klart seg relativt godt den siste tiden. I siste halvdel av fjoråret tok den økonomiske veksten i euroområdet seg sågar opp. Selv om noe av den relativt høye veksten kan tilskrives spesielle forhold knyttet til irske nasjonalregnskapstall uten motstykke i realøkonomien (se boks 1.1), indikerer de nye tallene at tendensen til økt vekst fortsatte inn i det nye året. En rekke stemningsindikatorer samt utviklingen i markedet for europeisk statsgjeld peker dessuten mot at bekymringer for framtiden har begynt å snu til økt optimisme. Så langt har dette imidlertid i liten grad gitt seg utslag i de løpende tallene for indus-

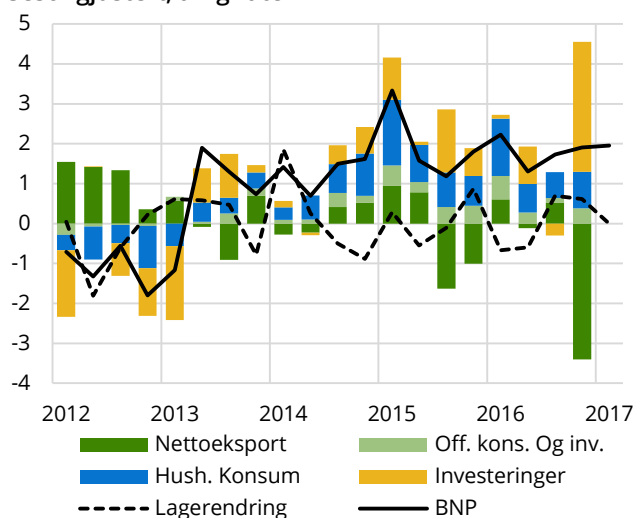
Boks 1.1. Nye nasjonalregnskapskonvensjoner knyttet til multinasjonale selskaper

Som følge av en omklassifisering av data relatert til multinasjonale foretak og deres aktiviteter, steg BNP i Irland med over 25 prosent i 2015. Dette bidro nok også til den høye veksten på over 5 prosent i 2016. Dette er aktiviteter som stort sett har sin opprinnelse i utlandet og som derfor avspeiler rene bokføringsmessige disposisjoner, mer enn strømmer med opphav i realøkonomiske transaksjoner med irsk opprinnelse. På grunn av sin størrelsesorden og ved å føre til svært store endringer i det kvartalsvise forløpet, og da spesielt med hensyn til data for irsk import og investeringer i fjorårets siste kvartal, viste dette seg også å få konsekvenser for de tilsvarende størrelsene på aggregert nivå for euroområdet. Da vår utenlandske markedsindikator er basert på en veid sum av importen til våre nærmeste handelspartnere, hvorav euroområdet er den av partnerne som tillegges aller størst vekt, ville dette naturlig nok også slå ut i vår historiske tidsserie for denne. Vår markedsindikator er imidlertid ment å fange opp den reelle etterspørselsimpulsen rettet mot norsk økonomi fra våre handelspartnere, og ikke rene bokføringsmessige forhold uten rot i reelle transaksjoner på nasjonalt/regionalt handelspartnernivå. Til grunnlag for våre prognoser har vi derfor valgt å korrigere for konsekvensen av den irske revisjonen ved å legge BNP-utviklingen for euroområdet til grunn ved kalkulasjon av euroområdets importvekst i 4. kvartal i fjor. Dette har blitt gjort ved å legge til grunn det samme empiriske estimatet av importelastisiteten som brukes ved utarbeidelse av våre fremtidige framskrivninger for importveksten i euroområdet.

triproduksjon og detaljhandel. Selv om BNP-veksten i det siste har tatt seg noe opp, gir disse tallene inntrykk av at euroområdet fortsatt sliter med ettervirkningene av finanskrisa. Med dette som bakteppe er utsiktene for en ytterligere akselerasjon av veksttakten utover det vi så langt har observert, neppe til stede. Vi ser derfor fortsatt for oss at konjunkturoppgangen i Europa vil bli moderat. På bakgrunn av den relativt sterke veksten ved inngangen til inneværende år har vi imidlertid oppjustert vekstanslaget for 2017, samt for årene 2019 og 2020. Regnet som gjennomsnittlig vekst fra året før anslår vi således veksten i 2017 til 1,7 prosent. Veksten antas deretter å avta noe før den igjen tar seg opp mot slutten av vår prognoseperiode, men ikke mer enn at den fortsatt vil ligge på rundt 1,7 prosent i 2020. Med en estimert trendvekst på om lag 1,5 prosent innebærer dette en fortsatt svært langsom nedgang i arbeidsledigheten.

Risikoen knyttet til våre prognoser for Europa synes denne gang å være noe mer balansert enn tidligere. Dette har først og fremst å gjøre med utfallet av de mange valgene som har blitt gjennomført i Europa i løpet av vinteren, og i den sammenheng det faktum at populismens frammarsj ser ut til å ha stoppet opp, i hver fall i denne omgang. I høstens valg i Tyskland ser det ikke ut til at noen partikonstellasjon kan ta opp kampen mot den sittende regjeringkoalisjonen. Italienske meningsmålinger viser derimot for tiden en klar ledelse til et parti som har folkeavstemning om videre deltagelse i EU som en av sine fremste fanesaker. Det kommende stortingsvalget i Italia kan derfor bli en ny trussel for EU og eurosamarbeidet. Selv om det europeiske bankvesenet er i langt bedre stand i dag enn for noen år siden, er muligheten for mislighold i deler

Figur 1.8. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

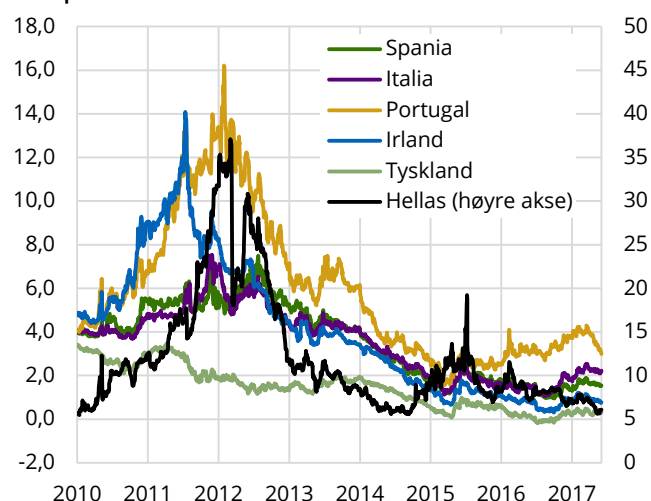

Kilde: Macrobond.

av det europeiske bankvesenet fortsatt en risikofaktor. Effekten av Storbritannias løsrivelse fra EU er først og fremst av en mer langsiktig natur og vil i mindre grad påvirke det konjunkturrelle forløpet på kort sikt.

Årsakene til våre relativt moderate vekstanslag er mange, men det er særlig to forhold som legger klare føringer på det videre forløpet framover. For det første er investeringene fortsatt på et svært lav nivå og selv om tendensen i det siste har vært positiv, er veksten svak. Svake forventninger til markedsutviklingen, en pågående konsolidering av balanser og generell usikkerhet relatert til det økonomisk politiske landskapet er viktige forklaringsfaktorer bak denne utviklingen. Banksektoren i mange land lider dessuten fortsatt av svak lønnsomhet og er dermed delvis ute av stand til å understøtte et oppdemmet investeringsbehov. I noen land, som Italia, er potensialet for å utløse en selvforsterkende ond sirkel mellom svake banker og nasjonalstatens finanser fortsatt tilstede. Siste tids rykter om en nært forestående redningsaksjon på statens hånd bidrar til å modifisere et slikt risikoscenario noe. Lave investeringer virker produktivitetshemmende via mangelfull vekst i kapitalbeholdningen. Kombinert med fortsatt høy sparetillbøyelighet i mange land, har de svake investeringene også vært en viktig bidragsyter for det nåværende overskuddet på driftsbalansen i euroområdet, som andel av BNP stipulert til i overkant av 3 prosent ved inngangen til 2017.

Arbeidsledigheten har falt kontinuerlig siden sommeren 2013 og fram til mai i år da den ble registrert til 9,3 prosent, men ledigheten er fortsatt på et svært høyt nivå og det er store forskjeller landene i mellom. For mens ledigheten i Hellas og Spania fortsatt ligger rundt 20 prosent, lå den i Tyskland på 4,2 prosent i april, opp fra 3,5 prosent ved utgangen av fjoråret, men fortsatt svært lavt sett i et historisk perspektiv. Forskning tyder dessuten på at mye av sysselsettingsveksten den siste tiden har vært av midlertidig karakter og relatert til økt sysselsetting i lavt betalte deltidsjobber. I en nylig pu-

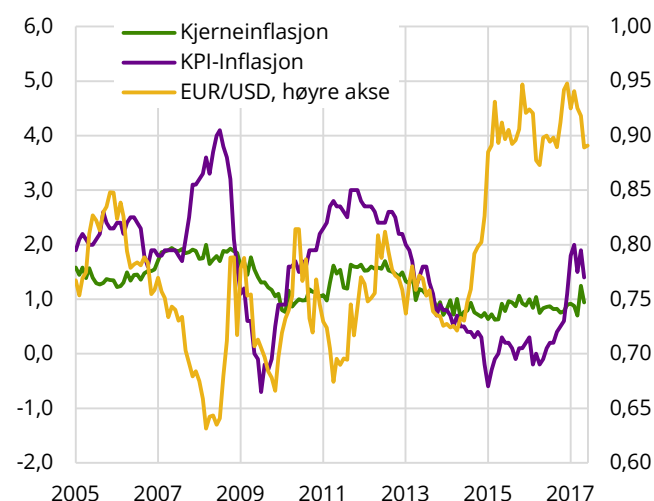
Figur 1.9. 10-års statsobligasjonsrenter i utvalgte europeiske land

Kilde: Macrobond.

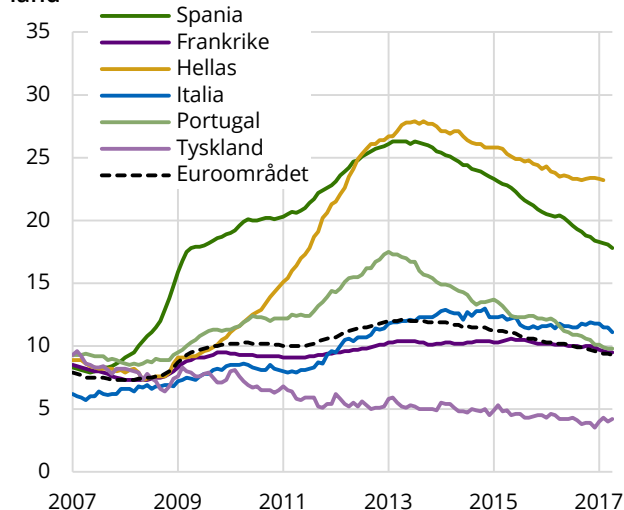
blisert studie av Den Europeiske Sentralbanken (ESB) der en tar hensyn til undersysselsetting, blir den reelle ledighetsraten i euroområdet beregnet til å ligge et sted mellom 15 og 18 prosent, med andre ord nærmest dobbelt så høyt som det offisielle tallet skulle tilsi.

Den svake situasjonen på arbeidsmarkedet kombinert med svak produktivitetsutvikling har også bidratt til å holde lønnsveksten nede, som er viktig for utviklingen i den disponible inntekten og således det fremtidige konsumforløpet. Lav lønnsvekst vil også påvirke inflasjonsbildet, noe som ikke minst gjenspeiles i det så langt relativt store avviket mellom tolv månedersveksten i konsumprisene og prisveksten når en korrigerer for energi og matvarer, også kalt kjerneinflasjonen. Riktignok ble denne forskjellen betraktelig mindre som følge av at kjerneinflasjonen steg fra 0,7 prosent i mars til 1,2 prosent i april samtidig som konsumprisinflasjonen i samme periode kun økte med 0,3 prosentpoeng, til 1,9 prosent. Dette forløpet kan delvis forklares med et kraftig fall samme måned året før og det faktum at påsken - med sine høyere priser enn normalt - falt i april i år. Når påsken og det lave nivået på indeksen ikke lenger vil påvirke tolv månedersvekstraten neste måned, er sannsynligheten stor for at kjerneinflasjonen igjen vil falle tilbake til i underkant av 1 prosent. Dette er for så vidt også reflektert i markedet for inflasjonsforsikring der de langsiktige inflasjonsforventningene har gått noe ned siden februar i år.

Selv om inflasjonen har tatt seg noe opp i det siste er det likevel lite som tyder på at ESB vil endre sin nåværende pengepolitiske innretning med det første. ESB har dessuten nylig redusert sine månedlige oppkjøp av verdipapirer fra 80 til 60 milliarder euro i måneden, og med moderate vekstutsikter, høy arbeidsledighet og fortsatt betydelig nedsiderisiko, vil ESB trolig avvente situasjonen noe før den signaliserer ytterligere tilstramninger i pengepolitikken. Dette understøttes også av de siste valutakurssvingningene der euroen siden januar i år har tatt til å styrke seg igjen, mot dollar med i under-

Figur 1.10. Euroområdet: 12 mnd. inflasjon og valutakurs

Kilde: Macrobond.

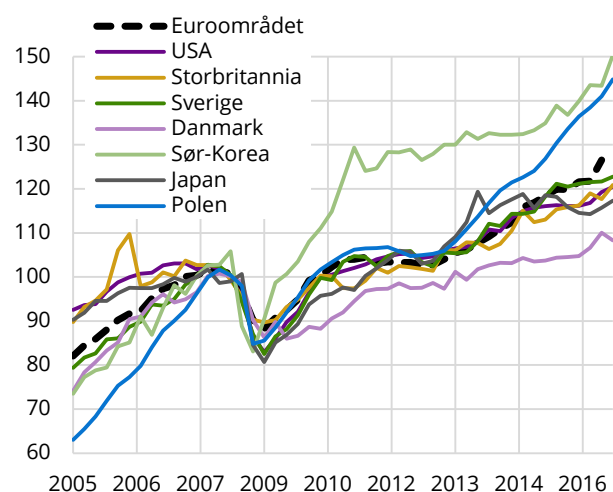
Figur 1.11. Arbeidsledighet (AKU) i utvalgte europeiske land

Kilde: Macrobond

kant av 8 prosent fram til 22. mai i år. Tremåneders pengemarkedsrenter ligger således an til å bli liggende på om lag -0,3 prosent som gjennomsnitt for inneværende år. Vi venter imidlertid at den vil øke noe helt mot slutten av prognoseperioden, til 0,8 prosent i 2020.

BNP-veksten i euroområdet ble i 1. kvartal i år registrert til 2 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Til forskjell fra tidligere er veksten denne gangen bredt basert med oppgang i samtlige av euroområdets medlemsland, inkludert Hellas der reviderte tall nå viser god vekst etter et kraftig fall på slutten av fjoråret. Gjeninnhentingene ser for øvrig ut til å fortsette med uforminsket styrke i Spania og Portugal. I Tyskland og Italia tok veksten seg opp samtidig som den i Frankrike ser ut til å ha holdt seg godt oppe på like i underkant av 2 prosent. Også i Øst-Europa ser situasjonen nå ut til å ha stabilisert seg på en utviklingsbane der veksten er generelt høy. Både i Bulgaria, Slovakia, Polen og Ungarn var veksten i 1. kvartal på godt i overkant av 3

Figur 1.12. Import Norges handelspartnere.
Sesongjustert. 2008 = 100

Kilde: Macrobond

prosent, og i Romania tok økonomien til å vokse med hele 7 prosent.

I skrivende stund foreligger ikke de dekomponerte BNP-tallene for 1. kvartal i år for mange av landene i euroområdet. Med en vekst på henholdsvis 1,8 og 2,4 prosent, der en av de viktigste driverne for veksten var å finne i en klar investeringsoppgang, kan imidlertid de franske og tyske tallene isolert sett tyde på at det etterlengtede investeringsoppsvinget i euroområdet nå kan være i ferd med å manifestere seg. De dekomponerte tallene for tysk økonomi tyder på at konsumutviklingen der for tiden er svak. Når konsumveksten samtidig falt forholdsvis kraftig tilbake i Frankrike, er det mye som tyder på at konsumets bidrag til veksten i euroområdet kan ha vært lav i 1. kvartal. Det gjør også de løpende detaljhandelstallene for euroområdet samlet fram til mars i år, der veksttakten fra den forrige tremånedersperioden målt som årlig rate falt fra litt over 3 til nær 1 prosent. Basert på 1. kvartalstallene for tysk og fransk eksport er situasjonen litt mer uklar med hensyn til deres implikasjoner for forløpet for utenrikshandelen i euroområdet. Mens eksporten falt med 3,2 prosent i Frankrike og industriproduksjonen i euroområdet, sammenliknet med forrige tremånedersperiode, stagnerte i perioden januar til mars, fortsatte den tyske eksporten å vokse med i overkant av 5 prosent. Med en oppgang basert på løpende månedstall i eurorådets samlede vareeksport på i overkant av 9 prosent i 1. kvartal kan det derfor stilles spørsmål ved om nedgangen i fransk eksport er representativ for euroområdet samlet. Blant de såkalte ledende indikatorene er det først og fremst kommisjonens indikator for konsumenttillit som har vist sterk oppgang i det siste, og som i mai nådde sitt høyeste nivå siden i forkant av finanskrisen. Og ser vi på den tilsvarende indeksen for næringslivet generelt bærer heller ikke denne bud om annet enn at framtidsutsiktene nå ansees som svært gode. Dette understøttes også av de siste innkjøpsjefsindeksene som i mai nådde sine høyeste nivåer på over seks år.

1.3. Storbritannia

Etter tre kvartaler på rad med en gjennomsnittlig vekst på 2,4 prosent falt veksten i Storbritannia til 0,7 prosent i 1. kvartal i år, sesongjustert og regnet som årlig rate. Veksten kom denne gang som følge av relativt god vekst i investeringene og i det offentlige konsumet, mens svak vekst i husholdningenes konsum kombinert med fallende eksport og kraftig importvekst, bidro til å holde veksten nede. Den svake konsumveksten kommer etter en periode der utgiftsveksten har vært høyere enn inntektsveksten og kan i tillegg til en korreksjon, skyldes lavere kjøpekraft som følge av en inflasjon som blir stadig høyere. Detaljhandelstallene for april var imidlertid sterke og tyder isolert sett på at vi kan stå overfor en korreksjon tilbake i 2. kvartal.

Siden inngangen til 2016 har pundet svekket seg med i underkant av 20 prosent. Isolert sett burde dette ha bidratt til å understøtte eksportveksten og å dempe importveksten. Når så ikke har skjedd i nevneverdig grad, er vi av den oppfatning at dette er en effekt som gradvis vil komme mer til syne over tid. Kombinert med høyere energi- og råvarepriser, har imidlertid det svake pundet ført til at inflasjonen i det siste har tatt seg markert opp. I april i år ble tolv månedersveksten i konsumprisen registrert til hele 2,6 prosent. Kombinert med en kjerneinflasjon som ved samme anledning ble registrert til 2,4 prosent og tegn til bobletendenser i aksje- så vel som boligmarkedet, vil dette trolig kunne føre til en viss innstramning av sentralbankens pengepolitikk. Boligprisene har imidlertid allerede begynt å falle og med ny nedgang i mai, er det mye som tyder på at sentralbanken i så henseende vil gå svært forsiktig fram i tiden som kommer. Kombinert med en noe svakere konsumbane enn det vi så for oss sist, har vi derfor valgt å revidere våre vekstanslag noe, men ikke mer enn at vi fortsatt ser for oss at veksten vil ta seg opp, fra 1,8 prosent i 2016 til 2,1 prosent i slutten av prognoseperioden, og her avviker vi mye fra IMF.

1.4. Sverige og Danmark

Den svenske økonomien vokste med 1,7 prosent i 1. kvartal i år, sesongjustert og målt som årlig rate, ned fra en kraftig nedjustert vekst i kvartalet før på 2,9 prosent. Sammenliknet med de to foregående årene da veksten som årsgjennomsnitt ble registrert til henholdsvis 3,8 og 2,9 prosent, betyr dette at veksten ser ut til å ha fortsatt å falle inn i det inneværende året. Den klart lavere veksten skyldes i stor grad et generelt omslag i konsumet, mens en større korreksjon har blitt motvirket av fortsatt god investeringsvekst. Siden september i fjor har arbeidsledigheten imidlertid fortsatt å holde seg i underkant av 7 prosent, etter å ha gått noe ned gjennom 2014 og særlig 2015. Inflasjonen har dessuten også tatt seg klart opp det siste året, til 1,9 prosent i april i år. Selv om boligprisveksten i det siste har vist tegn til å avta noe, tyder dette, sammen med en kjerneinflasjon som siden utgangen av fjoråret har ligget på rundt 2 prosent, på presstendenser i enkelte deler av det svenske arbeidsmarkedet. Sveriges Riksbank uttrykker likevel fortsatt uro for at inflasjonen igjen

skal ta til å falle. I forbindelse med sitt rentemøte i april besluttet den Svenske Riksbanken seg for å utvide de kvantitative lettelsene og å utsette tidspunktet for en eventuell beslutning om å øke styringsrenten, som i dag ligger på -0,5 prosent. Den svært ekspansive pengepolitikken har ført til en svekkelse av kronan, siden midten av mars med i overkant av 3 prosent mot euro. Vi venter at den moderate veksten vil fortsette den nærmeste tiden, men at den vil ta seg forsiktig opp fra dagens nivå på rundt 2 prosent til 2,5 prosent fra 2018, godt hjulpet av mindre kontraktiv finanspolitikk, økt internasjonal etterspørsel og en fortsatt svak krone.

Etter en midlertidig periode med stagnasjon i midten av 2015, tok den danske økonomien til å vokse igjen i 2016. Med unntak av offentlig konsum, der veksten lenge har vært nærmest fraværende som følge av stramme budsjetter, kom dette oppsvinget som følge av god vekst i samtlige av BNPs andre etterspørselskomponenter. Med en sesongjustert vekst på 2,4 prosent i 1. kvartal ser veksten ut til å ha fortsatt inn i inneværende år. De dekomponerte tallene viser imidlertid at mye av veksten denne gang kom som følge av et høyt offentlig konsum og fallende import, da veksten i det private konsumet falt kraftig tilbake fra kvartalet før, samtidig som både eksporten og investeringene falt, sistnevnte med i overkant av 10 prosent. Arbeidsledigheten har dessuten fortsatt å falle. Med en ledighet på 5,7 prosent i april i år er ledigheten nå lavere enn bunnen på 5,9 prosent i februar i fjor, som ble nådd etter en lang periode med nedgang fra en topp på hele 7,9 prosent i 2012. Inflasjonen som stort sett har ligget rundt 0,5 prosent siden 2013, fortsatte å øke i april i år til 1,1 prosent. Også kjerneinflasjonen økte ved den anledningen til 0,9 prosent, opp fra like i overkant av 0 prosent ved utgangen av fjoråret. Med fortsatt drahjelp fra finanspolitikken og en forsiktig internasjonal oppgangskonjunktur, ser vi fortsatt for oss at den danske økonomien vil vokse moderat framover, med årsvekstrater økende fra fjorårets 1,3 prosent, til rundt 2 prosent mot slutten av prognoseperioden.

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Sommeren 2014 falt oljeprisen fra om lag 110 dollar fatet til rundt 30 dollar fatet i februar i fjor. Deretter har oljeprisen stort sett variert mellom 40 og 55 dollar per fat og ligger i ved utgangen av mai og fluktuerer i overkant av 51 dollar fatet.

Oljeprisen falt i 2014 som følge av økt produksjon først og fremst i USA, mens man forventet lavere vekst i etterspørselen spesielt utenfor OECD. På sitt ministermøte i november i 2014 vedtok OPEC på tross av oljeprisfallet å ikke redusere produksjonen slik mange forventet, og dette bidro til at oljeprisen falt ytterligere. Oljeprisen har gjennomgående vært noe høyere siden november i fjor da land både i og utenfor OPEC vedtok en forpliktende avtale om reduksjoner i produksjonen, men svært høye oljelagre har motvirket en videre oppgang.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,3 millioner i 2017. Selv om den lave oljeprisen isolert sett fører til økt etterspørsel, vil bortfall av subsidier og lav økonomisk vekst i mange land trekke i motsatt retning. Økningen utenfor OECD neste år er først og fremst forventet å komme i India, Kina og andre asiatiske land. IEA antar også at etterspørselen i OECD vil holde seg om lag uendret i 2017.

OPEC har vedtatt å redusere oljeproduksjonen i første halvår med 1,2 millioner fat per dag i forhold til nivået i oktober i fjor. Det ble også bestemt at Iran kunne øke sin produksjon til 3,8 millioner fat daglig, et nivå de nå har nådd. Libya og Nigeria er unntatt fra avtalen fordi de har en relativt lav produksjon grunnet uroen i landene. Samtidig har land utenfor OPEC vedtatt reduksjoner på om lag 0,55 millioner fat daglig.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 0,2 millioner fat daglig i år. Økningen er først og fremst forventet å komme i USA og til dels i Brasil. Disse økningene motvirkes av reduksjoner i produksjonen i Kina og kutt i Mexico.

IEA påpeker at OPEC fullt ut har gjennomført de varslede kuttene, mens landene utenfor kartellet foreløpig har gjennomført om lag halvparten av sine avtalte reduksjoner. På sitt møte 24. mai i år vedtok nylig OPEC og gruppen av land utenfor OPEC å forlenge kuttene ut 1. kvartal 2018. Dersom OPEC holder framtidig produksjon lik det gjennomsnittlige nivået over de fire første månedene i år gjennom hele 2017, samtidig som land utenfor OPEC makter å oppfylle sine produksjonsbegrensninger, vil de globale lagrene av råolje falle med 1,0 millioner fat i år i gjennomsnitt. Det er forventet en relativt sterk nedgang i lagrene gjennom andre halvår. Dette kan isolert seg legge et press oppover på oljeprisen, selv om de samlede kommersielle lagrene av råolje og raffinerte produkter i OECD fortsatt er høye. OPEC har som uttalt målsetting å få oljelagrene i OECD ned på et nivå lik gjennomsnittet over de fem siste årene. IEA påpeker at dette sannsynligvis ikke vil skje før mot slutten av 2017.

IEA har i sin Oil Report sett på utviklingen i etterspørsel og tilbud i perioden 2018-2022. De forventer at residual etterspørselen som er rettet mot OPEC vil øke noe i årene fremover. Dette gir rom for økt oljeproduksjon i OPEC. Denne publikasjonen kom for øvrig før signalene fra president Donald Trump om at USA ønsker å selge halvparten av sine strategiske oljelagre i årene framover.

I vår prognose legger vi til grunn at produksjonskuttene videreføres ut 2017 og at oljeprisen vil stige gradvis fra dagens 50 dollar fatet til 64 dollar mot slutten av 2020. Den relativt lave oljeprisen etter 2014 har ført til bortfall av investeringer i nye felt i mange steder i verden. Dette vil kunne gi seg utslag i lavere produksjon og høyere pris etter 5-7 år. Vi forutsetter at en økning i produksjonen av lettolje fra tette bergarter i USA vil legge en demper på en slik prisstigning innenfor vår prognoseperiode.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	2014	2015	Prognose		16,1	16,2	16,3	16,4	Prognose			
			2016	2017					17,1	17,2	17,3	17,4
Etterspørsel	93,0	94,9	96,6	97,9	95,5	95,9	97,2	97,7	96,6	97,4	98,5	99,1
OECD ¹	45,8	46,4	46,9	46,8	46,7	46,0	47,3	47,4	46,7	46,2	47,2	47,2
Europa	13,5	13,7	14,1	14,2	13,7	14,0	14,5	14,2	13,9	14,1	14,5	14,1
Amerika	24,2	24,6	24,7	24,7	24,5	24,4	25,0	24,8	24,4	24,4	25,0	24,9
Asia Oseania	8,1	8,0	8,1	8,0	8,5	7,6	7,8	8,3	8,4	7,6	7,7	8,2
Tidligere Sovjetunionen	4,7	4,6	4,8	4,9	4,6	4,6	4,9	5,0	4,7	4,8	5,0	5,1
Resten av verden	42,5	44,0	44,9	46,2	44,2	45,3	45,0	45,3	45,2	46,4	46,3	46,8
Tilbud	93,7	96,6	97	96,8	96,7	96,0	97,0	98,3	96,3	96,4	97,3	97,4
OPEC ²	36,8	38,1	39,3	38,7	38,7	39,0	39,5	40,0	38,6	38,7	38,8	38,8
OECD	22,9	23,9	23,4	23,8	24,0	22,8	23,1	23,7	23,6	23,4	23,8	24,3
Tidligere Sovjetunionen	13,9	14	14,2	14,3	14,3	14,0	14,0	14,5	14,4	14,2	14,2	14,2
Resten av verden	20,2	20,6	20,1	20,0	19,7	20,2	20,4	20,1	19,7	20,1	20,5	20,1
Lagerendring (og diverse)	0,7	1,6	0,4	-1,0	1,2	0,1	-0,2	0,5	-0,2	-1,0	-1,2	-1,7
Etterspørsel rettet mot OPEC	36,0	36,5	38,9	39,7	37,5	39,0	39,7	39,5	38,8	39,7	40,0	40,4
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	98,5	52,2	43,6		34,0	45,8	45,7	49,3	53,6			
							</					

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Foreløpige sesongjusterte tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser et oppsving i den økonomiske veksten i 1. kvartal 2017. BNP Fastlands-Norge økte med 2,6 prosent, målt som årlig rate. Det er høyere enn anslått trendvekst på 2 prosent. Det er likevel for tidlig å fastslå at dette representerer et omslag til konjunkturoppgang etter nedgangen i kjølvannet av oljeprisfallet i andre halvår 2014, men våre beregninger tyder på det. En slik utvikling er også i overensstemmelse med våre konjunkturrapporter siden mars 2016.

To og et halvt år med konjunkturedgang ble drevet fram av fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen i Norge og i utlandet. Nedturen i norsk økonomi ble dempet av at kronekursen svekket seg som en direkte følge av utviklingen i oljeprisen og ved at norske renter ble satt ned til rekordlave nivåer. De lave rentene stimulerte investeringene og spesielt boliginvesteringene skjøt i været som respons på en kraftig prisøkning på boliger. Den importveide kronekursen er i begynnelsen av juni 2017 20 prosent svakere enn årsgjennomsnittet i 2013. Den kostnadmessige

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2015*	2016*	Sesongjustert			
			16:2	16:3	16:4	17:1
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,1	1,6	0,4	-0,1	0,7	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,3	0,7	0,7	0,6	0,4
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-3,8	0,3	1,1	2,3	-0,5	0,5
Utvinning og rørtransport	-15,0	-16,4	-2,4	-1,1	-2,7	2,7
Fastlands-Norge	0,6	6,2	2,8	3,2	0,3	0,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,8	2,7	1,0	0,8	0,6	0,6
Eksport	3,7	-0,5	-0,6	0,6	0,1	0,9
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	-0,7	-0,7	-9,3	7,8
Råolje og naturgass	3,2	4,1	-1,8	1,1	1,2	-0,6
Import	1,6	0,8	0,1	0,6	-1,5	2,8
Tradisjonelle varer	1,9	-1,1	0,0	0,7	0,0	2,0
Bruttonasjonalprodukt	1,6	1,1	0,0	-0,5	1,2	0,2
Fastlands-Norge	1,1	0,9	0,5	0,1	0,4	0,6
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,3	0,5	-0,1	0,3	0,2	0,1
Sysselsatte personer	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1
Arbeidsstyrke ²	1,4	0,3	-0,7	0,6	-0,7	0,0
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	4,4	4,7	4,7	4,9	4,7	4,3
Priser og lønninger						
Årslønn	2,8	1,7	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,1	3,6	3,4	4,0	3,6	2,5
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,7	3,0	3,2	3,3	2,7	2,7
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,3	4,3	3,3	0,8	5,3	-1,3
Importpriser tradisjonelle varer	4,7	1,2	0,3	-0,3	-0,1	0,9
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	270,0	152,2	45,5	28,4	19,0	59,3
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,3	1,1	1,0	1,1	1,1	1,0
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,2	2,6	2,6	2,5	2,5	2,6
Råoljepris i kroner ⁵	430	378	388	391	428	461
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	103,4	105,4	105,9	105,2	102,3	102,7
NOK per euro	8,94	9,29	9,32	9,29	9,04	8,99

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

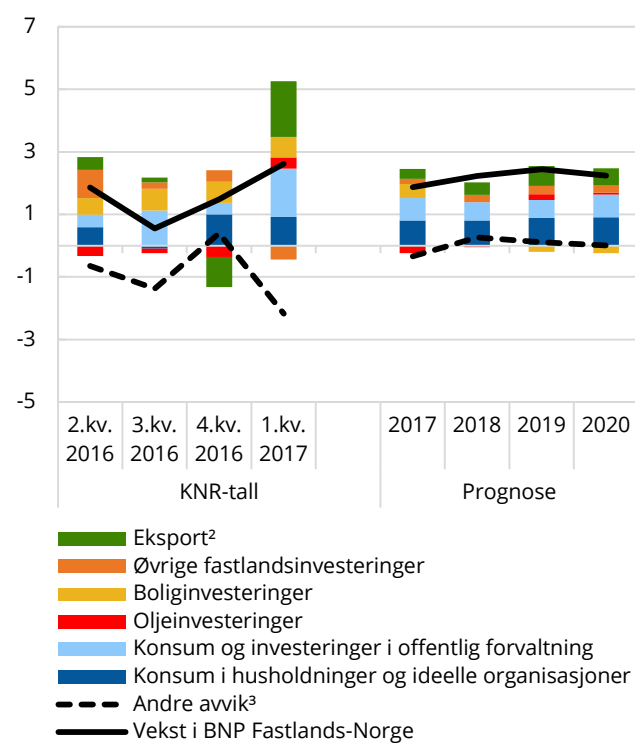
⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

konkurransesevnen har bedret seg om lag tilsvarende ettersom lønnsutviklingen i Norge ikke har avveket vesentlig fra utviklingen hos våre handelspartnere i de senere årene. Konkurransesevneforbedringen bidro til en vesentlig mer gunstig utvikling i eksport og import enn det vi ellers ville ha opplevd. En kraftig økning i oljepengetruken bidro også til å dempe konjunkturedgangen gjennom økt etterspørsel fra offentlig forvaltning til konsum og spesielt investeringsformål som stimulerte fastlandsnæringene.

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 2017/1, boks 2.3. Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residuelt slik at det fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den økte veksten i 1. kvartal har i stor grad sammenheng med at aktivitetsnedgangen i petroleumsnæringen bremser opp, samtidig som andre viktige drivkrefter som boliginvesteringene har fortsatt å øke kraftig. KNR-tallene viser også en stor økning i tradisjonell vareeksport i 1. kvartal på nesten 8 prosent, men dette representerer ikke den underliggende utviklingen, ettersom det var et enda større fall kvartalet før. Denne bevegelsen var i noen grad en følge av spesielle forhold på tilbudssiden i 4. kvartal i fjor som vedlikeholdsstans ved noen store produksjonsenheter, samtidig som vi er litt mer usikre enn vanlig på informasjonsgrunnlaget. Et positivt omslag i eksporten er imidlertid ventet, som følge av tendenser til økt etterspørsel på norske eksportmarkeder og konkurransesevneforbedringen.

Innretningen av finanspolitikken, målt med økningen i budsjettunderskuddet, er meget ekspansiv i år og har også vært det i de foregående tre årene. Handlingsregelens nylig justerte uttaksregel på 3 prosent av Statens pensjonsfond utland samt våre forutsetninger om avkastning, valutakurs og oljepris innebærer at det vil være lite rom for å øke oljepengetruken utover trendveksten i fastlandsøkonomien i årene framover. Vi legger til grunn en nøytral finanspolitikk i 2018, og en svakt tilstrammende økonomisk politikk i 2019 og 2020 gjennom økte miljøavgifter. Sentrale utgiftsposter antas å vokse om lag i takt med trendveksten i økonomien.

Husholdningenes inntekter utviklet seg meget svakt i 2016, selv når man ser bort fra aksjeutbytte som gikk kraftig ned fra året før som følge av tilpasninger til endringer i skattesystemet. Lav lønnsvekst og høy prisvekst førte til at gjennomsnittlig reallønn falt med 1,8 prosent. Prisveksten er kraftig redusert etter hvert som veksten i elektrisitetsprisene har kommet ned og ikke minst fordi inflasjonsvirkningene av tidligere kronesvekkelse stadig blir mindre. Etter en topp på 4,4 prosent i juli 2016, er veksten i konsumprisindeksen (KPI) nede i 2,2 prosent i april 2017. Lønnsoppgjøret i frontfaget endte som i fjor med en ramme på 2,4 prosent. Vi venter at denne rammen i tråd med frontfagsmodellen danner normen for lønnstilleggene i andre næringer. Struktureffektene som blant annet følger av den kraftige sysselsettingsnedgangen i høytlønnede

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	16:2	16:3	16:4	17:1	2017	2018	2019	2020
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,6	-0,1	1,0	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,4	1,1	0,4	1,5	0,7	0,6	0,6	0,7
Oljeinvesteringer	-0,3	-0,1	-0,4	0,4	-0,2	0,0	0,2	0,1
Boliginvesteringer	0,5	0,7	0,7	0,7	0,4	0,0	-0,2	-0,2
Øvrige fastlandsinvesteringer	0,9	0,2	0,4	-0,4	0,2	0,2	0,3	0,2
Eksport ¹	0,4	0,2	-1,0	1,8	0,3	0,4	0,6	0,6
Andre avvik ¹	-0,6	-1,4	0,4	-2,2	-0,3	0,3	0,1	0,0
Vekst i BNP Fastlands-Norge	1,9	0,5	1,5	2,6	1,9	2,2	2,4	2,2

¹ Se fotnoter til figur 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2016-2020. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regn- skap 2016*	Prognoser									
		2017			2018			2019		2020	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	1,6	2,2	1,9	2,1	2,2	2,2	2,5	2,5	1,9	2,5	1,7
Konsum i offentlig forvaltning	2,3	1,9	2,4	1,9	1,8	1,2	..	1,9	1,1	2,5	1,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,3	2,4	..	1,9	1,9	..	2,7	2,4	..	1,2	..
Utvinning og rørtransport ¹	-16,4	-7,1	-9,8	11,6	-1,6	3,4	-4,0	6,1	5,2	1,9	4,9
Fastlands-Norge	6,2	5,4	..	..	2,4	..	..	1,5	..	1,0	..
Næringer	3,1	3,3	..	2,0	4,6	..	..	5,0	..	4,2	..
Bolig	9,9	8,4	11,3	7,9	-0,2	2,9	3,8	-3,6	0,8	-4,6	0,2
Offentlig forvaltning	6,9	5,1	..	5,1	2,5	..	..	2,3	..	2,2	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,7	2,8	2,9	2,8	2,2	2,4	2,5	2,1	1,9	2,2	1,5
Lagerendring ³	0,3	0,0	..	..	0,1	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	-0,5	1,0	..	1,1	1,4	..	0,4	2,4	..	2,8	..
Tradisjonelle varer ⁴	-8,2	1,6	2,9	2,8	3,4	3,4	5,5	4,2	3,2	3,8	..
Råolje og naturgass	4,1	0,1		-0,4	0,4		-4,4	0,9		2,4	..
Import	0,8	2,3	0,3	2,5	1,8	2,9	3,0	2,5	3,3	2,5	2,3
Tradisjonelle varer	-1,1	3,0	..	3,6	3,1	..	4,4	3,7	..	3,3	..
Bruttonasjonalprodukt	1,1	1,6	1,0	1,5	1,9	1,1	1,2	2,1	1,4	2,2	2,4
Fastlands-Norge	0,9	1,9	1,6	1,6	2,2	2,0	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	0,2	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	0,9	0,8	1,0	0,8	1,0
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,7	4,3	4,3	4,3	4,2	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	3,8
Priser og lønninger											
Årslønn	1,7	2,3	2,5	2,4	3,1	2,8	..	3,4	3,1	4,0	3,3
Konsumprisindeksen (KPI)	3,6	2,1	2,2	1,9	2,0	1,3	1,6	2,1	1,2	2,3	1,4
KPI-JAE ⁵	3,0	1,7	1,7	1,7	1,8	1,5	1,8	1,9	1,3	2,1	1,4
Eksportpris tradisjonelle varer	4,3	5,4	..	..	2,7	..	..	1,8	..	1,9	..
Importpris tradisjonelle varer	1,5	2,3	..		3,1	..	..	2,0	..	1,6	..
Boligpris	7,0	6,8	8,9	..	-1,1	2,0	..	-2,7	1,5	-1,2	1,4
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	152	209	..	192	220	..	153	246	..	275	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	4,9	6,3	..	5,8	6,4	..	4,5	6,7	..	7,2	..
MEMO:											
Husholdningenes disponible realinntekt	-1,5	1,9	..	..	2,7	..	..	2,6	..	2,5	..
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,2	6,4	..	9,2	6,8	..	..	7,0	..	7,4	..
Pengemarkedsrente (nivå)	1,1	0,9	1,0	1,0	0,9	0,8	1,1	0,9	0,9	1,3	1,5
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	2,6	2,5	..	..	2,4	..	..	2,4	..	2,7	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	378	454	..	444	481	..	437	508	..	528	..
Eksportmarkedsindikator	3,1	4,0	..	..	4,4	..	..	4,4	..	4,3	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	1,9	-0,7	-2,3	-2,0	0,4	-0,7	1,0	0,0	-0,8	0,0	-0,3

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisefart og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2016-2017), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 1/2017 (NB).

oljerelaterte næringer, antas å bli mindre i år enn i fjor. Dermed anslås årslønnsveksten i 2017 til 2,3 prosent, mot 1,7 prosent i fjor. Som årsgjennomsnitt viser beregningene våre en KPI-vekst på 2,1 prosent, slik at reallønnsveksten i år kan anslås til 0,2 prosent. Lønnsomheten i industrien/frontfaget bedres i takt med konjunktturene og bidrar sammen med litt lavere arbeidsledighet til at reallønnsveksten tar seg noe opp i de kommende årene.

Husholdningenes konsum tok seg klart opp i 4. kvartal 2016, etter svært lav vekst tidligere på året, og i 1. kvartal 2017 økte konsumet nesten like mye. Inntektsveksten øker noe framover, og ifølge våre beregninger vil også konsumveksten etter hvert stige. Som følge av høy boligbygging vil boligprisene falle litt framover etter tre år med meget høy prisvekst. Det vil virke dempende på konsumet.

Vi venter at veksten i boliginvesteringene, som har vært høy siden starten av 2015, vil dempes gjennom resten av året for deretter å snu til nedgang. Igangsettingstallene for boligbygg har vist en klart utflatende tendens siden litt ut i andre halvår i fjor. Beregningene viser likevel at boliginvesteringene som årsgjennomsnitt vil øke med 8,4 prosent i 2017. I årene framover vil boliginvesteringene trolig falle noe, men fremdeles ligge på et høyt nivå. En moderat konjunktur-oppgang framover skyldes økte næringsinvesteringer på fastlandet og eksport, sammen med at nedgangen i etterspørselen fra petroleumsnæringen stopper opp og snur om til forsiktig vekst.

Konjunkturedgangen fra 2014 slo raskt ut i en svært beskjeden sysselsettingsutvikling. Arbeidsledigheten økte derfor klart og kom ifølge arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) i 3. kvartal 2016 opp i nesten 5 prosent. Deretter har arbeidsledigheten gjennomgående gått litt ned til 4,3 prosent i 1. kvartal i år. Sysselsettingen har tatt seg litt opp, men fallet i ledigheten skyldes først og fremst at arbeidsstyrken har gått ned. Fra 1. kvartal 2016 til 1. kvartal 2017 var nedgangen på 25 000 personer. De siste tallene fra AKU viser imidlertid at arbeidsstyrken har økt litt i det siste, noe som har slått ut i at gjennomsnittlig arbeidsledighetsrate for februar til april 2017 kom opp i 4,5 prosent. Vi antar at dette primært er uttrykk for tilfeldig variasjon og ikke et tegn på en underliggende økning i ledigheten. Våre beregninger peker i retning av at både sysselsettingen og arbeidsstyrken skal øke framover, og at arbeidsledigheten derfor bare vil komme beskjedent ned. Som årsgjennomsnitt regner vi med 4,3 prosent arbeidsledighet i år og en gradvis nedgang til 4,0 prosent i 2020.

Konjunkturoppgangen både ute og hjemme ligger an til å bli ganske beskjeden. Etter nær fire år i oppgang viser våre beregninger at BNP Fastlands-Norge bare så vidt kommer over trendnivået i slutten av 2020, og først da er ute av den inneværende lavkonjunkturen. Dette er konsistent med at styringsrenta i beregningene holdes på dagens rekordlave nivå helt til den settes opp med

0,25 prosentpoeng i to omganger i 2020. En typisk boliglånsrente som rammelånsrente med pant i bolig vil da lenge kunne holde seg nær 2,5 prosent, men nærme seg 3 prosent helt i slutten av 2020. Kronekursen anslås i dette bildet å holde seg ganske stabil og på et historisk sett svakt nivå.

I prognosen demper fallet i boligprisene konjunktur-oppgangen, først og fremst fordi det trekker ned boliginvesteringene. Skulle boligmarkedet utvikle seg mer positivt framover, for eksempel ved at realboligprisene isteden holder seg uendret, vil trolig den underliggende konjunkturoppgangen bli vesentlig sterkere, jamfør boks 2.1. En slik utvikling kan føre til en noe strammere pengepolitikk. En rentebane som innebærer en gradvis heving av renta med 0,75 prosentpoeng over det vi har lagt til grunn, noe som kan betraktes som en øvre grense for den pengepolitiske responsen, ville ført BNP om lag tilbake til prognosebanen.

2.1. Finanspolitikken er ekspansiv også i 2017

Finanspolitikken stimulerte veksten i norsk økonomi i 2016. Konsum i offentlig forvaltning økte med 2,3 prosent fra 2015 til 2016, mens bruttoinvesteringene økte med nær 7 prosent. Noe av den høye veksten skyldes økte forsvarsinvesteringer med liten virkning på norsk produksjon, men bruttoinvesteringene i sivil forvaltning gikk også klart opp. Offentlige stønader til husholdningene økte bare med 3,9 prosent slik at realveksten i stønadene bare så vidt var positiv som følge av den høye prisveksten i fjor. Den samlede realveksten i disse tre utgiftspostene var vel 2 prosent i 2016, noe som er litt høyere enn anslått trendvekst i fastlands-økonomien. Reduserte skattesatser i 2016 bidro til at finanspolitikken samlet sett ble klart ekspansiv.

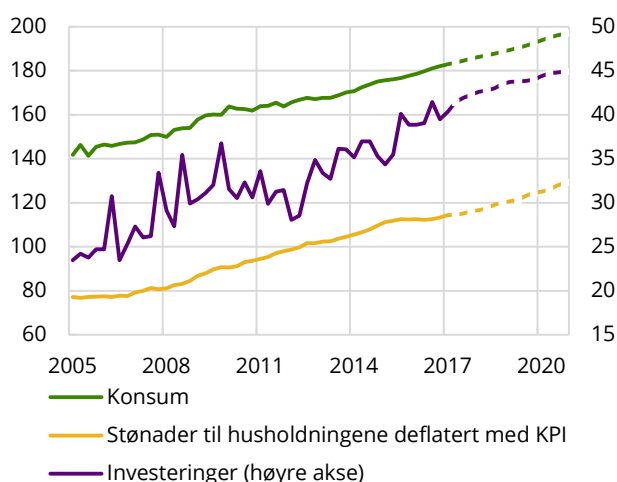
Revidert nasjonalbudsjett 2017 (RNB 2017) anslår at det oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge økte med 0,7 prosentpoeng fra 2015 til 2016. Det utgjorde 2,6 prosent av verdien av Statens pensjonsfond utland (SPU) ved inngangen til 2016, og var dermed lavere enn den nylig justerte «krittstrekken» på 3 prosent til handlingsregelen for finanspolitikken.

Anslagene for finanspolitikken i 2017 er basert på RNB 2017. Konsumveksten i år anslås til knapt 2 prosent og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning til 5 prosent. I 2017 er oppgangen i investeringene i hovedsak en følge av økte kjøp av kampfly (fra 2 fly i 2016 til 6 fly per år framover). Stønavveksten til husholdningene vil være svak også i 2017 som følge av den lave lønnsveksten. En vesentlig lavere prisvekst i år trekker likevel realveksten opp til om lag 1,5 prosent. Realveksten i de tre store utgiftskomponentene anslås nå til 2,2 prosent i 2017, om lag som i 2016.

Stortingets budsjettvedtak for 2017 innebærer en reduksjon i den samlede beskatningen sammenliknet med 2016. Skattesatsen på alminnelig inntekt for

Figur 2.2. Offentlig forvaltning

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

selskaper og personer reduseres fra 25 til 24 prosent i 2017. Systemet for petroleumsskatt og kraftbeskatning justeres slik at disse to næringene ikke berøres nevneverdig. For personer er trinnskatten økt slik at det meste av provenytapet fra personer som følge av redusert skatt på alminnelig inntekt dekkes inn igjen ved andre inntektsskatter. Det er innført en skatt på finanssektoren tilsvarende 5 prosent av lønn, samt at næringen betaler en høyere skatt på alminnelig inntekt (25 prosent istedenfor 24 prosent). Videre er startavskrivningene på maskiner fjernet, og på andre områder i næringsbeskatningen er det gjort mindre endringer.

I RNB 2017 foreslår regjeringen en rekke mindre justeringer av skatter og avgifter med et samlet påløpt provenytap på nærmere 2 milliarder kroner i 2017, men bare 300 millioner bokført. Dette gir en litt sterkere ekspansjon i finanspolitikken enn tidligere anslått. I motsatt retning trekker en nedjustering av stønader til husholdningene. RNB 2017 anslår at SOBU som andel av trend-BNP vil øke med 0,5 prosentpoeng fra 2016 til 2017. Som andel av SPU ved inngangen til 2017 utgjør dette 2,9 prosent og er dermed innenfor handlingsregelens krittstrek.

For årene 2018 til 2020 foreligger ingen vedtatt finanspolitikk. Vi antar at den underliggende konsumveksten i offentlig forvaltning blir om lag 2 prosent årlig. Det er noe variasjon rundt dette nivået for de enkelte årene, men det skyldes forskjeller i antall arbeidsdager som medfører at antall utførte timeverk per årsverk varierer. Når det gjelder bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning har vi lagt til grunn en moderat økning i investeringer i sivil infrastruktur. Kjøp av kampfly til forsvaret gir som nevnt en stor økning i investeringene i 2017, men vi antar ingen nye impulser på dette området i årene fra 2018 til 2020.

Skattekompromisset basert på Scheel-utvalgets utredning innebærer at skattesatsen på alminnelig inntekt

antas å bli redusert til 23 prosent i 2018. Vi regner med at det samtidig skjer en oppjustering av skattesatser for forskuddspliktige slik at bare fastlandsbedriftene blir berørt av endringen. Provenytapet av dette anslås til nærmere 3 milliarder kroner i 2018. Vi har forutsatt at drivstoffavgiftene øker i 2018 med en provenyeffekt på 3 milliarder kroner og at det skjer en tilsvarende økning også i 2019 og 2020. Disse økningene i indirekte skatter bidrar med om lag 0,2 prosentpoeng til KPI-veksten hvert år. Realveksten i pensjonsstønadene til husholdningene blir vel 2 prosent årlig i perioden 2018 til 2020. Andre stønader antas å vokse noe mindre. Vi har ikke lagt til grunn endringer i (de reelle) satsene for direkte skatter etter 2018. Den forutsatte økningen i miljøskattene innebærer en liten økning i de samlede skattene i 2019 og 2020. Sammen med en videreføring av vekstanslagene på utgiftssiden innebærer derfor våre forutsetninger samlet sett en om lag konjunktur-nøytral finanspolitikk i 2018 og en svak innstramming av finanspolitikken i 2019 og 2020.

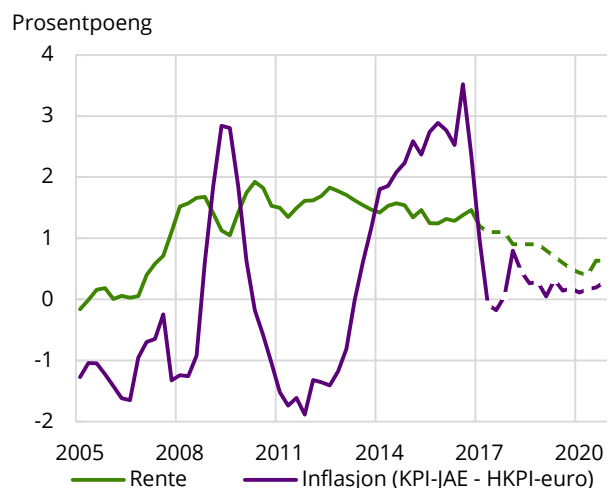
Statens pensjonsfond utland (SPU) var 7 510 milliarder kroner ved inngangen til 2017 og 8 100 milliarder kroner i begynnelsen av juni 2017. Våre anslag for finanspolitikken tilsier at SOBU vil holde seg nær 3 prosent av fondets verdi framover.

2.2. Lav rente og svak krone

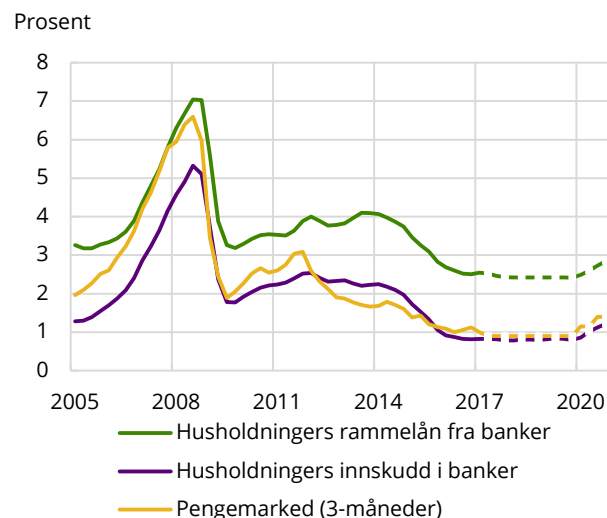
Etter at styringsrenta ble satt ned til 0,5 prosent i mars i fjor har påslaget mellom styringsrenta og penge-markedsrenta økt. På årsbasis var pengemarkedsrenta 1,1 prosent i 2016, om lag det samme som i 4. kvartal 2015. Ved siste årsskifte var pengemarkedsrenta oppe i 1,2 prosent. Hittil i år har den falt og i starten av juni lå den på 0,9 prosent.

Utviklingen i innskudds- og utlånsrenter tyder på at bankene forventet at pengemarkedsrenta skulle falle mer enn den gjorde i fjor. Renta på nye rammelån falt med 0,2 prosentpoeng fra januar til mai 2016, og var så uendret til bankene begynte å sette opp rentene i desember i fjor. I mars i år har renta på nye rammelån kommet opp på nivået den hadde i januar 2016. Renta på utestående rammelån er likevel lavere nå enn ved årsskiftet 2015/2016. Mens gjennomsnittlig rammelånsrente var 2,7 prosent ved utgangen av 4. kvartal 2015, var den 2,6 prosent ved utgangen av 1. kvartal i år etter å ha vært nede i 2,5 prosent i store deler av 2016.

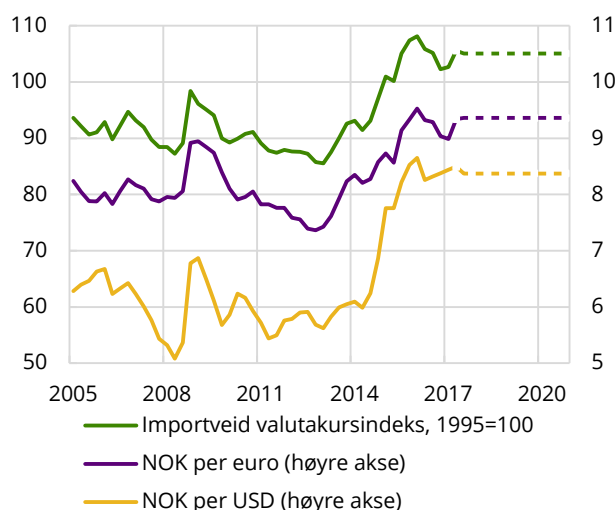
Krona styrket seg fra et meget lavt nivå i januar 2016 til februar i år. Mot euro gikk kursen fra 9,60 til 8,90 som månedsgjennomsnitt. Siden har krona svekket seg igjen og eurokursen var i starten av juni 9,50. Bildet for kroneutviklingen blir omtrent det samme om man måler med den importveide kronekursen. Valutaene i den importveide valutakurven falt med 7 prosent fra januar 2016 til februar i år, og steg med 4,6 prosent fra februar til mai i år.

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjell mellom Norge og euroområdet

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Etter at veksten i BNP for fastlandsøkonomien har vært lavere enn trendvekst i en lengre periode, var veksten i 1. kvartal kommet over dette nivået. Selv om veksten vil holde seg over trendvekst framover, er oppgangen beskjeden og den er så vidt tilstrekkelig til at økonomien kommer ut av lavkonjunkturen helt i slutten av prognoseperioden. Inflasjonen – målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) – blir liggende godt under inflasjonsmålet i store deler av prognoseperioden, stigende fra 1,7 prosent i år til om lag 2 prosent i 2020. Boligprisene vil ifølge våre beregninger flate ut i løpet av 2017 og falle nominelt de kommende årene. Basert på dette konjunkturbildet regner vi med at styringsrenta forblir på dagens lave nivå i lang tid framover og i våre prognoser har vi ikke lagt inn noen renteøkning før i 2020. Pengemarkedsrenta blir dermed liggende på 0,9 prosent fra i år til 2019 før den kommer opp i 1,3 prosent i 2020. Det lave nivået på pengemarkedsrenta gjør at rammelånsrenta kommer ned 0,1 prosentpoeng til 2,4 prosent i 2018 og 2019. I 2020 stiger rammelånsrenta til 2,7 prosent, slik at rentenivået vil holde seg på meget lave nivåer i hele prognoseperioden.

Pengemarkedsrenta i euroområdet antas å ville stige med nærmere ett prosentpoeng fram til 2020, fra et negativt nivå nå til 0,7 prosent i 2020. Det bidrar isolert sett til en svekkelse av krona. Inflasjonen i Norge, målt med KPI-JAE, blir omtrent som inflasjonen i euroområdet, og har dermed liten effekt på kroneverdien. En økning i oljeprisen trekker i retning av styrket kroneverdi. Alt i alt har vi derfor lagt til grunn en kronekurs om lag på dagens nivå i de nærmeste årene framover.

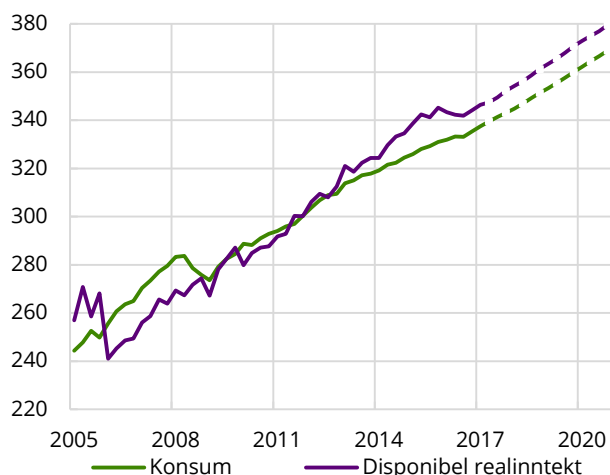
2.3. Fortsatt moderat konsumvekst

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner tok seg markert opp i 4. kvartal 2016 etter en meget beskjeden vekst tidligere på året. Ifølge KNR vokste konsumet med 0,6 prosent i 1. kvartal i år, bare litt mindre enn kvartalet før. Varekonsumet viste en oppgang på 0,2 prosent. Kjøp av matvarer økte med hele 2,2 prosent og bidro med det til å trekke opp varekonsumet med om lag et halvt prosentpoeng. Også kjøp av transportmidler og møbler og hvitevarer viste en klar oppgang i årets første kvartal. Elektrisitetskonsumet falt derimot med hele 4 prosent, som følge av en mild vinter, og bidro med det til å trekke ned varekonsumet med vel 0,2 prosentpoeng. Den underliggende utviklingen kan dermed sies å være enda litt bedre enn det det aggregerte tallet i seg selv indikerer. Sesongjusterte tall viser imidlertid at varekonsumet bare økte med 0,1 prosent fra mars til april i år. Kjøp av biler trakk ned mens kjøp av andre varer, deriblant klær, sko og sportsutstyr, trakk opp. Tjenestekonsumet økte bredt basert med 0,7 prosent i 1. kvartal, eller om lag 3 prosent regnet som årlig rate, og er på linje med veksten gjennom 2015 og 2016.

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og rentene som de står overfor. Disponibel realinntekt falt med 1,5

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv.

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

prosent i 2016 etter en økning på hele 5,3 prosent året før. Denne utviklingen henger sammen med en sterk oppgang i utbetalinger av aksjeutbytte i 2015, som trolig var basert på forventninger om økt beskatning av slike inntekter fra og med i fjor. Dersom vi holder utbetalinger av aksjeutbytte utenfor, økte disponibel realinntekt likevel bare med 1,1 prosent i 2016, 1,5 prosentpoeng mindre enn året før. Lønnsinntektene er den største inntektskilden for husholdningene og har i mange år gitt de største bidragene til veksten i disponibel realinntekt. Som følge av markert reallønnsfall og nær nullvekst i sysselsettingen, bidro imidlertid lønnsinntektene til å trekke veksten i disponibel realinntekt ned i fjor. Også offentlige stønader bidro beskjedent til inntektsveksten i fjor. Sykepengen og forsørgerstønader falt, og pensjoner, som lønnsjusteres, økte lite reelt sett selv om det ble flere pensjonister. Netto renteinntekter ga heller ikke noe vekstbidrag til inntektsutviklingen av betydning. Lavere skatt på inntekt og formue bidro derimot til å trekke realinntektene opp.

Ifølge det kvartalsvise inntekts- og kapitalregnskapet falt disponibel realinntekt eksklusive aksjeutbytte sesongjustert med nær 2,5 prosent i 1. kvartal i år, etter et mindre fall i 4. kvartal i fjor. Bak denne utviklingen ligger fortsatt svak utvikling i lønnsinntektene og sterk prisstigning for privat konsum. Vi ser for oss at real-lønnsveksten blir vesentlig bedre framover og at sysselsettingen tar seg opp i løpet av konjunkturoppgangen. Offentlige stønader vil også kunne gi klare vekstbidrag til disponibel realinntekt gjennom prognoseperioden.

Netto renteinntekter vil derimot ikke gi noe vekstbidrag av betydning ettersom rentene som husholdningene står overfor endres lite de nærmeste årene. Alt i alt venter vi en vekst i disponibel realinntekt eksklusive aksjeutbytte på rundt 2 prosent i år. Den økte realinntektsveksten vil sammen med økte realboligpriser i år trekke konsumveksten opp. Fall i realboligprisene i de tre påfølgende årene vil derimot virke dempende på konsumutviklingen, men virkningene av dette nøytraliseres ved at inntektsveksten tar seg ytterligere noe opp i årene fra 2018 til 2020. Samlet sett viser våre beregninger en konsumvekst på vel 2 prosent i år og neste år og rundt 2,5 prosent i 2019 og 2020.

Det har lenge vært en tendens til økt sparing i finans- og realkapital i husholdningene. Regnet som andel av disponibel inntekt, økte sparingen fra et nivå på vel 3,5 prosent i 2008 til et nivå på vel 8 prosent i 2014. På grunn av de høye utbetalingene av aksjeutbytte økte spareraten videre til et nivå på rundt 10,5 prosent i 2015. Spareraten eksklusive aksjeutbytte økte med om lag 4 prosentpoeng fra 2008 til et nivå på rundt 5 prosent i 2015. Vi har tidligere pekt på at deler av den økte sparingen etter finanskrisen i 2008 trolig kan tilskrives forsiktighetsmotivert sparing. Det vil si at husholdningene reduserer konsumet når framtida oppleves som usikker. Økningen i spareraten de senere årene kan også i noen grad tilskrives aldringen av befolkningen og pensjonsreformen som ble innført 1. januar 2011. Ifølge kvartalsvis inntekts- og kapitalregnskap falt den sesongjusterte spareraten både med og uten aksjeutbytte gjennom 2016 til et årsgjennomsnitt i fjor på henholdsvis 7,2 og 3,8 prosent. Spareraten både med og uten aksjeutbytte falt ytterligere i 1. kvartal i år. I perioder med svak inntektsutvikling, som i fjor og i årets første kvartal, vil trolig husholdningene jevne ut konsumet noe slik at spareraten faller. Med de anslagene som her legges til grunn for inntekt, konsum og formue vil spareraten ta seg langsomt opp igjen fra neste år av.

2.4. Stagnerende boligpriser

Ifølge SSBs sesongjusterte boligprisindeks steg boligprisene regnet fra kvartalet før med 1,7 prosent i 1. kvartal 2017. Dette representerer en avmatning av den sterke boligprisveksten gjennom andre halvår i fjor da boligprisene steg med 3,2 prosent i 3. kvartal og 2,7 prosent i 4. kvartal. Som årsgjennomsnitt var boligprisene 7,1 prosent høyere i 2016 enn i 2015. Uendrede boligpriser fra 1. kvartal og ut året vil gi en boligprisvekst på knappe 6 prosent som årsgjennomsnitt fra 2016 til 2017.

Tabell 2.4. Disponible realinntekter i husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis vekst fra året før

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totalt	-6,4	6,2	3,5	3,2	2,3	4,2	4,5	3,8	2,8	5,3	-1,5	1,9	2,7	2,6	2,5
Ekskl. aksjeutbytte	4,5	5,0	2,8	3,4	1,9	4,2	4,4	3,7	2,3	2,6	1,1	1,9	2,4	2,4	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.1. Hvordan påvirkes prognosene av en mer positiv utvikling i boligmarkedet?

Vårt hovedsyn er at økonomien nå er i en forsiktig konjunkturoppgang, som følge av reduserte negative impulser fra petroleumsnæringen, omslag til økt eksport og litt høyere privat etterspørselsvekst på fastlandet. Oppgangen er imidlertid ventet å bli moderat og veksten i prognosebanen kommer bare litt over trendvekst. En viktig grunn til dette er at boligprisene er ventet å falle i årene framover, noe som blant annet fører til et relativt markert fall i boliginvesteringene. I denne boksen ser vi på hvordan konjunkturutsiktene vil kunne endres av et mer positivt boligmarked. Mer konkret studerer vi en alternativ utvikling hvor de reelle boligprisene er uendret fra og med 3. kvartal i år (definert som en underliggende nominell vekst på 2 prosent per år).

Et slikt scenario kunne tenkes å framkomme ved at tiltakene for å bremse kredittgivningen trekkes tilbake eller ved at husholdningene ser mer optimistisk på framtida enn det vi har antatt. Rent modellteknisk har vi basert beregningene på sistnevnte forklaring. Innenfor prognosehorisonten er imidlertid konsekvensene for de fleste makroøkonomiske hovedstørrelsene nærmest upåvirket av hvilken årsak som legges til grunn for at boligprisene ikke faller.

Boligmarkedet påvirker økonomien gjennom en rekke kanaler. Mange av disse kanalene er inkorporert i vår modell for norsk økonomi (KVARTS). Økte boligpriser stimulerer boligbyggingen. Som vist i tabellen fører en mer positiv boligprisutvikling til at boliginvesteringene forblir om lag uforandret i årene framover – istedenfor å falle med til sammen 8 prosent fra nivået i 2017. Dette bidrar til å løfte aktivitetsnivået i fastlandsøkonomien sammenliknet med referansebanen.

Økt aktivitet løfter isolert sett husholdningenes inntekter. Inntektene dempes derimot av høyere rentekostnader ettersom gjelda øker når pantesikkerheten for lån og boliginvesteringene stiger. Denne negative effekten er sterkere jo mer av boligprisoppgangen som drives av en slakkere

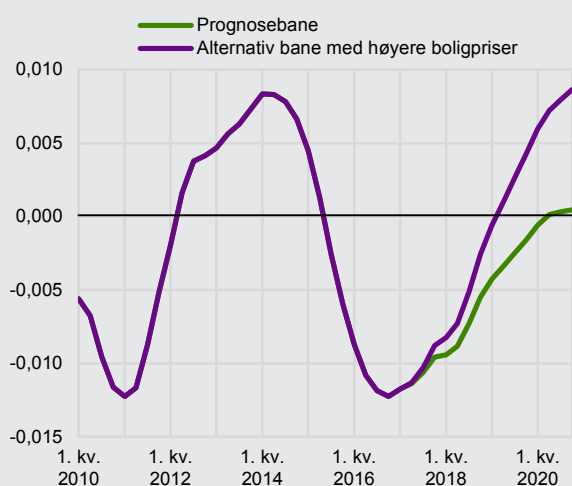
kredittgivning. I tillegg til inntektseffekten påvirkes også konsumet positivt gjennom en direkte formueseffekt når boligformuen øker. Samlet sett løftes konsumveksten med 0,4 og 0,5 prosentpoeng i henholdsvis 2018 og 2019, og med 0,3 prosentpoeng i 2020, alt sammenliknet med referansebanen.¹

Analysen viser videre at veksten i BNP Fastlands-Norge ville blitt 0,2 prosentpoeng høyere neste år, og 0,3 prosentpoeng høyere i 2019 og 2020 hvis boligprisene hadde holdt seg reelt sett uendret istedenfor å falle som de gjør i referansebanen. Dette ville gitt en mer markert konjunkturoppgang. Ifølge beregningen ville det også ha løftet aktivitetsnivået over trend, og altså inn i en høykonjunktur, fra og med årsskiftet 2018/2019. I referansebanen forblir økonomien i en (etter hvert mild) lavkonjunktur fram til først halvdel av 2020. Arbeidsledighetsraten faller på sin side til 3,9 prosent i 2020, mot 4,0 prosent i referansebanen.

En kunne tenke seg at Norges Bank i et scenario som skissert over ville ha hevet renta noe mer enn vi har lagt til grunn i referansebanen. Alt annet likt ville dette ha redusert forskjellene mellom de to scenarioene. Våre beregninger viser at to rentehevinger på 0,25 prosentpoeng i 2018 og en i 2019 er nødvendig for at produksjonsgapet skal bli det samme mot slutten av prognosehorisonten i de to banene. En slik rentepolitikk ville ha ført til at rentedifferansen mot eurosone hadde blitt større i årene framover, og til at kronkursen hadde blitt 2 til 3 prosent sterkere enn i prognosebanen ved utgangen av 2020.

¹ Hvis hele boligprisoppgangen kommer som en følge av slakkere kredittgivning løftes konsumet med 0,1 prosentpoeng mindre i 2019 og 2020.

BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Vekst i prosent, prognosebane og alternativ bane med høyere boligpriser

	2017	2018	2019	2020
Referansebane				
Boliginvesteringer	8,4	-0,2	-3,6	-4,6
Husholdningenes disponible realinntekt	1,9	2,7	2,6	2,5
Konsum i husholdninger mv.	2,2	2,2	2,5	2,5
Arbeidsledighet (nivå)	4,3	4,2	4,1	4,0
BNP Fastlands-Norge	1,9	2,2	2,4	2,2
Boligpriser	6,8	-1,1	-2,7	-1,2
Alternativ bane med høyere boligpriser				
Boliginvesteringer	8,4	0,7	-0,6	-0,2
Husholdningenes disponible realinntekt	1,9	2,7	2,7	2,7
Konsum i husholdninger mv.	2,2	2,6	3,0	2,8
Arbeidsledighet (nivå)	4,3	4,2	4,0	3,9
BNP Fastlands-Norge	1,9	2,4	2,7	2,5
Boligpriser	7,7	2,4	2,0	2,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den månedlige boligprisstatistikken fra Eiendom Norge viste en enda sterkere boligprisvekst i 2016. I de fire første månedene i år viser imidlertid også denne indeksen avtakende boligprisvekst. Justert for normale sesongvariasjoner var boligprisene uendret ifølge denne indeksen i april, mens observasjonen for

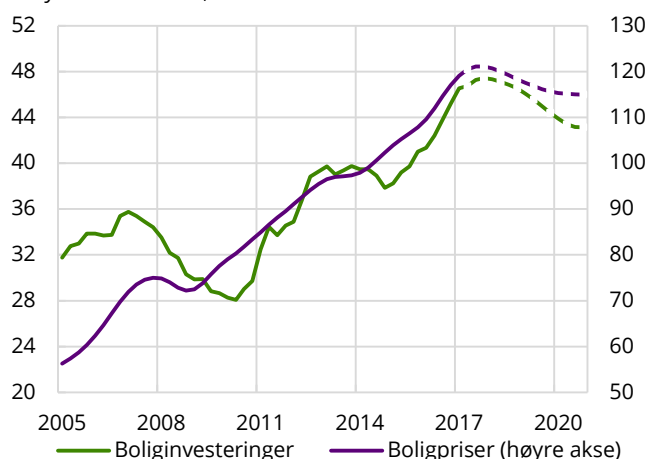
mai viste en nedgang på 0,7 prosent fra april. De store regionale forskjellene i boligprisveksten vi har sett de siste par årene er også i ferd med å bli noe mindre.

På lang sikt påvirkes boligprisene positivt av en økning i husholdningenes disponible realinntekter og av

Figur 2.7. Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse: mrd. 2014-kr, kvartal.

Høyre akse: indeks, 2014=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

lavere realrenter etter skatt, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. I våre beregninger tar vi dessuten hensyn til at husholdningenes låneopptak og boligprisene påvirker hverandre gjensidig, slik at tiltak som reduserer låneopptak også demper boligprisveksten.

Utlånsrentene falt litt gjennom fjoråret, og de har ligget stabilt på et lavt nivå i år. Dette stimulerer låneopptaket, og innenlandsk kreditt til husholdningene, målt ved 12-månedersveksten i kredittindikatoren K2, har vist en stigende tendens fra under 6 prosent i første halvår 2016 til over 6,5 prosent i årets første fire måneder.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Forventningsindikatoren fra Kantar TNS og Finans Norge gir et mål på disse forventningene. I 1. kvartal 2017 var det om lag like mange optimister som pessimister blant respondentene, mens indeksen for 2. kvartal viste en klar økning i antall optimister. Det er særlig vurderingen av landets økonomi som har bedret seg det siste kvartalet. Vi har lagt til grunn at husholdningene ikke vil endre denne vurderingen av de økonomiske utsiktene vesentlig i annet halvår 2017 og at forventningsindikatoren deretter bare vil stige svakt i takt med en bedret konjunktursituasjon framover.

Det er ventet at innstramningen av boliglånsforskriften fra 1. januar 2017, som gjør det litt vanskeligere å få boliglån, vil slå ut i redusert kredittvekst fra og med 2. kvartal i år. Vi venter at veksten i husholdningenes bruttogjeld vil bli på 5,5 prosent i 2017 for deretter å ligge i området 4,5 til 5 prosent ut prognoseperioden. Husholdningenes disponible realinntekter vil vise lav vekst også i 2017. Vi venter at dette – sammen med et økt boligtilbud – vil gi en klar demping av boligprisveksten i resten av 2017. Siden boligprisene har steget kraftig gjennom både 2016 og 1. kvartal i år, vil likevel årsveksten for boligprisene bli nær 7 prosent i 2017.

Statistisk sentralbyrå

Til tross for at husholdningene får litt høyere disponible realinntekter og fortsatt vil stå overfor realrenter rundt null i lang tid viser beregningene at boligprisene vil falle nominelt i resten av prognoseperioden. Våre anslag gir en nedgang i boligprisene på 1 prosent i 2018, litt over 2,5 prosent i 2019 og om lag 1 prosent i 2020. Årsaken til dette omslaget er i noen grad en strammere kredittgivning, men først og fremst de rekordhøye boliginvesteringene vi har hatt i 2016 og så langt i 2017.

Boliginvesteringene steg ifølge KNR med 9,9 prosent i 2016 og igangsatt boligareal var over 10 prosent større i 2016 enn året før. De sesongjusterte igangsettings-tallene ligger fortsatt på et høyt nivå, men utviklingen gjennom 2016 og inn i de fire første månedene av 2017 viser klare tegn til å flate ut. Ifølge KNR steg boliginvesteringene i 1. kvartal 2017 med 3 prosent sammenliknet med kvartalet før.

I takt med fallende realboligpriser venter vi at også boliginvesteringene vil flate ut og etter hvert gå ned. Høy vekst gjennom fjoråret og inn i 2017 bidrar likevel til at våre beregninger gir en vekst i boliginvesteringene som årsgjennomsnitt på i overkant av 8 prosent i 2017. Til tross for nær nullvekst i 2018, og et fall på rundt 3,5 prosent i 2019 og 4,5 prosent i 2020 vil nivået på boliginvesteringene i 2020 være bare 0,5 prosent lavere enn toppåret 2016 og vil dermed fortsatt ligge på et historisk sett meget høyt nivå.

2.5. Fallet i petroleumsinvesteringene går mot slutten

Oljeinvesteringene har falt med om lag en tredel fra toppen i 3. kvartal 2013 til 1. kvartal 2017. Relativt svak lønnsomhet bidro til at investeringene i petroleumsnæringen begynte å falle og utviklingen ble kraftig forsterket av nedgangen i oljeprisen mot slutten av 2014. Færre utbyggingsprosjekter framsto som lønnsomme og insentivene til å finne nye felt sank.

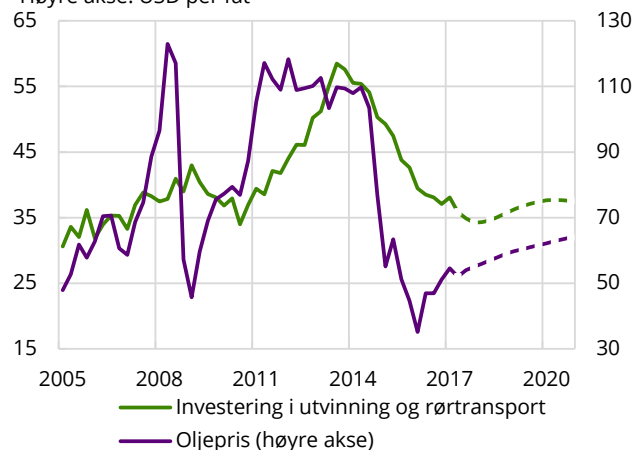
Gjennom 2016 falt petroleumsinvesteringene med 13 prosent, men økte med 2,7 prosent i 1. kvartal i år fra kvartalet før, ifølge de foreløpige tallene fra KNR. Investeringer i oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler bidro til å trekke investeringene opp, mens investeringer i oljeboring, oljeleting og rørledninger viste en svak nedgang. Vi tror ikke at økningen i 1. kvartal representerte et mer varig omslag i investeringene. Det er likevel utsikter til at igangsetting av mange investeringsprosjekter er relativt nært forestående, og vi legger til grunn at et moderat omslag til vekst vil komme fra og med neste årsskifte.

Ifølge SSBs publiserte statistikk venter rettighets-haverne på norsk sokkel at investeringsnivået reduseres nominelt med henholdsvis 9,1 og 7,1 prosent i 2017 og 2018. Disse tallene må tolkes noe annerledes enn tilsvarende investeringsforventninger i industri og kraftforsyning. Mens virksomhetene i industri og kraftforsyning rapporterer alle antatte investeringsplaner, rapporterer petroleumsvirksomhetene kun

Figur 2.8. Petroleumsinvesteringer og oljepris

Sesongjustert. Venstre akse: mrd. 2014-kr, kvartal.

Høyre akse: USD per fat

Kilde: Statistisk sentralbyrå

investeringsplanene hvor det har vært levert inn en plan for utbygging og drift (PUD) av en petroleumsforekomst til myndighetene. Vi legger til grunn at det leveres PUD til myndighetene på en rekke utbyggingsprosjekter innen utgangen av året. De største av disse er prosjektene Johan Castberg, Snorre Expansion, Pil & Bue og Snadd. Det er også ventet at det blir levert PUD på prosjektet Skarvøyen innen februar 2018 og på Johan Sverdrup fase 2 i løpet av andre halvår 2018. Disse prosjektene vil gi vesentlige investeringer i årene framover.

Lavere utbyggingskostnader og en svakt stigende oljepris er viktige faktorer bak det ventede omslaget i investeringene. Vi ser for oss at årsgjennomsnittet til investeringene faller litt til i 2018, men øker deretter slik at investeringsnivået i 2020 er på samme nivå som i 2016. Det er da fortsatt mer enn 30 prosent lavere enn toppen i 2013.

Produksjonen av olje økte noe i 2016, mens produksjonen av gass var om lag uendret. I 1. kvartal 2017 ble aktiviteten noe redusert. Framover venter vi en relativt stabil olje- og gassproduksjon. Etter hvert som store prosjekter ferdigstilles ventes oljeproduksjonen å stige noe mot slutten av prognoseperioden.

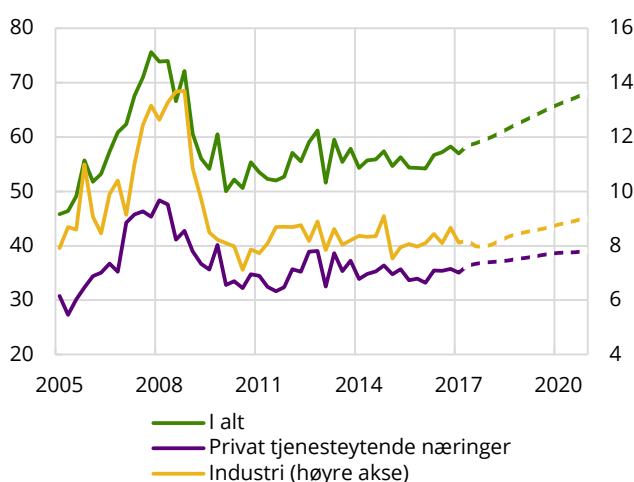
2.6. Økte næringsinvesteringer på fastlandet

Gjennom 2016 har næringsinvesteringene i Fastlands-Norge vist en positiv tendens etter en svakt negativ utvikling de foregående årene. Investeringene i 4. kvartal 2016 var 7,2 prosent høyere enn i 4. kvartal 2015. I 1. kvartal 2017 falt derimot investeringene med 2,1 prosent fra kvartalet før.

Investeringsfallet i 1. kvartal var relativt bredt basert. Investeringer i industri og i andre tjenester enn de som er knyttet til utvinning falt med henholdsvis 6,4 og 2,3 prosent. I industrien var det i hovedsak reduserte investeringer i produksjon av kjemiske råvarer, mens det blant tjenestenæringene var faglig vitenskapelig, teknisk og forretningsmessig tjenesteyting som trakk ned.

Figur 2.9. Investeringer i fastlandsnæringer

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

SSBs siste kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer indikerer et moderat investeringsfall på om lag 3 prosent i 2017. Det er særlig innen eksportrettede næringer som oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri, samt metallindustri at det er ventet nedgang. I næringsmiddelindustrien er det derimot ventet en oppgang som i hovedsak er drevet av produsenter som bearbeider og konserverer fisk. I 2018 ventes en vekst i de samlede investeringene for industrien på rundt 3 prosent, hovedsakelig drevet av vekst i oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri.

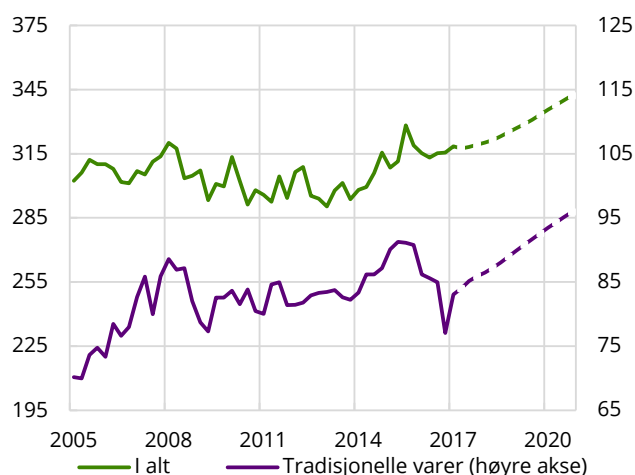
Virksomhetenes anslag for investeringer i kraftforsyning indikerer at veksten vil tilta i styrke og bli i overkant av 20 prosent i 2017. Det er ventet videre vekst innen distribusjon og produksjon av elektrisitet. Kraftnettet skal oppgraderes og alle strømkunder skal få installert smarte strømmålere før 2019. Veksten innenfor produksjon av elektrisitet skyldes i hovedsak utbygging av flere nye vindparker samt oppgradering av gamle kraftstasjoner. Satsingen på vindparkprosjekter må ses i sammenheng med elsertifikater, støtteordningen for å øke kraftproduksjonen fra fornybare energikilder, samt de nye reglene om hurtigere avskrivninger av driftsmidler i vindkraftverk som ble godkjent av ESA, overvåkningsorganet til Det europeiske frihandelsforbundet, i juli 2016.

Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger den økonomiske utviklingen i Norge – herunder forventede investeringer fram i tid – gjennom innsamling av informasjon fra virksomheter over hele landet. Rapporten publisert i mars indikerer om lag uendrede investeringer de neste 12 månedene innen varehandel og noe reduksjon i annen tjenesteyting.

Framover venter vi at fastlandsnæringenes samlede investeringer vil ta seg opp til om lag 5 prosent i 2019, for deretter å avta noe. Oppgangen må ses i sammenheng med en lav rente og lettelse i bedriftsbeskattningen, samt konjunkturoppgangen ute og hjemme.

Figur 2.10. Eksport

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sammenliknet med tidligere oppgangskonjunkturer er dette en meget beskjeden investeringsvekst som henger sammen med at både den internasjonale og den norske oppgangskonjunkturer ventes å bli særdeles moderat. Med denne utviklingen vil investeringsnivået være om lag 5 prosent lavere i 2020 sammenliknet med investeringsstoppen i 2008.

2.7. Moderat økning i tradisjonell eksport framover

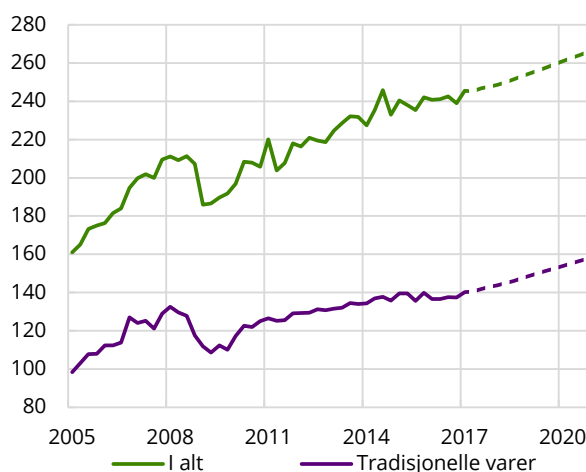
Volumet av tradisjonell vareeksport i 2016 var ifølge de foreløpige tallene fra KNR over 8 prosent lavere enn i 2015. Denne eksporten har falt siden 3. kvartal 2015, og med vel 9 prosent i 4. kvartal 2016. En stor nedgang i eksporten av raffinerte oljeprodukter på grunn av vedlikeholdsstans i produksjonen, sto for om lag en tredel av dette fallet. Vi er litt mer usikre enn vanlig på informasjonsgrunnlaget fordi rutinene for toll-deklarerer er endret, samtidig som det markerte fallet i eksporten ikke har hatt sitt motstykke i en tilsvarende svak produksjonsutvikling. På denne bakgrunn framstår den kraftige økningen i 1. kvartal i år på nesten 8 prosent ikke som tegn på en underliggende vekst.

I 1. kvartal 2017 sto raffinerte oljeprodukter for halvparten av den samlede økningen i tradisjonell eksport. Også eksporten av flere andre store varegrupper økte etter nedgang kvartalet før, som for eksempel oppdrettsfisk, villfisk og fiskeprodukter, kjemiske råvarer og metaller.

Svak internasjonal etterspørsel, spesielt fra olje- og gassvirksomhet i mange land, forklarer mye av den reduserte eksporten av tradisjonelle varer. Dette kommer tydeligst til uttrykk i den største eksportvaregruppen, verkstedprodukter, som har falt i syv kvartaler på rad. Den er dermed blitt redusert med nesten 30 prosent. Eksporten av farmasøytiske produkter og elektrisitet har falt de siste kvartalene. Eksporten av skip og båter har derimot økt klart de to siste kvartalene.

Figur 2.11. Import

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Eksporten av olje og gass har vokst med nær 10 prosent over de siste tre årene. Til tross for en liten nedgang i eksporten av råolje i 1. kvartal i år, synes samlet olje- og gasseksport å ha vendt tilbake til nivået fra 2008/2009. Redusert eksport av oljerelaterte tjenester bidro til at samlet tjensteeksport ble redusert med vel 2 prosent i 1. kvartal i år, etter tre kvartaler med vekst. Men reduksjonen var bredere basert, i det de fleste store tjenstegruppene viste nedgang. Samferdselstjenester og utlendingers konsum i Norge har gått ned de siste kvartalene, men det må ses på bakgrunn av en forutgående oppgang.

Prisindeksen for tradisjonelle varer har økt de siste fem kvartalene. Etter sterk vekst i 4. kvartal i fjor, flatet indeksen nesten ut i 1. kvartal i år. Prisutviklingen for verkstedprodukter, oppdrettsfisk, villfisk og fiskeprodukter, bensin og elektrisitet trakk ned, mens prisutviklingen for metaller trakk opp. Olje- og gassprisene fortsatte å stige i 1. kvartal i år, og lå nesten 30 prosent over prisen i 1. kvartal 2016. Prisindeksen for samlet tjensteeksport har steget markert de to siste kvartalene.

Kronesvekkelsen de siste årene har styrket eksportbedriftenes kostnadmessige konkurranseevne, og dette ventes å stimulere eksporten av tradisjonelle varer og tjenester framover. Eksport av varer og tjenester relatert til internasjonal oljevirksomhet vil også ta seg opp når oljeprisene ser ut til å ha kommet opp på et klart høyere nivå enn bunnivået tidlig i 2016 og bransjen har foretatt diverse kostnadsbesparende tiltak. Også en noe høyere vekst i øvrige norske eksportmarkeder ventes å løfte eksporten av tradisjonelle varer og tjenester de kommende årene. Produksjonen av olje og gass ventes å holde seg ganske stabil de første årene inntil gigantfeltet Johan Sverdrup antas å begynne produksjonen sent i 2019. Da vil eksporten av olje og gass øke.

Etter en tilnærmet flat utvikling gjennom 2016 økte importen av tradisjonelle varer med 2 prosent

i 1. kvartal 2017. Veksten kan i stor grad tilskrives økt import av kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter, samt verkstedprodukter. Veksten i samlet tjenesteimport skyldes i all hovedsak vekst i importerte tjenester relatert til oljevirksomheten. Økt vekst i innenlandsk etterspørsel, hvor investeringen utgjør en større andel, ventes å stimulere importen i prognoseperioden.

Det store oljeprisfallet bidro mest til at overskuddet i handelen med utlandet ble kraftig redusert i 2015 og 2016. Men også en svakere prisutvikling i eksporten enn i importen av tradisjonelle varer og tjenester i 2015 og en svakere volumutvikling i eksporten enn i importen av tradisjonelle varer og tjenester i 2016 bidro. En antatt stigende oljepris og litt høyere eksport- enn importvekst fra Fastlands-Norge vil bidra til å øke handelsoverskuddet i år og ut prognoseperioden. De siste årene har rente- og stønadsbalansen overfor utlandet styrket seg kraftig. Fortsatt moderat lønnsomhet i norsk økonomi, og spesielt i oljevirksomheten, vil dempe veksten i utbetalinger til utlandet de nærmeste årene. Samtidig ventes en fortsatt svak krone å bidra til relativt høye innbetalinger omregnet til norske kroner fra Norges store og økende formue i utlandet. Selv om overskuddet på rente- og stønadsbalansen ventes å vokse mer moderat framover, vil økningene og det allerede høye nivået på overskuddet bidra vesentlig til at overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet regnet som andel av BNP anslås å holde seg på 6-7 prosent i årene 2017-2020.

2.8. Forsiktig konjunkturoppgang

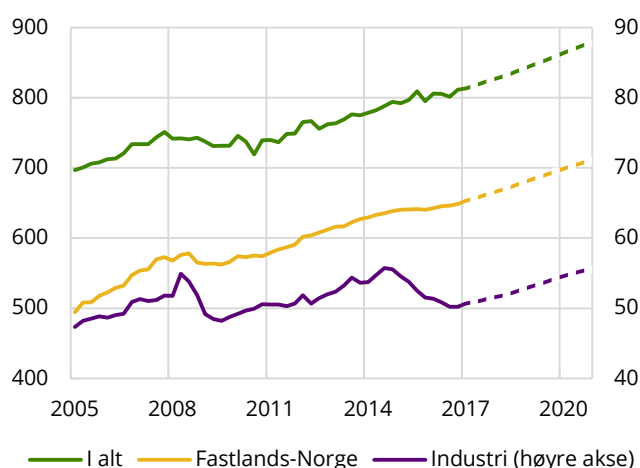
BNP Fastlands-Norge økte med 0,6 prosent fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år, eller 2,6 prosent regnet som årlig rate. Dette er klart over veksten gjennom fjoråret og også høyere enn det vi anslår som trendvekst for norsk økonomi, på om lag 2 prosent.

Nedgangskonjunktoren de siste årene har sitt opphav i redusert etterspørsel fra petroleumsvirksomheten. Dette har spesielt rammet industrien som har opplevd et mer eller mindre sammenhengende fall i aktivitetsnivået siden slutten av 2014. Ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene stoppet imidlertid den negative utviklingen i 1. kvartal i år. For de mest petroleumrelaterte industrinæringene, som produksjon av metallvarer, maskiner og skipsbygging, fortsatte riktignok nedgangen, men for andre industrinæring, som er mindre knyttet til oljevirksomheten, var veksten høy. Spesielt gjaldt dette næringsmiddelindustrien og råvareindustrien. Veksten i disse industrinæringene var sterk nok til å demme opp for fallet i de oljeavhengige industrinæringene, slik at bruttoproduktet i industrien samlet sett steg med 0,9 prosent i 1. kvartal.

Bruttoproduktet i annen vareproduksjon på fastlandet steg med 0,6 prosent fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år. Veksten er fortsatt høy i bygg og anlegg, selv om den er en del lavere enn mot slutten av fjoråret. Næringen har vært en viktig driver for norsk økonomi i

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt

Sesongjustert, mrd. 2014-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

lengre tid, i stor grad som følge av lave renter og store offentlige investeringsprosjekter. Aktiviteten er nå på et svært høyt nivå og det er derfor rimelig at veksttakten avtar noe. Utviklingen i de andre vareproduserende fastlandsnæringene, som alle i stor grad styres av naturgitte forhold, var nokså blandet i 1. kvartal. Kraftproduksjonen falt med 0,9 prosent og bidro til å trekke ned veksten i fastlandsøkonomien for fjerde kvartal på rad. Aktivitetsnivået steg derimot i fiske, fangst og akvakultur, etter et kraftig fall i 4. kvartal i fjor.

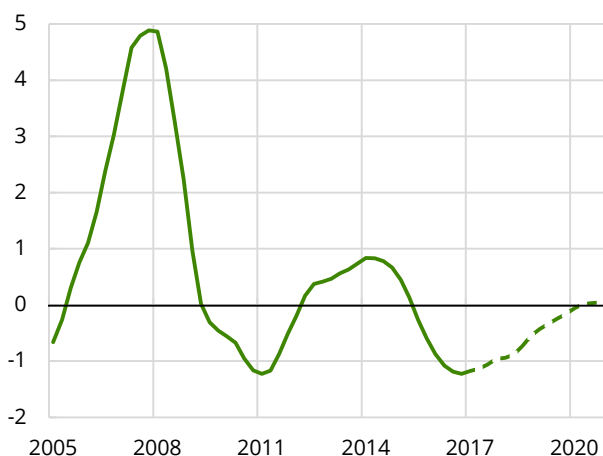
Bruttoproduktet i tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning vokste med 0,4 prosent i 1. kvartal, etter en vekst på kun 0,1 prosent i 4. kvartal i fjor. Veksten i tjenestenæringene var dessuten ganske bredt basert, med solid oppgang i både forretningsmessig tjenesteyting, informasjon og kommunikasjon og hotell- og restaurantvirksomhet. Sistnevnte drar nytte av den svake kronekursen, som fører til at flere utenlandske turister ferierer i Norge og til at nordmenn i større grad tilbringer ferien i Norge. Unntaket blant tjenestenæringene var tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning hvor produksjonen falt med hele 4,8 prosent i 1. kvartal, etter en samlet nedgang på 15 prosent i fjor. Næringen bidro alene til å trekke ned veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosentpoeng i 1. kvartal.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning steg på sin side med 0,7 prosent i 1. kvartal, etter en tilsvarende vekst i 4. kvartal i fjor. Denne veksttakten er høyere enn gjennomsnittet for de siste årene, og også klart over trendveksten for norsk økonomi for øvrig.

Framover venter vi at oppsvinget i norsk økonomi gradvis får fotfeste. På kort sikt vil riktignok etterspørselen fra petroleumsvirksomheten falle, men nedgangen bremser opp og vil etter hvert snu til en moderat oppgang. Dermed ligger det til rette for en gradvis økning i aktivitetsnivået i norsk økonomi.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge

Avvik fra beregnet trend-BNP i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Dette gjelder også for industrien, som jo har vært spesielt hardt rammet av nedgangen i petroleumsnæringen. Flere industrinæringene var i vekst i 1. kvartal i år og vi venter at aktivitetsnivået vil vokse moderat i resten av prognoseperioden. Den ventede veksten må ses i lys av de siste års konkurranseevneforbedringer som følge av en svakere krone og moderat lønnsvekst. For de industrinæringene som er tettest knyttet til petroleumsnæringen vil oppsvinget trolig komme noe senere.

Bygge- og anleggsnæringen har vært en viktig drivkraft for norsk økonomi de siste årene og har sørget for at nedgangskonjunktoren ikke ble dypere. Våre beregninger indikerer at næringen fortsatt vil vokse mye ut inneværende år, men at veksten deretter vil avta i takt med at boligbyggingen begynner å falle. Veksten i offentlige anleggsinvesteringer vil også bli svært moderat framover og dette bidrar i samme retning som fallet i boligbyggingen, mens investeringene i fastlandsnæringene kan dekke opp for noe av dette bortfallet av vekstimpulser.

Vi venter at aktivitetsnivået i tjenestenæringene på fastlandet vil ta seg opp i tiden framover i takt med at oppgangen i norsk økonomi får en bredere forankring, mens veksten i offentlig forvaltning ventelig vil holde seg nokså stabil og litt under trendveksten for økonomien for øvrig. Samlet sett indikerer beregningene en vekst i BNP Fastlands-Norge på 1,9 prosent i år, og noe over 2 prosent i de tre påfølgende årene. Siden vi anslår at trendveksten for norsk økonomi er på om lag 2 prosent impliserer anslagene at økonomien er inne i en svært forsiktig konjunkturoppgang, og at denne oppgangen vil vare ut prognoseperioden.

2.9. Noe lavere arbeidsledighet framover

Etter en sysselsettingsvekst på over 1 prosent i årene 2011 til 2014, falt sysselsettingen litt gjennom 2015, mens den økte med beskjedne 0,4 prosent fra 4. kvartal

2015 til 4. kvartal 2016. Denne beskjedne veksten fortsatte også i 1. kvartal 2017, da sysselsettingen steg med 0,1 prosent. Til tross for den svake utviklingen i sysselsettingen, har nedgang i arbeidsstyrken ført til at arbeidsledigheten har gått ned fra en topp på 4,9 prosent i 3. kvartal 2016 til 4,3 prosent i 1. kvartal i år. De siste tallene fra AKU viser imidlertid at arbeidsstyrken har økt litt i det siste, noe som har slått ut i at gjennomsnittlig arbeidsledighetsrate for februar til april 2017 økte til 4,5 prosent.

Nedgangen i petroleumsnæringen og næringene som er knyttet til petroleumsvirksomheten fortsatte å trekke samlet sysselsetting ned i 1. kvartal i år. Sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass har falt hvert kvartal siden 2. kvartal 2014 og nedgangen var 2,1 prosent i 1. kvartal 2017. Nedgangen var enda større i tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass.

Sysselsettingen i industrinæringene som primært leverer til petroleumsindustrien (som verfts- og transportmiddelindustri, samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr) har gått ned siden 4. kvartal 2014. Men nedgangen i 1. kvartal 2017 var mindre enn det som ble observert gjennom fjoråret. Samlet sysselsetting i industrien falt med 0,9 prosent i 1. kvartal 2017.

Næringene som bidro positivt til samlet sysselsetting er offentlig forvaltning, bygge- og anleggsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. I likhet med de tre siste kvartalene i fjor gikk sysselsettingen i offentlig forvaltning opp med 0,4 prosent også i 1. kvartal i år. Innenfor markedsrettet virksomhet har økt boligbygging bidratt til en høy sysselsettingsvekst i bygge- og anleggsvirksomheten. Sysselsettingsveksten i forretningsmessig tjenesteyting reflekterer høyere midlertidig sysselsetting i bemanningsbyråene, noe som innebærer at situasjonen i arbeidsmarkedet kanskje er noe svakere enn det ledighetstallene indikerer.

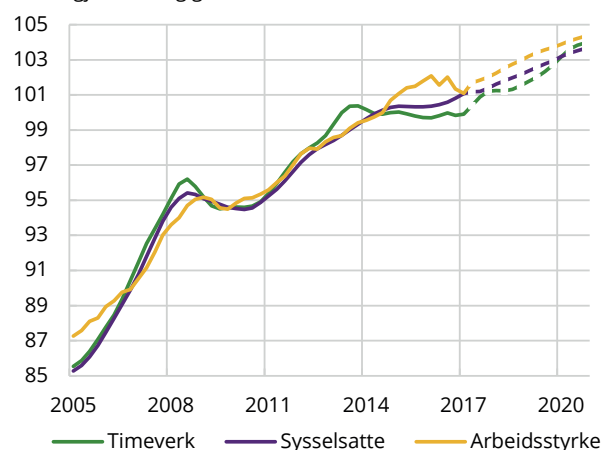
Den seneste utviklingen i ledige stillinger antyder økt vekst i etterspørselen etter arbeidskraft. Ifølge SSB-tall, økte antall ledige stillinger med 5,4 prosent fra 1. kvartal 2016 til 1. kvartal 2017. Vi må tilbake til 2012 for å finne en like vedvarende økning i antall ledige stillinger.

Ifølge sesongjustert statistikk fra NAV gikk antall registrerte helt ledige og summen av registrerte helt ledige og personer på tiltak ned gjennom de første fem månedene i år. I mai 2017 var det om lag 1 300 færre registrerte helt ledige og personer på tiltak enn i april 2017 og om lag 5 200 færre enn i desember 2016.

Nedgangen i arbeidsledigheten vi har sett i det siste henger som nevnt nøye sammen med at flere har valgt å trekke seg ut av arbeidsstyrken i denne perioden. Dette gjelder spesielt de unge som i større grad velger

Figur 2.14. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk

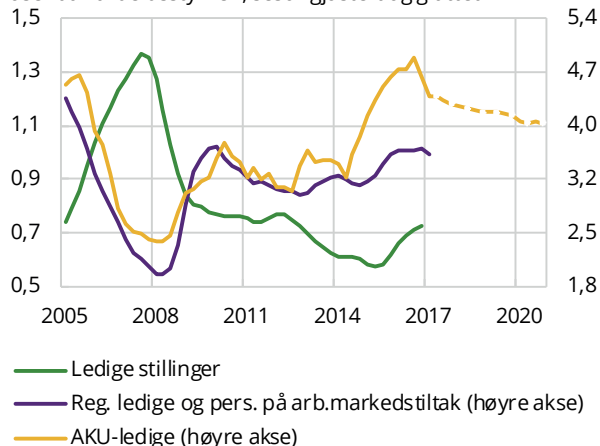
Sesongjusterte og glattede indekser, 2014=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.15. Arbeidsledige personer og ledige stillinger

Prosent av arbeidsstyrken, sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå

utdanning framfor å være aktive i arbeidsmarkedet, men også de eldre i pensjonsalder. I tillegg er det flere som er arbeidsledige over lengre tid. Ifølge AKU hadde 19 000 personer vært sammenhengende arbeidsledige i mer enn et år i 1. kvartal 2017. Det er en økning på 4 000 personer sammenliknet med 1. kvartal i 2016. Tall fra NAV for mai i år viste at sammenliknet med samme måned i fjor var det rundt 700 flere som har søkt arbeid i mer enn ett år. Nedgang i arbeidsstyrken og flere langtidsledige vitner også om et svakere arbeidsmarked enn det nedgangen i arbeidsledigheten indikerer.

Vi regner med at sysselsettingen tar seg litt opp i 2017 og videre framover. Bedringen av konjunktursituasjonen vil imidlertid også bidra til at arbeidsstyrken øker. Mange av asylsøkerne som har kommet til Norge de siste årene vil trolig komme inn i arbeidsstyrken mot slutten av prognoseperioden. Svak krone og relativt høy arbeidsledighet vil fortsette å virke dempende på arbeidsinnvandringen. Etter hvert som produksjonen tiltar vil sysselsettingen øke og arbeidsledigheten vil gradvis gå noe ned til 4 prosent mot slutten av prognoseperioden.

2.10. Moderat lønnsutvikling

De siste tre årene har den nominelle årslønnsveksten vært historisk lav. I 2014 falt den fra 3,8 prosent året før til 3,1 prosent. Utviklingen fortsatte i 2015 med 2,8 prosent. Fjorårets årslønnsvekst på 1,7 prosent var den laveste som er observert på over 70 år. Framover anslår vi en høyere, men fortsatt relativt moderat lønnsvekst.

I fjorårets lønnsoppgjør ble NHO og LO enige om en ramme på 2,4 prosent for 2016. Ifølge det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) var årslønnsveksten i 2016 minst 2,2 prosent for de fleste hovedgruppene i forhandlingsområdene. At veksten i gjennomsnittlig årslønn kun ble på 1,7 prosent skyldes endringer i fordelingen av sysselsettingen mellom næringer. Sysselsettingen falt nemlig kraftig i næringer med spesielt høy lønn.

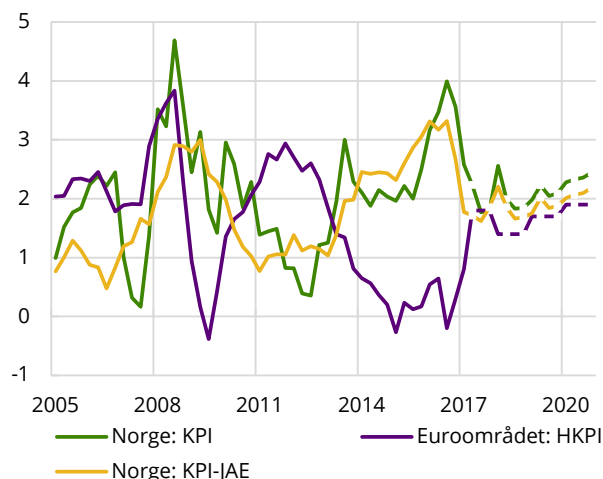
Kronesvekkelsen og lavere innvandring har bidratt til å trekke opp veksten i gjennomsnittlig lønn de siste årene. Lavere innvandring gir økt press i den nederste delen av lønnsfordelingen gjennom et redusert tilbud i arbeidsmarkedet og det gir isolert sett et høyere gjennomsnittlig lønnsnivå for hele økonomien. De moderate lønnskravene må ses i sammenheng med den relativt høye arbeidsledigheten og at lønnsomheten i en del petroleumsrelaterte virksomheter har vært svak.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i overheng og bidragene fra tariff tillegg og lønns- glidning. Lønns glidningen inkluderer alle andre faktorer som påvirker den registrerte lønnsveksten. Overhenget speiler forskjellen mellom årslønnsnivået på slutten av fjoråret og fjorårets gjennomsnittlige årslønnsnivå. TBU har beregnet overhenget inn i 2017 for flere forhandlingsområder. Gjennomsnittlig overheng er 1,1 prosent og det er noe variasjon mellom områdene. Overhenget i Virke-bedrifter i varehandelen er 0,9 prosent. I stat og kommune er overhenget henholdsvis 1,5 og 0,9 prosent. Overhenget inn i 2017 er noe lavere enn tidligere år med mellomoppgjør og det skyldes hovedsakelig fjorårets lave lønnsvekst. Også i år er rammen for lønnsoppgjøret i industrien på 2,4 prosent. Rammen er basert på 1,1 prosentpoeng i overheng, 0,3 prosentpoeng i tariff tillegg og 1,0 prosentpoeng i lønns glidning.

Vi legger til grunn at lønnsoppgjøret også utenfor industrien vil følge denne moderate rammen og at årslønnsveksten i år blir 2,3 prosent. Bak dette anslaget ligger det en forutsetning om en svak negativ sammensetningseffekt. Etter en tid fører bedringen i konjunktorene, noe lavere arbeidsledighet og lavere innvandring til høyere lønnsvekst. Med vårt anslag på konsumprisveksten vil reallønna øke med 0,2 prosent i 2017. I resten av prognoseperioden vil reallønnsveksten gradvis øke fra 1,1 prosent i 2018 til 1,7 prosent i 2020.

Figur 2.16. Konsumprisindekser

Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2.11. Lav inflasjon

Etter en vekst i konsumprisindeksen (KPI) på 3,6 prosent og i KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) på 3,0 prosent i 2016, har inflasjonen kommet kraftig ned. I april 2017 var 12-månedersveksten i KPI 2,2 prosent og 1,7 prosent for KPI-JAE. Inflasjonstoppen kom i juli i fjor hvor 12-månedersveksten var 4,4 prosent for KPI og 3,7 prosent for KPI-JAE.

Sesongjusterte tall viser at KPI-JAE bare har økt med 0,5 prosent fra juli 2016 til april 2017. Gjennom fjorårets syv første måneder steg KPI-JAE derimot i gjennomsnitt med en årlig rate på nær 4 prosent. Forhold som kan betraktes som tilfeldigheter har nok bidratt til den kraftige prisøkningen gjennom første halvår og dermed også til nedgangen i prisstigning deretter.

Tidsforsinkete effekter av kronesvekkelsen fra tidlig 2013 og fram til januar 2016 forklarer mye av den økte inflasjonen i fjor. Styrkingen av krona gjennom store deler av 2016 og godt inn i 2017, samt at effektene av den omtalte svekkelsen ble redusert, er hovedforklaringen bak nedgangen deretter.

Importerte konsumvarer står for en tredel av KPI-JAE. 12-månedersprisveksten for disse varene nådde en topp i juli 2016 på 4,6 prosent. Prisveksten har deretter gått gradvis ned og var i april 2017 på 1,0 prosent. Denne nedgangen utgjør over halvparten av fallet i inflasjon gjennom de siste ni månedene.

Etter at prisveksten for norskproduserte varer i 2016 svingte rundt 3,7 prosent fram til november, falt prisveksten tre måneder på rad og veksten kom nesten ned i null i februar 2017. I mars gikk denne prisveksten klart opp, men falt igjen til -0,8 prosent i april. Den siste utviklingen reflekterer i stor grad påskesalg på matvarer og at påsken var i mars i fjor og i april i år.

Også prisveksten for tjenester falt mot slutten av fjoråret og til og med mars i år, etter å ha vært ganske stabil på

om lag 2,5 prosent tidligere i 2016. I april gikk tjenestepriene klart opp, noe som kan føres tilbake til dyrere flyreiser i påsken og endringen i påskens plassering fra i fjor til i år. Det er dermed en underliggende tendens til fallende inflasjon både fra importerte og norskproduserte varer samt tjenester. Det er ikke noe som tyder på et stort oppsving i innenlandske kostnader med det første. En ny runde med svakere krone bidrar imidlertid til at veksten i KPI-JAE kan komme litt opp fra august og til et stykke ut i 2018. Ifølge våre beregninger vil KPI-JAE som årsgjennomsnitt øke med 1,7 prosent i 2017.

Det er utsikter til fortsatt lav vekst i norske lønninger, selv om veksten blir høyere enn i 2016 og øker etter hvert som konjunkturoppgangen setter seg. Økt produktivitsvekst i den første tiden aktivitetsveksten tar seg opp vil nøytralisere virkningene av økt lønn på inflasjonen en stund. Det ligger an til en moderat internasjonal prisvekst på ferdigvarer. Med en stabil kronekurs vil dette gi beskjedne prisimpulser fra importerte konsumvarer framover. Våre beregninger indikerer at den underliggende prisveksten vil holde seg lav, men at den vil øke litt utover i prognoseperioden og komme opp i en vekst på 2,1 prosent for KPI-JAE i 2020.

Svært kraftig vekst i elektrisitetsprisene og et til dels unormalt forløp gjennom 2016 bidro til at KPI-veksten ble høy i fjor, spesielt i juli. Elektrisitetsprisene har så langt i 2017 fortsatt å være høyere enn i samme måned i fjor, og dermed bidratt til at KPI-veksten fremdeles har vært høyere enn veksten i KPI-JAE. Økningen i oljepris har imidlertid også bidratt, da den var svært lav i starten av 2016. Også avgiftsøkninger har bidratt til å øke KPI-veksten noe.

I terminmarkedet for kraft er prisutviklingen gjennom resten av året svakere enn den realiserte prisen i tilsvarende periode i fjor. I 2018 ligger det an til at kraftprisene går vesentlig ned fra i år og ytterligere litt ned i 2019, mens prisene i 2020 holder et uendret nivå. Nettleien har imidlertid gått klart opp i år og store investeringsprosjekter knyttet til nettet, inkludert nye strømmålere hos husholdningene, peker i retning av høy vekst i nettleien også i tiden framover. Vi legger til grunn at den samlede kraftprisen til husholdningene som årsgjennomsnitt vil stige med 5 prosent i år og gå ned med 2 prosent i 2018. I 2019 legger vi til grunn at elektrisitetsprisene samlet vil være om lag uforandret fra året før, og deretter stige med litt mer enn den generelle prisstigningen i 2020. Råoljeprisen forventes å øke noe mer enn KPI-JAE, men det vil neppe trekke drivstoffprisene mye opp. Prisen på råolje utgjør en svært liten del av prisen på drivstoff til forbrukere i Norge. Derimot forutsetter vi økende miljøavgifter tilsvarende 0,2 prosentpoeng av veksten i KPI i hvert år fra og med 2018. Dermed vil veksten i KPI gjennomgående bli noe høyere enn for KPI-JAE i år og i de tre neste årene. Våre beregninger viser at KPI som årsgjennomsnitt øker med 2,1 prosent i 2017 og 2,0 prosent i 2018, og at prisveksten øker gradvis til 2,3 prosent i 2020.

Tabell 2.5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015	2016	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 311 465	1 332 615	328 125	329 302	330 995	331 945	333 290	333 070	335 374	337 501
Konsum i husholdninger	1 245 216	1 265 837	311 756	312 614	314 257	315 720	316 282	316 342	318 560	320 607
Varekonsum	579 798	579 384	146 316	145 990	145 636	145 695	145 242	144 508	145 347	145 664
Tjenestekonsum	604 358	624 831	150 278	151 574	153 108	154 395	155 861	156 643	157 619	158 783
Husholdningenes kjøp i utlandet	99 797	103 381	24 788	25 000	25 375	25 638	25 593	26 139	25 934	26 054
Utlendingers kjøp i Norge	-38 737	-41 759	-9 625	-9 950	-9 862	-10 009	-10 414	-10 948	-10 340	-9 894
Konsum i ideelle organisasjoner	66 249	66 778	16 369	16 688	16 738	16 225	17 008	16 728	16 814	16 894
Konsum i offentlig forvaltning	706 366	722 267	176 201	176 740	177 680	178 594	179 817	181 032	182 155	182 926
Konsum i statsforvaltningen	354 962	363 790	88 532	88 805	89 304	89 938	90 561	91 044	91 614	91 966
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	313 292	322 078	78 130	78 465	78 842	79 551	80 184	80 549	81 168	81 552
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	41 670	41 711	10 402	10 340	10 463	10 387	10 377	10 495	10 446	10 414
Konsum i kommuneforvaltningen	351 404	358 478	87 669	87 935	88 376	88 656	89 256	89 988	90 542	90 960
Bruttoinvestering i fast realkapital	711 392	713 232	179 003	178 171	177 149	174 754	176 717	180 784	179 883	180 798
Utvinning og rørtransport	183 085	153 062	47 464	43 782	42 647	39 455	38 520	38 104	37 073	38 085
Utenriks sjøfart	1 959	1 025	584	186	332	906	71	194	-107	-1165
Fastlands-Norge	526 349	559 145	130 956	134 203	134 170	134 393	138 126	142 487	142 918	143 878
Næringer	219 501	226 391	56 282	54 375	54 293	54 192	56 674	57 229	58 224	56 976
Tjenester tilknyttet utvinning	4 205	1 158	1 504	760	609	479	230	166	282	409
Andre tjenester	133 822	138 533	34 201	32 919	33 347	32 714	35 242	35 215	35 442	34 626
Industri og bergverk	31 447	33 295	7 952	8 061	7 972	8 094	8 433	8 103	8 670	8 111
Annen vareproduksjon	50 027	53 406	12 625	12 635	12 365	12 904	12 769	13 745	13 830	13 830
Boliger (husholdninger)	158 051	173 751	39 202	39 713	41 022	41 333	42 400	43 819	45 204	46 539
Offentlig forvaltning	148 796	159 003	35 471	40 115	38 855	38 868	39 053	41 439	39 490	40 363
Bruttoinvestering i verdigjenstander	334	334	82	81	87	83	84	80	87	86
Lagerendring og statistiske avvik	151 488	160 534	40 027	31 954	32 512	46 192	43 630	33 967	37 391	39 017
Bruttoinvestering i alt	863 215	874 099	219 030	210 125	209 661	220 946	220 347	214 751	217 275	219 815
Innenlandsk sluttanvendelse	2 881 046	2 928 982	723 356	716 167	718 336	731 485	733 453	728 853	734 804	740 242
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 544 180	2 614 027	635 282	640 245	642 845	644 931	651 233	656 589	660 448	664 305
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	855 163	881 270	211 672	216 855	216 535	217 462	218 869	222 471	221 645	223 289
Eksport i alt	1 265 859	1 259 623	311 386	328 268	318 960	315 223	313 245	315 236	315 513	318 432
Tradisjonelle varer	363 233	333 495	91 281	91 119	90 780	86 208	85 581	84 989	77 070	83 071
Råolje og naturgass	569 005	592 059	138 860	151 706	142 015	148 591	145 933	147 526	149 327	148 404
Skip, plattformer og fly	7 471	15 262	1 484	1 993	2 047	1 900	2 505	2 679	8 172	7 823
Tjenester	326 150	318 807	79 761	83 451	84 117	78 524	79 225	80 042	80 944	79 133
Samlet sluttanvendelse	4 146 904	4 188 604	1 034 743	1 044 435	1 037 296	1 046 708	1 046 698	1 044 089	1 050 317	1 058 674
Import i alt	955 940	963 243	238 036	235 344	242 081	240 804	241 135	242 591	238 979	245 558
Tradisjonelle varer	554 823	548 463	139 578	135 647	139 803	136 657	136 635	137 530	137 518	140 226
Råolje og naturgass	13 471	11 541	3 454	2 883	3 470	3 362	2 802	3 136	2 206	3 086
Skip, plattformer og fly	29 368	37 384	6 946	7 746	6 061	8 186	8 964	10 716	9 533	10 142
Tjenester	358 279	365 853	88 057	89 068	92 747	92 600	92 734	91 208	89 723	92 104
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 190 964	3 225 362	796 707	809 091	795 215	805 904	805 563	801 499	811 338	813 116
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 561 433	2 584 152	640 852	641 313	640 498	642 539	645 507	646 387	648 759	652 962
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	629 530	641 210	155 855	167 778	154 717	163 365	160 056	155 112	162 579	160 153
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 223 947	2 237 479	556 907	556 671	555 198	556 936	558 821	559 837	561 734	564 842
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 676 707	1 678 122	420 571	419 617	417 206	417 830	419 388	419 973	420 789	422 969
Industri og bergverk	211 627	202 202	53 759	52 492	51 518	51 344	50 825	50 205	50 202	50 652
Annen vareproduksjon	276 050	282 930	69 318	70 067	68 951	71 022	70 299	70 594	71 001	71 456
Tjenester inkl. boligjenester	1 189 030	1 192 990	297 494	297 058	296 737	295 464	298 264	299 175	299 586	300 861
Offentlig forvaltning	547 240	559 357	136 337	137 054	137 993	139 106	139 433	139 863	140 945	141 873
Produktavgifter og -subsider	337 486	346 673	83 945	84 642	85 300	85 603	86 686	86 550	87 025	88 120

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2014-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015	2016	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	1,6	0,7	0,4	0,5	0,3	0,4	-0,1	0,7	0,6
Konsum i husholdninger	2,1	1,7	0,7	0,3	0,5	0,5	0,2	0,0	0,7	0,6
Varekonsum	1,0	-0,1	1,1	-0,2	-0,2	0,0	-0,3	-0,5	0,6	0,2
Tjenestekonsum	3,5	3,4	0,7	0,9	1,0	0,8	0,9	0,5	0,6	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,9	3,6	0,6	0,9	1,5	1,0	-0,2	2,1	-0,8	0,5
Utlendingers kjøp i Norge	10,3	7,8	4,4	3,4	-0,9	1,5	4,0	5,1	-5,6	-4,3
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	0,8	-0,5	1,9	0,3	-3,1	4,8	-1,6	0,5	0,5
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,7	0,7	0,6	0,4
Konsum i statsforvaltningen	2,4	2,5	0,2	0,3	0,6	0,7	0,7	0,5	0,6	0,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,9	2,8	0,3	0,4	0,5	0,9	0,8	0,5	0,8	0,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-1,0	0,1	-0,5	-0,6	1,2	-0,7	-0,1	1,1	-0,5	-0,3
Konsum i kommuneforvaltningen	1,7	2,0	0,3	0,3	0,5	0,3	0,7	0,8	0,6	0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,8	0,3	0,9	-0,5	-0,6	-1,4	1,1	2,3	-0,5	0,5
Utvinning og rørtransport	-15,0	-16,4	-3,7	-7,8	-2,6	-7,5	-2,4	-1,1	-2,7	2,7
Utenriks sjøfart	138,3	-47,7	-36,6	-68,2	79,1	172,5	-92,2	173,8	-155,5	984,0
Fastlands-Norge	0,6	6,2	2,9	2,5	0,0	0,2	2,8	3,2	0,3	0,7
Næringer	-1,6	3,1	3,0	-3,4	-0,2	-0,2	4,6	1,0	1,7	-2,1
Tjenester tilknyttet utvinning	-14,0	-72,5	13,0	-49,5	-19,9	-21,3	-52,0	-27,8	70,2	44,7
Andre tjenester	-1,2	3,5	2,3	-3,7	1,3	-1,9	7,7	-0,1	0,6	-2,3
Industri og bergverk	-7,8	5,9	5,6	1,4	-1,1	1,5	4,2	-3,9	7,0	-6,4
Annen vareproduksjon	3,0	6,8	2,2	0,1	-2,1	4,4	-1,0	7,6	0,6	0,0
Boliger (husholdninger)	1,6	9,9	2,5	1,3	3,3	0,8	2,6	3,3	3,2	3,0
Offentlig forvaltning	3,0	6,9	3,3	13,1	-3,1	0,0	0,5	6,1	-4,7	2,2
Bruttoinvestering i verdigjenstander	0,4	-0,2	-3,8	-1,4	7,4	-4,8	2,2	-4,7	7,7	-0,4
Lagerendring og statistiske avvik	5,0	6,0	-11,7	-20,2	1,7	42,1	-5,5	-22,1	10,1	4,3
Bruttoinvestering i alt	-2,3	1,3	-1,7	-4,1	-0,2	5,4	-0,3	-2,5	1,2	1,2
Innenlandsk sluttanvendelse	0,7	1,7	-0,2	-1,0	0,3	1,8	0,3	-0,6	0,8	0,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1,8	2,7	1,0	0,8	0,4	0,3	1,0	0,8	0,6	0,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,2	3,1	0,8	2,4	-0,1	0,4	0,6	1,6	-0,4	0,7
Eksport i alt	3,7	-0,5	0,9	5,4	-2,8	-1,2	-0,6	0,6	0,1	0,9
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	1,3	-0,2	-0,4	-5,0	-0,7	-0,7	-9,3	7,8
Råolje og naturgass	3,2	4,1	0,9	9,3	-6,4	4,6	-1,8	1,1	1,2	-0,6
Skip, plattformer og fly	-25,0	104,3	-22,6	34,2	2,8	-7,2	31,8	7,0	205,0	-4,3
Tjenester	3,3	-2,3	1,2	4,6	0,8	-6,6	0,9	1,0	1,1	-2,2
Samlet sluttanvendelse	1,6	1,0	0,2	0,9	-0,7	0,9	0,0	-0,2	0,6	0,8
Import i alt	1,6	0,8	-1,0	-1,1	2,9	-0,5	0,1	0,6	-1,5	2,8
Tradisjonelle varer	1,9	-1,1	0,0	-2,8	3,1	-2,3	0,0	0,7	0,0	2,0
Råolje og naturgass	-1,3	-14,3	-7,0	-16,5	20,4	-3,1	-16,6	11,9	-29,7	39,9
Skip, plattformer og fly	-11,7	27,3	-19,1	11,5	-21,7	35,1	9,5	19,5	-11,0	6,4
Tjenester	2,5	2,1	-0,6	1,1	4,1	-0,2	0,1	-1,6	-1,6	2,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,6	1,1	0,5	1,6	-1,7	1,3	0,0	-0,5	1,2	0,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,1	0,9	0,1	0,1	-0,1	0,3	0,5	0,1	0,4	0,6
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	3,7	1,9	2,4	7,7	-7,8	5,6	-2,0	-3,1	4,8	-1,5
Fastlands-Norge (basisverdi)	1,1	0,6	0,2	0,0	-0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,8	0,1	0,1	-0,2	-0,6	0,1	0,4	0,1	0,2	0,5
Industri og bergverk	-3,2	-4,5	-1,4	-2,4	-1,9	-0,3	-1,0	-1,2	0,0	0,9
Annen vareproduksjon	2,8	2,5	2,0	1,1	-1,6	3,0	-1,0	0,4	0,6	0,6
Tjenester inkl. boligjenester	1,1	0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,4	0,9	0,3	0,1	0,4
Offentlig forvaltning	1,8	2,2	0,3	0,5	0,7	0,8	0,2	0,3	0,8	0,7
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,7	-0,3	0,8	0,8	0,4	1,3	-0,2	0,5	1,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2014=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015	2016	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,3	105,6	101,4	101,9	103,3	104,5	105,4	105,7	106,0	106,7
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	105,3	103,0	103,1	103,7	105,1	104,8	105,5	105,9	106,3
Bruttoinvestering i fast kapital	102,6	104,6	102,9	101,5	103,7	103,8	104,9	105,2	104,7	104,9
Fastlands-Norge	102,7	105,1	102,3	103,1	103,8	103,6	104,8	106,2	106,0	106,5
Innenlandsk sluttanvendelse	102,3	104,9	102,0	102,2	103,6	104,4	104,6	105,4	105,6	105,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,5	105,4	102,0	102,5	103,5	104,5	105,1	105,8	106,0	106,5
Eksport i alt	92,1	84,2	94,1	91,8	88,5	81,3	84,0	83,4	87,4	92,8
Tradisjonelle varer	102,3	106,7	101,7	102,2	102,6	102,4	105,8	106,6	112,2	110,7
Samlet sluttanvendelse	99,2	98,7	99,6	98,9	99,0	97,4	98,4	98,7	100,2	101,5
Import i alt	104,2	106,0	104,0	105,3	105,5	105,7	107,2	106,5	106,6	105,4
Tradisjonelle varer	104,7	106,3	104,2	105,3	105,3	106,3	106,6	106,3	106,2	107,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	97,7	96,5	98,3	97,1	97,0	95,0	95,8	96,4	98,3	100,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,3	105,1	101,9	102,4	103,1	104,1	104,4	105,5	105,9	106,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015	2016	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,3	3,3	-0,1	0,5	1,4	1,1	0,9	0,3	0,3	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	2,3	0,8	0,0	0,6	1,3	-0,3	0,7	0,4	0,3
Bruttoinvestering i fast kapital	2,6	2,0	0,9	-1,4	2,1	0,1	1,0	0,3	-0,5	0,2
Fastlands-Norge	2,7	2,4	0,9	0,8	0,7	-0,2	1,1	1,4	-0,2	0,4
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	2,5	0,8	0,2	1,3	0,8	0,2	0,8	0,2	-0,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,5	2,8	0,4	0,5	1,0	0,9	0,6	0,7	0,2	0,5
Eksport i alt	-7,9	-8,6	-1,0	-2,5	-3,5	-8,2	3,4	-0,7	4,8	6,1
Tradisjonelle varer	2,3	4,3	-1,2	0,5	0,4	-0,2	3,3	0,8	5,2	-1,3
Samlet sluttanvendelse	-0,8	-0,5	0,3	-0,7	0,0	-1,5	1,0	0,3	1,4	1,4
Import i alt	4,2	1,7	1,2	1,2	0,1	0,2	1,4	-0,7	0,1	-1,1
Tradisjonelle varer	4,7	1,5	0,1	1,1	0,0	1,0	0,3	-0,3	-0,1	0,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	-2,3	-1,2	0,0	-1,2	-0,1	-2,1	0,8	0,7	1,9	2,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	2,7	0,4	0,5	0,7	0,9	0,3	1,0	0,4	0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2011-2017

ØA 1/2017

- Effekter av høyere oljepris, 19
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Importandeler, 26
- Over 45000 færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen siden 2013, 28
- Sammensetningseffekter mellom næringer trekker ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,3 prosentpoeng i 2016, 32

ØA 5/2016

- Implikasjoner av en lavere oljepris, 21
- Har vi en boble i boligmarkedet? 24-25

ØA 4/2016

- Usikkerhet om boligprisutviklingen, 24-25

ØA 2/2016

- Virkninger av rentefallet på norsk økonomi 2012-2016, 20
- Sysselsetting knyttet til petroleumsnæringen, 26

ØA 1/2016

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Effekter av økte oljeinvesteringer, 26
- Betydningen for norsk økonomi av fallet i internasjonale aksjekurser, 28
- Importandeler, 30
- Forutsetninger knyttet til asylsøkere, 34
- Inflasjonsgjennomslag av valutakursendringer, 37

ØA 4/2015

- Økningen i antall asylsøkere og norsk økonomi 2015-2018, 20-21

ØA 3/2015

- Betydningen av valutakursutviklingen for norsk økonomi, 20
- Virkninger av lavere petroleumsinvesteringer, 23
- Hva er sannsynligheten for at arbeidsledigheten blir høyere enn 5 prosent? 28

ØA 2/2015

- Virkninger av nedgangen i petroleumsinvesteringene, 24
- Hvorfor er økningen i ledighet større ifølge AKU enn registrert i NAV? 26

ØA 1/2015

- Omstillinger etter oljeprisfallet, 18
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 27
- Virkningen av et større fall i oljeinvesteringene, 30
- Sysselsetting knyttet til petroleumsinvesteringene, 32
- Virkninger av økningen i arbeidsledighet, 35

ØA 6/2014

- Virkninger av lavere oljepris, 17
- Effekter av ulike motkonjunkturtiltak, 26-27

ØA 4/2014

- Hvordan kan SSB's investeringsstatistikk brukes til prognosemål?, 19
- Effekter av en normalisering av investeringsnivået i fastlandsbedriftene, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 23

ØA 3/2014

- Boligmarkedet er viktig for utviklingen i realøkonomien, 18-19
- To indekser for måling av konsumpriser, 26

ØA 1/2014

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 12
- Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013, 20
- Direkte og indirekte importandeler, 25
- Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært? 27
- Reallønn og produktivitet i industrien, 30

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktighetsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstrømming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten? 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

ØA 6/2011

- Bankkrise - igjen? 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

ØA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

Handlingsregelen og endringer i Statens pensjonsfond utland

Anders Kjelsrud

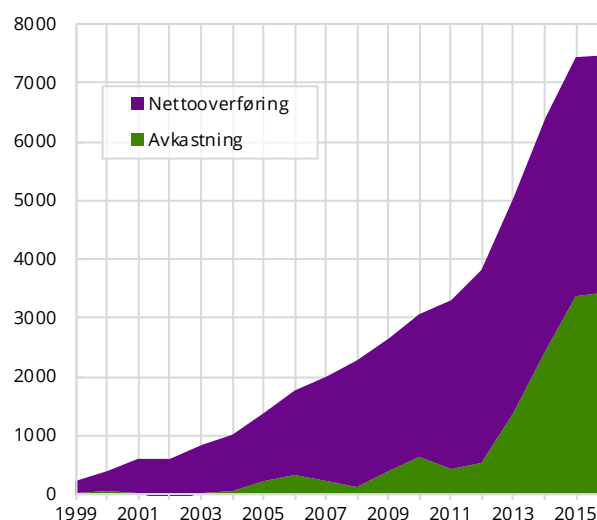
Handlingsregelen sier at oljeinntektene skal fases inn i norsk økonomi i takt med forventet realavkastning i Statens pensjonsfond utland. Den anslåtte realavkastningen ble nylig foreslått endret fra 4 til 3 prosent av fondskapitalen, og ifølge Nasjonalbudsjettet 2017 vil oljepengebruken i innværende år være akkurat på den nye 3-prosentbanen. I denne artikkelen studerer vi hvordan det finanspolitiske handlingsrommet påvirkes av endringer i henholdsvis oljeprisen og internasjonale aksjekurser. Analysen illustrerer at den nye 3-prosentbanen er svært sensitiv for endringer i verdien av fondet.

1. Innledning

Statens pensjonsfond utland (SPU) ble etablert i 1990 og fikk sine første innskudd i 1996. Dette var et sentralt skritt i å konvertere petroleumsformuen til en finansformue. Siden den gang har høy produksjon av olje og gass, etter hvert kombinert med svært gunstige priser, gitt store overføringer til SPU. Fondskapitalen har således vokst klart raskere enn norsk økonomi for øvrig. Handlingsregelen fra 2001 har gitt de overordnede retningslinjene for hvordan disse raskt voksende kapitalinntektene har blitt faset inn i økonomien. Regelen sier at finanspolitikken skal innrettes slik at det såkalte strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) over tid skal tilsvare den forventede realavkastningen av SPU. Siden SPU har vokst raskt har også handlingsregelen muliggjort en stadig økt bruk av fondsinntektene – både i absolutt forstand og relativt til BNP. SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge har således økt ganske jevnt, fra snau 3 prosent på starten av 2000-tallet til rundt 8 prosent i 2017 (Nasjonalbudsjettet 2017).

Veksten i oljepengebruken vil trolig måtte bremses kraftig i tiden framover. Figur 1 viser den akkumulerte endringen i fondet siden 1999, dekomponert i tilført kapital og avkastning. I begynnelsen dominerte tilførselen av nye midler, men etter hvert som fondet har vokst har avkastningen blitt betydelig. I 2016 utgjorde den akkumulerte avkastningen mer enn halvparten av fondets totale verdi. Avkastningen har altså blitt stadig viktigere for å forklare de årlige endringene i fondets størrelse, og dermed har den også blitt mer styrende for finanspolitikken. Det er rimelig å anta at denne utviklingen bare vil fortsette – både fordi statens nettokontantstrøm fra petroleumsvirksomheten trolig vil bli klart lavere enn i de siste to tiårene, og fordi denne kontantstrømmen uansett vil utgjøre en stadig mindre andel av fondet.

Figur 1. Statens pensjonsfond utland

Kilde: Norges Bank/KVARTS databank

Opprinnelig ble forventet realavkastning anslått til 4 prosent (på årlig basis), men dette ble nylig foreslått endret til 3 prosent. Ifølge Nasjonalbudsjettet 2017 vil SOBU som andel av SPU ligge akkurat på denne 3-prosentbanen i innværende år. Hvis vi legger til grunn at verdien av SPU kun vil vokse omtrent i takt med norsk økonomi i årene framover, betyr det at SOBU som andel av BNP ikke vil kunne fortsette å stige hvis handlingsregelen skal overholdes. Kombinasjonen av relativt mindre tilførsel til SPU og at vi allerede er på den redefinerte «krittstrekken» for oljepengebruk, betyr også at vi raskt kan komme i en situasjon hvor vi må stramme inn i pengebruken for å overholde handlingsregelen.

Med dette som bakteppe analyserer vi i denne artikkelen hvor sensitiv innretningen av finanspolitikken er for ulike forstyrrelser i økonomien. Mer spesifikt bruker vi den makroøkonomiske modellen KVARTS for å kvantifisere effektene av henholdsvis høyere oljepris og lavere aksjekurser internasjonalt – for norsk økonomi generelt, og for det finanspolitiske handlingsrommet spesielt. Vi illustrerer også hvordan disse effektene har endret seg over tid.

Anders Kjelsrud er forsker ved Gruppe for makroøkonomi (gkj@ssb.no)

Mye av motivasjonen bak etableringen av SPU og innføringen av handlingsregelen var å frikoble bruken av oljepenger fra statens løpende petroleumsinntekter. Politikkkregimet har sørget for at kapitaltilførselen til SPU typisk har økt når oljeprisen har økt, siden en høyere oljepris fører til større petroleumsinntekter. På den andre siden går økte oljepriser gjerne sammen med en sterkere krone, noe som trekker ned verdien av SPU målt i norske kroner. Tidligere, da tilførselen av petroleumsinntekter var stor relativt til fondets størrelse, tok det kort tid før virkningen av økt kapitaltilførsel dominerte over virkningen på fondet av en endret valutakurs. I dag er situasjonen en annen. Siden fondet nå er stort i forhold til de løpende petroleumsinntektene må det bare en liten kronestyrkelse til før valutaeffekten dominerer over den økte kapitaltilførselen. I en beregning hvor vi øker oljeprisen (permanent) med 20 dollar per fat, faller derfor verdien av SPU i norske kroner også på mellomlang sikt. For at handlingsregelen skal overholdes (slavisk) må SOBU reduseres med 0,2 prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge det første året, og med henholdsvis 0,15 og 0,1 prosent av trend-BNP i de to påfølgende årene.

Ifølge beregningene gir et beskjedent 5 prosents aksjekursfall på verdens børser en tilsvarende tilstramning i det finanspolitiske handlingsrommet på kort sikt. Til sammenligning viser analysen at et like stort aksjekursfall for seks år siden – da fondet var vesentlig mindre enn i dag – ville ha krevd en mindre enn halvparten så stor innstramning i SOBU (forutsatt dagens 3-prosentsregel). Disse resultatene illustrerer at usikkerheten knyttet til finanspolitikken over tid har endret karakter, fra følsomhet for endret oljepris til endringer i internasjonale finans- og valutamarkeder. Det mest prekære behovet framover synes derfor å være å skjerme finanspolitikken for svingninger i selve hovedstolen til fondet. En viss sikkerhetsmargin til 3-prosentbanen i normale tider vil være den eneste måte å sikre seg mot perioder hvor man enten tærer kraftig på fondet eller blir tvunget til å føre en destabiliserende finanspolitikk.

Før vi diskuterer beregningene i mer detalj gir vi en kortfattet beskrivelse av makromodellen KVARTS.

2. KVARTS og Statens pensjonsfond utland

KVARTS er en makromodell spesielt egnet for kort- og mellomlangsigtede problemstillinger. Modellen er basert på kryssløps- og regnskapssammenhenger, supplert med økonometrisk bestemte atferdsrelasjoner. Modellens kryssløpskjerne sikrer balanse mellom tilgang og anvendelse av modellens om lag 40 produkter, og beskriver hvordan produksjonen fordeler seg på 24 næringer. Valutakursen bestemmes som en funksjon av inflasjonen i Norge og i utlandet (euroområdet), oljeprisen, og pengemarkedsrentene i både Norge og i euroområdet. Pengemarkedsrenta i Norge bestemmes i sin tur som en funksjon av arbeidsledigheten, inflasjonen og renta i utlandet.

Det er imidlertid mange størrelser som ikke bestemmes i modellen, som for eksempel alle størrelser knyttet til utlandet. Oljeinvesteringene må også fastsettes utenfor modellen. I offentlig forvaltning bestemmes produksjon og offentlig konsum (i hovedsak) definisjonsmessig av de eksogene politikkvariablene offentlig timeverksbruk, produktinnsats, kjøp av konsumtjenester og investeringer. Det er ingen sammenhenger i modellen som legger bånd på budsjettbalansen. For en nærmere dokumentasjon av KVARTS, se Boug mfl. (2017).

KVARTS inneholder en egen modul for SPU og SOBU. Vi kan derfor bruke modellen til å gjøre vurderinger av den faktiske finanspolitikken opp mot handlingsregelen, og til å analysere det finanspolitiske handlingsrommet fram i tid. SPU består av aksjer og obligasjoner, i tillegg til eiendom og finansielle derivater. I KVARTS spesifiserer vi imidlertid kun aksjer og obligasjoner. Dette betyr at «obligasjoner» inkluderer alle typer rentebærende instrumenter, også finansielle derivater og eiendom. Avkastningen av SPU-porteføljen består av aksjeutbytte, renteinntekter og omvurderinger – som igjen kommer fra pris- og valutakursendringer. Modellen skiller mellom alle disse komponentene. Vi modellerer utbytte- og renteinntektene basert på størrelsen på henholdsvis aksje- og obligasjonsporteføljen i perioden før, multiplisert med eksogene utbytterater/rentesatser. Disse ratene vil altså ikke endres av at andre størrelser i modellen forandres. Prisomvurderingene av obligasjonsporteføljen modelleres på en tilsvarende måte.

For aksjeporteføljen har vi modellert prisomvurderingene (kursgevinstene) som en enkel funksjon av utviklingen i den globale aksjeindeksen, MSCI. Valutaomvurderingene av SPU følger på sin side endogent av valutakursendringer i de fem fremmede valutaene som er spesifisert i modellen og landsammensetningen av SPU-porteføljen. Vi har spesifisert separate landsammensetninger for aksje- og obligasjonsporteføljen.

Netto tilført kapital til fondet tilsvarer summen av den oljekorrigerte budsjettbalansen og statens nettoinntekter fra petroleumsvirksomheten. Statens oljeinntekter kommer først og fremst gjennom skattelegging av petroleumsvirksomheten og gjennom inntekter fra statens direkte økonomiske engasjement (SDØE). I KVARTS modellerer vi begge disse størrelsene som andeler av driftsresultatet i petroleumsnæringen. Oljeinntektene vil dermed påvirkes av oljeprisen, produksjonsnivået og kostnadene i sektoren.

I tillegg til modellutvidelsen knyttet til SPU og statens oljeinntekter, har vi også inkorporert en rutine for å beregne SOBU. Den offentlige budsjettbalansen kan endre seg betydelig fra år til år, selv uten at politikkparametrene endres. Det er derfor hensiktsmessig å ha et mål på den underliggende innretningen av

budsjettpolitikken. SOBU er et slikt mål og beregnes ved først å korrigere den ordinære budsjettbalansen for inntekter og utgifter knyttet til petroleumsvirksomheten, og så for det generelle aktivitetsnivået i økonomien, samt for svingninger i statens netto renteinntekter, overføring fra Norges Bank og særskilte regnskapsmessige forhold. Se Kjelsrud og Prestmo (2017) for en nærmere beskrivelse av prosedyren og av delmodellen for SPU.¹

2. Modellberegninger

Vi presenterer to ulike skiftberegninger. Den første illustrerer hvordan det finanspolitiske handlingsrommet endres av en høyere oljepris, mens den andre ser på konsekvensene av lavere aksjekurser internasjonalt. For å illustrere hvordan konsekvensene av disse sjokkene har endret seg over tid presenterer vi også noen resultater fra tilsvarende skiftberegninger gjort for en tidligere periode.

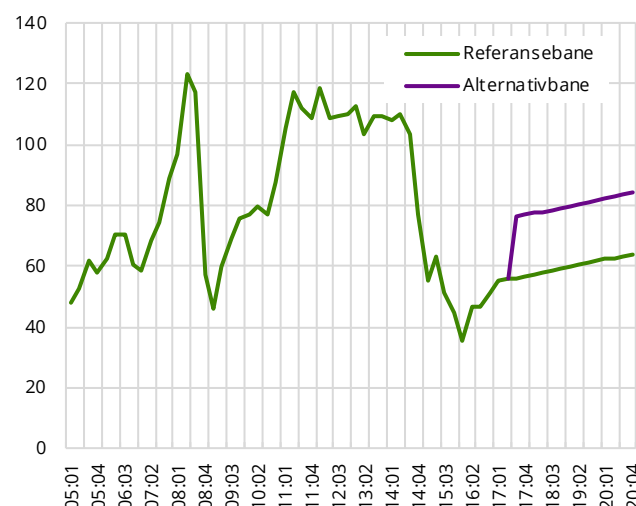
3.1 Høyere oljepris

I SSBs forrige konjunkturrapport i Økonomiske analyser 1/2017 ble det lagt til grunn en gjennomsnittlig oljepris på 56 dollar per fat i 2017 som gradvis steg til 64 dollar per fat mot slutten av 2020. Her analyserer vi virkningene av en oljepris som er 20 dollar per fat høyere enn denne referansebanen fra og med 3. kvartal 2017 (se figur 2).

Oljeprisen påvirker norsk økonomi gjennom mange kanaler, og flere av disse – som valutakursen – er inkorporert i KVARTS. Andre sentrale forhold, som den økonomiske veksten internasjonalt og petroleumsinvesteringene i Norge, er imidlertid bestemt utenfor modellen. Vi gjør ikke noe med disse eksogene størrelsene i denne skiftberegningen.² Tabell 1 og 2 viser hvordan den høyere oljeprisen endrer noen utvalgte hovedstørrelser. Beregningen i den første tabellen holder styringsrenten og valutakursen fast, mens i beregningen vist i den andre tabellen lar vi modellen bestemme hvordan disse størrelsene påvirkes.

En høyere oljepris fører til at aksjekursene på Oslo Børs stiger, noe som gjør det lettere og billigere for norske bedrifter å finansiere seg gjennom aksjemarkedet (se Benedictow og Hammersland (2016) for dokumentasjon av hvordan denne mekanismen er modellert i

Figur 2. Oljepris per fat i USD

Kilde: KVARTS databank

KVARTS). Dette trekker opp næringsinvesteringene, og dermed også BNP Fastlands-Norge. I begge beregningene er næringsinvesteringene snau 3 prosent høyere i 2020 enn i referansebanen, mens BNP Fastlands-Norge har økt med om lag 0,2 prosent. Effekten på de fleste andre makrostørrelsene er imidlertid mer avhengig av hva som skjer med kronekursen og renta.

Oljeprisøkningen fører til at krona styrker seg, og fra og med 2018 er den importveide kronekursen 3 prosent sterkere enn i referansebanen.³ For å motvirke de negative inflasjonsimpulsene som følger av dette setter sentralbanken ned styringsrenta med om lag ¼ prosentpoeng i forhold til referansebanen. I beregningen med endogen valuta og rente stiger dermed husholdningenes konsum relativt mer enn i den uten. Motstykket er en mer negativ utvikling for tradisjonell norsk eksport, som følge av en svekkelse av den kostnadsmessige konkurranseevnen.

En høyere oljepris fører videre til at driftsresultatet i petroleumsnæringen øker. Siden vi har modellert statens inntekter fra petroleumsvirksomheten som en funksjon av dette driftsresultatet vil også oljeinntektene stige, noe som medfører at brutto tilført kapital til SPU øker. I beregningen med eksogen valutakurs øker dermed verdien av SPU relativt til i referansebanen, og mot slutten av 2020 har fondet økt med om lag 400 mrd. kroner.⁴ Figur 3 viser endringene i SPU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge.

Effekten på SPU når vi også tar hensyn til endringen i valutakursen er imidlertid en helt annen. Som vist

¹ For mer utfyllende dokumentasjon av Finansdepartementets metode se Dyvi og Solle (2005), Aasdalen mfl. (2011) og Nasjonalbudsjettet 2017 vedlegg 1.

² Det er nærliggende å tenke seg at oljeprisøkningen ville ha ført til en viss nedgang i etterspørselen etter norske eksportvarer, med mindre det var et oppsving i verdensøkonomien som var årsaken til at oljeprisen steg. En kan også tenke seg at oljeprisøkningen ville ha ført til en økning i investeringene på norsk sokkel. Petroleumsinvesteringene består imidlertid først og fremst av svært store prosjekter med lang løpetid og planleggingshorisont, så det er ikke gitt at en prisøkning i den størrelsesorden diskutert her ville ha ført til store endringer på kort sikt. Det at vi holder fast disse størrelsene har en viss betydning for resultatene for realøkonomien, mens det har mindre å si for SPU og dermed også for endringene i det finanspolitiske handlingsrommet som følger av handlingsregelen.

³ Se for eksempel Akram og Mumtaz (2016) for mer om sammenhengen mellom oljeprisen og kronekursen.

⁴ Merk at selve avkastningen i fondet i utgangspunktet ikke påvirkes av oljeprisen, siden ratene for både rente- og utbytteinntektene er eksogene, men fordi størrelsen på fondet endres vil likevel de absolutte strømmene også endres noe. Tilsvarende gjelder for prisomvurderingene.

Tabell 1. **Virkninger av høyere oljepris. Avvik i prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår. Eksogen rente og valuta**

	2017	2018	2019	2020
BNP Fastlands-Norge	0,0	0,2	0,3	0,2
- Industri	0,0	-0,1	-0,2	-0,3
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,3	2,1	3,0	2,9
Ledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Konsum i husholdningene	0,0	0,3	0,4	0,3
Eksport tradisjonelle varer	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4
Konsumprisindeks	0,2	0,4	0,5	0,6
Oslo Børs hovedindeks	3,4	15,6	21,1	20,7
Importveid kronekurs	0,0	0,0	0,0	0,0
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,0	0,0	0,0	0,0
Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, mrd. kr	26,9	101,5	120,2	123,5
Statens pensjonsfond utland, mrd. kr	1,7	61,9	177,2	309,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Egne beregninger.

Tabell 2: **Virkninger av høyere oljepris. Avvik i prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår. Endogen rente og valuta**

	2017	2018	2019	2020
BNP Fastlands-Norge	0,0	0,1	0,2	0,2
- Industri	-0,4	-1,0	-1,4	-1,6
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,3	1,6	2,7	2,8
Ledighetsrate, pst.poeng	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsum i husholdningene	0,1	0,6	1,0	1,1
Eksport tradisjonelle varer	-0,6	-1,2	-1,7	-1,9
Konsumprisindeks	0,0	-0,1	-0,2	-0,3
Oslo Børs hovedindeks	3,1	14,4	19,1	18,6
Importveid kronekurs	-1,4	-3,0	-3,2	-3,4
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, mrd. kr	24,1	91,3	107,1	109,0
Statens pensjonsfond utland, mrd. kr	-111,9	-189,7	-123,0	-32,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Egne beregninger.

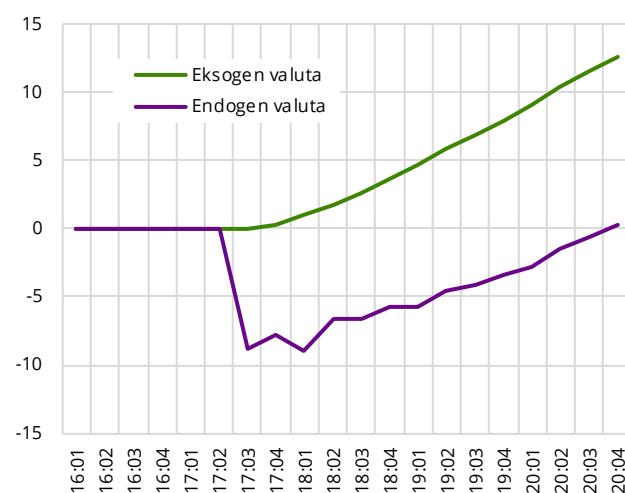
i figur 3 fører den sterkere kronekursen til at verdien av fondet målt i norske kroner umiddelbart faller, og først mot slutten av 2020 har den gradvis økte kapitaltilførselen sørget for at fondets verdi er om lag tilbake til referansebanen. Innenfor vår beregningsperiode er altså effekten på SPU av en økt oljepris i hovedsak negativ når vi tar hensyn til endringen i kronekursen som anslås i KVARTS (som vel og merke må beskrives som usikker).

Beregningene over er basert på at innretningen av finanspolitikken ikke endres. Med den høyere oljeprisen og uten justeringer i finanspolitikken viser beregningen med endogen valutakurs at SOBU som andel av SPU ved inngangen til året øker med drøye 0,1 prosentpoeng i 2018, og med omtrent halvparten av dette i de to påfølgende år. Siden finanspolitikken i referansebanen innebærer at SOBU ligger om lag på 3-prosentbanen i årene framover, betyr dette at pengebruken i alternativbanen vil ligge litt over den nylig justerte handlingsregelen.

En streng tolkning av handlingsregelen tilsier derfor at finanspolitikken må strammes til. Figur 4a viser hvor mye SOBU må reduseres som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge for at pengebruken skal forbli akkurat på 3-prosentbanen også etter oljeprisøkningen. I 2018 må andelen reduseres med drøye 0,2 prosentpoeng, mens den må kuttes med henholdsvis 0,15 og 0,1

Statistisk sentralbyrå

Figur 3. Endringer i SPU som andel av BNP Fastlands-Norge (trend) som følge av en høyere oljepris, prosentpoeng

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosentpoeng i 2019 og 2020. Alt i forhold til referansebanen. Det kreves altså en finanspolitisk innstramning for at 3-prosentbanen skal overholdes.

De nødvendige innstramningene kommer i all hovedsak på grunn av kronestyrkelsen som reduserer verdien av SPU målt i norske kroner. I beregningen med fast valutakurs inngår naturligvis ikke denne effekten, og behovet for innstramninger er derfor heller ikke til

Figur 4, Endringer i SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge (prosentpoeng) som følge av en høyere oljepris fra og med 3. kvartal

stede. Tvert imot, siden SPU i denne beregningen øker som følge av høyere petroleumsinntekter, kan SOBU som andel av trend-BNP økes noe og likevel være på 3-prosentbanen.

For å analysere hvordan effektene av en endret oljepris har forandret seg over tid har vi laget nok en skiftberegning, tilsvarende som den over, men tilbake i tid. I denne kontrafaktiske beregningen lar vi oljeprisen være 20 dollar per fat høyere enn det den faktisk var fra og med 3. kvartal 2011. Figur 4b viser hvor mye SOBU måtte ha blitt endret i årene etter dette for at SOBU som andel av SPU skulle komme tilbake til forløpet i referansebanen. For beregningen med eksogen valutakurs ser vi at oljeprisøkningen muliggjør en noe høyere pengebruk. Ved å sammenligne figuren med figur 4a ser vi også at den mulige økningen i SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge er nesten identisk med den i beregningen som starter i 2017. Grunnen til dette er at oljeproduksjonen i treårsperioden etter 2011 var om lag på samme nivå som i referansebanen for perioden etter 2017. Effekten på de makroøkonomiske hovedstørrelsene og på statens inntekter fra petroleumsvirksomheten er dermed nokså like.

Figur 4b viser også de nødvendige finanspolitiske justeringene når vi inkorporerer nøyaktig den samme kronestyrkelsen som vi fant i beregningen som starter i 2017. Her ser vi at implikasjonene av en økt oljepris har endret seg betydelig. SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge måtte ha blitt strammet inn med om lag 0,10 prosentpoeng i 2012, men allerede i 2013 er behovet for en mer kontraktiv finanspolitikk omtrent borte. Bakgrunnen for at behovet er så mye mindre er at verdien av SPU (og størrelsen på SOBU) i denne perioden var mye mindre enn i dag. Implikasjonene av

en gitt prosentvis endring i fondets verdi målt i norske kroner blir dermed også vesentlig mindre.⁵

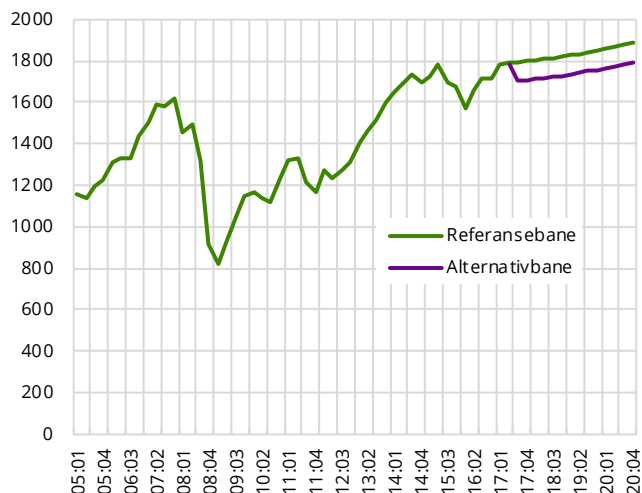
3.2 Fall i internasjonale aksjekurser

En annen måte å illustrere at finanspolitikken har blitt mer sensitiv for endringer i verdien av SPU er å analysere implikasjonene av lavere aksjekurser internasjonalt. I perioden etter finanskrisen har det vært en markant økning i aksjekursene i en rekke land, og den globale aksjekursindeksen MSCI ligger langt over toppen fra 2008. I konjunkturrapporten fra Økonomiske analyser 1/2017 ble det lagt til grunn en moderat vekst i globale aksjekurser i årene framover. I denne alternative beregningen antar vi at MSCI faller med 5 prosent i 3. kvartal 2017, før veksten deretter følger veksten i referansebanen (se figur 5). Til sammenligning var nedgang i 4. kvartal 2008 på drøye 30 prosent. Sjøkket vi analyserer må altså tolkes som svært moderat. Siden 2000 har MSCI-indeksen falt med mer enn 5 prosent på kvartalsbasis hele åtte ganger.

Aksjekursnedgangen har ingen nevneverdig effekt på kronekursen, ifølge KVARTS. Vi gjør derfor ikke denne beregningen med eksogen rente og valuta. Akkurat som oljeprisanalysen er dette et partielt skift, i den forstand at andre eksogene forklaringsvariabler ikke endres fra referansebanen. En kunne kanskje tenke seg at et stort aksjekursfall ville ha gått sammen med en lavere økonomisk vekst internasjonalt og en lavere etterspørsel etter norsk eksport. Det kunne også skapt uro i finansmarkedene, som kunne svekket den norske krona, slik vi så under finanskrisen i 2008. Aksjekursfallet vi ser på

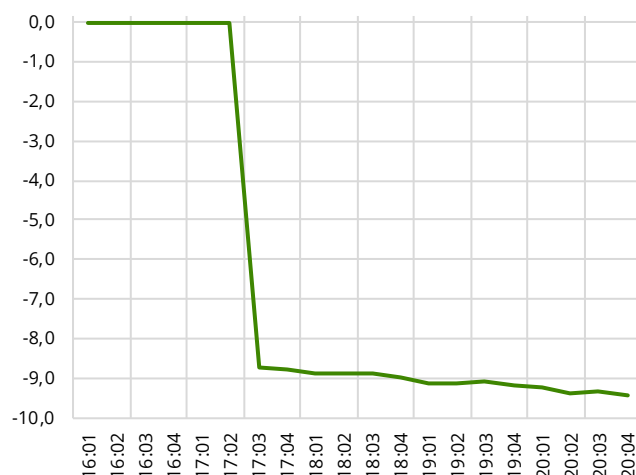
⁵ Merk at vi har pålagt at den økte oljeprisen har den samme effekten på kronekursen i begge beregningene. Ifølge valutakursrelasjonen i KVARTS ville imidlertid kronestyrkelsen ha vært mindre i 2011 fordi oljeprisen på det tidspunktet lå på et høyere nivå og fordi det er relative endringer i oljeprisen som er avgjørende for endringene i kronekursen i modellen. En mindre styrkelse ville ha ført til at forskjellen mellom de nødvendige innstramningene vist i figur 4 og 5 ville ha blitt enda større.

Figur 5. MSCI, global aksjeindeks

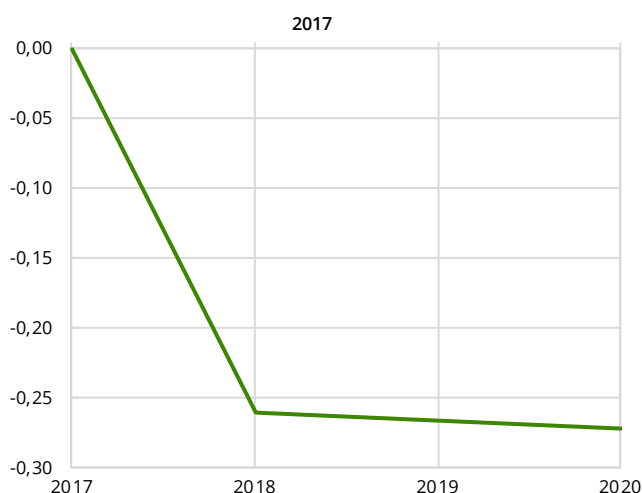
Kilde: KVARTS databank

Figur 6. Endringer i SPU som andel av BNP Fastlands-Norge (trend) som følge av lavere aksjekurser, prosentpoeng

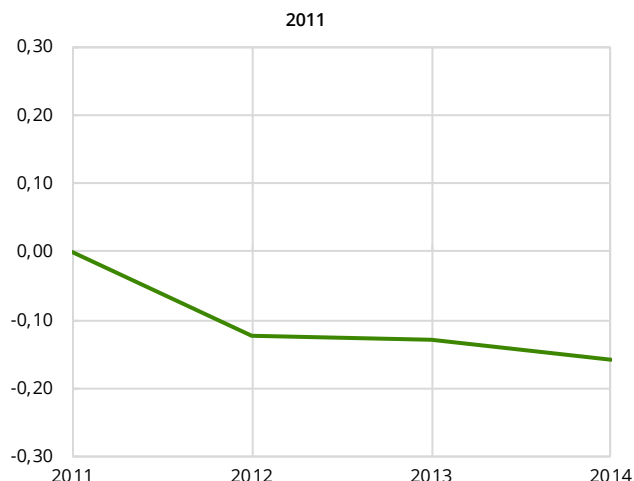

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Egne beregninger.

Figur 7. Endringer i SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge (prosentpoeng) som følge av lavere aksjekurser fra og med 3. kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Egne beregninger

Tabell 3. Virkninger av lavere aksjekurser. Avvik i prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår. Endogen rente og valuta

	2017	2018	2019	2020
BNP Fastlands-Norge	0,0	-0,1	0,0	0,0
- Industri	0,0	0,0	0,0	0,0
Næringsinvesteringer, fastlandet	-0,2	-0,6	-0,5	-0,4
Ledighetsrate, pst.poeng	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsum i husholdningene	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Eksport tradisjonelle varer	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsumprisindeks	0,0	0,0	0,0	0,0
Oslo Børs hovedindeks	-2,5	-4,3	-3,4	-3,0
Importveid kronekurs	0,0	0,0	0,0	0,0
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,0	0,0	0,0	0,0
Statens pensjonsfond utland, mrd. kr	-117,3	-241,9	252,5	-263,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Egne beregninger.

her er imidlertid relativt lite og trenger dermed ikke ha slike effekter av betydning.

Sammen med oljeprisen utgjør MSCI den viktigste forklaringsfaktoren for norske aksjekurser i KVARTS. Et aksjekursfall internasjonalt vil derfor også føre til

Statistisk sentralbyrå

lavere aksjeverdier på Oslo Børs. Dette påvirker igjen realøkonomien gjennom en finansiell akseleratormekanisme. Næringsinvesteringene på fastlandet faller dermed relativt til referansebanen, og i 2018 er de drøye 0,5 prosent lavere. Som vi kan se av tabell 3 er likevel effektene på realøkonomien for øvrig veldig beskjedne.

Selv om aksjekursfallet ikke har særlige effekter på realøkonomien har det store implikasjoner for verdien av aksjeporteføljen i SPU. Som nevnt i avsnitt 2 har vi modellert omvurderinger av aksjeporteføljen som en funksjon av veksten i MSCI. Aksjekursfallet vil dermed slå rett inn som en prisomvurdering. Utbytteinntektene påvirkes også noe, siden verdien av aksjebeholdningen faller og utbytterne er modellert som en eksogen rate av verdien av aksjene. Obligasjonsporteføljen, og de tilhørende renteinntektene, påvirkes derimot ikke, selv om dette kanskje ville ha vært rimelig å tenke seg. Vi får heller ingen særlig effekt gjennom valutakursomvurderinger, siden kronekursen – som nevnt over – er omtrent uendret.

Figur 6 viser at SPU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge faller med rundt 9 prosentpoeng. På kort sikt er dette en tilsvarende nedgang som den vi fant for en oljeprisøkning på 20 dollar per fat.

Som i oljeprisanalysene er beregningen basert på at innretningen av finanspolitikken ikke endres. En naiv tolkning av handlingsregelen tilsier likevel at det finanspolitiske handlingsrommet svekkes. Figur 7a viser hvor mye SOBU må reduseres som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge for at 3-prosentregelen skal overholdes. Akkurat som for oljeprisskiftet gjør vi også denne beregningen tilbake i tid. Figur 7b viser de nødvendige innstramningene i SOBU når vi implementer et aksjekursfall på 5 prosent i forhold til referansebanen fra og med 3. kvartal 2011. Ved å sammenligne figur 7a og 7b kommer det tydelig fram at implikasjonene av prisomvurderinger i SPU-porteføljen er vesentlig større i dag enn for noen få år tilbake. Årsaken er igjen at verdien av porteføljen har blitt så stor i forhold til resten av norsk økonomi.

4. Avslutning

I denne artikkelen har vi forsøkt å tallfeste hvordan en finanspolitikk i tråd med dagens handlingsregel påvirkes av henholdsvis økte oljepriser og reduserte aksjekurser internasjonalt. Analysen illustrerer at det finanspolitiske handlingsrommet er blitt svært følsomt for endringer i verdien av SPU-porteføljen, det være seg gjennom prisendringer eller endringer i valutakursen. Vi hadde ikke egentlig trengt en strukturell makromodell for å lande på denne konklusjonen – det hadde vært tilstrekkelig å observere at forholdet mellom SPU og økonomien for øvrig har endret seg betydelig de siste årene. Formålet med å bruke modellen er først og fremst å tallfeste effektene på en konsistent måte. Beregningene indikerer at «sjokkene» vi ser på skaper et behov for relativt betydelige finanspolitiske innstramninger til tross for at sjokkene i seg selv må betraktes som små. Internasjonale aksjekurser har for eksempel falt med mer enn våre antatte 5 prosent på kvartalsbasis hele åtte ganger siden 2000. Faren for større fall i fondets verdi er derfor stor (se også NOU, 2016).

Man kan hevde at en «finsikting» av finanspolitikken for å holde seg på 3-prosentbanen, som vi implisitt har lagt til grunn i analysen, ikke er i tråd med handlingsregelen. Faren ved å legge seg på 3-prosentbanen i normale tider, for så å kun gradvis tilpasse pengebruken til eventuelle negative omvurderinger av fondet er imidlertid at en begynner å tære på finansformuen. Siden syklene i finansmarkedene kan være langvarige vil denne tæringen kunne bli betydelig.

En hovedmotivasjon bak innføringen av handlingsregelen i 2001 var å frikoble norsk økonomi fra svingninger i oljeprisen. Som påpekt av sentralbanksjefen i årstalen tidligere i år (Norges Bank, 2017), har behovet for frikobling etter hvert endret form. Det mest prekære behovet nå synes å være å skjerme finanspolitikken og norsk økonomi fra svingninger i internasjonale finans- og valutamarkeder. For å kunne bruke finanspolitikken til stabiliseringsformål og samtidig bevare strategien rundt handlingsregelen, kan en eventuell framtidig vekst i SPU ikke være et argument for å føre en ekspansiv finanspolitikk i perioder uten klare behov for stimulans. En viss sikkerhetsmargin til 3-prosentbanen i normale tider vil være en måte å sikre seg mot perioder hvor man enten tærer kraftig på hovedstolen eller blir tvunget til å føre en destabiliserende finanspolitikk (se også Riekeles og Juel, 2017, og Wulfsberg, 2017). Den store økningen i helse- og omsorgskostnader som kommer 10-15 år fram i tid på grunn av den demografiske utviklingen er et selvstendig argument som trekker i samme retning. Beregningen viser også fordelene med å bruke såkalte strukturelle modeller i makroanalyser: Man får fram at økonomiens virkemåte kan endres betydelig når relative størrelser forandres.

Referanser

Akram, Q. F. og H. Mumtaz (2016): "The role of oil prices and monetary policy in the Norwegian economy since the 1980's", *Working paper 1/2016*, Norges Bank Research

Boug, P., Å. Cappelen og T. Eika (2017): Fiskale multiplikatorer i norsk økonomi, *Rapporter 2017/9*, Statistisk sentralbyrå

Benedictow, A. og R. Hammersland (2016): Betydningen av en finansiell akselerator i foretakssektoren – estimeringsresultater og virkningsberegninger med den makroøkonometriske modellen KVARTS, *Rapporter 2016/44*, Statistisk sentralbyrå

Dyvi, I. og M. Solli (2005): Dokumentasjon av beregningene av den strukturelle, oljekorrigerte budsjettbalansen til Revidert nasjonalbudsjett 2005, *Arbeidsnotat*, Finansdepartementet

Kjelsrud, A. og J.B. Prestmo (2017): Statens pensjonsfond utland og den strukturelle, oljekorrigerte budsjettbalansen i KVARTS, *Notater 2017/23*, Statistisk sentralbyrå

Norges Bank (2017). Økonomiske Perspektiver. Tale av sentralbanksjef Øystein Olsen til Norges Banks representantskap og inviterte gjester

NOU (2016). Aksjeandelen i Statens pensjonsfond utland, *NOU 2016:20*, Finansdepartementet

Riekeles, H. og S. Juel (2017). En bedre handlingsregel, *Civita-notat 2017/5*, Civita

SSB (2017): Økonomisk utsyn, *Økonomiske analyser* 1/2017, Statistisk sentralbyrå

St.meld. nr. 1 (2016-17): Nasjonalbudsjett 2017. Finansdepartementet

Aasdalen, H. B., Y. Dyvi, A. Harildstad, P. M. Kongsrud og P. Sletten (2011): Arbeidsnotat om Finansdepartementets beregning av strukturell, oljekorrigert budsjettbalanse, *Arbeidsnotat*, Finansdepartementet

Wulfsberg, F. (2017): Oljefondet og handlingsregelen, *Aktuell kommentar*, Samfunnsøkonomen (2)

Oslo kommunes demografiske og økonomiske utvikling fram mot år 2025

Ådne Cappelen, Audun Langørgen,
Bård Lian og Lasse Sigbjørn Stambøl

I denne artikkelen benytter vi ulike befolkningsframskrivninger til å studere mulige konsekvenser av den demografiske utviklingen for Oslo kommunes økonomi fram mot år 2025. De demografiske framskrivningene legger til grunn at byens befolkning vil øke og at det blir flere eldre, mens økningen i antall innvandrere er framskrevet etter tre ulike alternativer (lav, middels, høy). Sysselsettingen anslås å øke noe mer i Oslo enn i landet for øvrig på grunn av gunstig nærings sammensetning. Beregningene viser en økning i kommunale personskatter fra 2014 til 2025 på drøyt 14 prosent i alternativet med lav innvandring, snaut 17 prosent i alternativet med middels innvandring og snaut 20 prosent med høy innvandring, målt i faste 2014-kroner. Ikke-innvandrere får en svak nedgang i personskatter per innbygger, mens innvandrere får en økning. Dette skyldes endringer i befolkningens alderssammensetning, samt økt botid for innvandrere. Alternativet med lav innvandring gir en økning på drøyt 17 prosent i Oslo kommunes utgiftsbehov fra 2014 til 2025 målt i faste 2014-kroner. Tilsvarende endringer med middels innvandring gir en økning på om lag 20 prosent, mens høyalternativet gir en økning på snaut 24 prosent. Økningen i utgiftsbehov blir størst innen omsorg, pleie og sosialhjelp, noe som skyldes at det blir relativt flere eldre og innvandrere i befolkningen.

1. Bakgrunn

I likhet med mange andre kommuner kan Oslo kommune forvente at det blir relativt flere eldre i befolkningen fram mot år 2025. Denne utviklingen har sammenheng med store fødselskull i årene etter 1945, samt at forventet levealder er økende over tid. En høy innvandring kan imidlertid bidra til å dempe virkninger av den såkalte eldrebølgen, ettersom innvandrerne i gjennomsnitt er yngre enn befolkningen for øvrig. I denne analysen benytter vi ulike demografiske framskrivninger til å tallfeste befolkningsutviklingen i Oslo. Befolkningens utvikling og sammensetning vil videre ha konsekvenser for kommunens sysselsetting og skatteinngang, samt for utgiftsbehovene som knytter seg til ulike kommunale tjenester. Ved å kombinere de demografiske framskrivningene med analyser av makroøkonomisk utvikling, skatteinngang, og kommunal pengebruk, har vi beregnet ulike økonomiske konsekvenser av de forutsatte demografiske endringene.

Formålet er å belyse hva framskrevet befolkning og endringer i befolkningens sammensetning kan bety for Oslo kommunes økonomi på noe lengre sikt. Både konsekvenser for Oslo kommunes inntekter og utgifter utredes. Analysen har to hovedproblemstillinger:

1. Hvordan kan befolkningen i Oslo se ut i år 2025? og
2. Hvordan påvirkes den økonomiske utviklingen av forutsatte demografiske endringer frem til år 2025?

I den første hovedproblemstillingen, utredes i tillegg til fremskrevet befolkningsmengde, endringer med hensyn til befolkningens sammensetning etter kjønn, alder, utdanningsnivå, landbakgrunn og for innvandrere også botid, der virkningene av innlands inn- og utflytting i Oslo samt inn- og utvandring vurderes spesielt. Framskrivning etter botid har medført en egen analyse av innvandrere, da variasjoner i botid kun er relevant for denne gruppen (se Cappelen, Langørgen, Lian og Stambøl (2017)). Innvandrere er fordelt på tre landgrupper, 1-3, mens ikke-innvandrere er plassert som egen landgruppe 0 (se boks 1). Befolkningsframskrivningene som er gjennomført, legger til grunn nivåene i SSBs siste befolkningsframskrivninger fra 2016 (se bl.a. Tønnessen, Leknes og Syse

Boks 1

I analysene har vi delt verden utenom Norge inn i tre landgrupper: Landgruppe 1 omfatter EU/EØS land i Europa samt Sveits, USA, Canada, Australia og New Zealand. Landgruppe 2 omfatter de 11 landene i Øst-Europa som ble EU-medlemmer i 2004 eller senere. Landgruppe 3 omfatter resten av verden.

Den øvrige befolkningen i Norge, bestående av ikke-innvandrere, utgjør en egen landgruppe 0. Barn født i Norge av to innvandrerforeldre inngår i landgruppe 0.

Vi gjør oppmerksom på at SSBs publiserte befolkningstall per 1.1.2017 viser at nettoinnvandringen i 2016 ble litt lavere enn i framskrivningsalternativet med lav innvandring. Dette gjelder både for Oslo og for landet som helhet.

Ådne Cappelen er forsker ved Gruppe for makroøkonomi (cap@ssb.no)

Audun Langørgen er forsker ved Gruppe for mikroøkonomi (aul@ssb.no)

Bård Lian er seniorrådgiver i Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (bli@ssb.no)

Lasse Sigbjørn Stambøl er forsker ved Gruppe for demografi og levekår (lss@ssb.no)

(2016), Cappelen, Skjerpen og Tønnessen (2016) og Leknes (2016)), der vi har konsentrert oss om de tre alternativene forutsatt lav, middels og høy innvandring til Norge.

I den andre hovedproblemstillingen har vi benyttet ulike modeller i Statistisk sentralbyrå (SSB) for å beregne økonomiske effekter av de tre befolkningsframskrivingsalternativene (se Cappelen, Langørgen, Lian og Stambøl (2017)).

1.1. Hva kjennetegner forløpet for befolkningsutviklingen i Oslo?

Det har vært en klar økning i antall innbyggere i Oslo utover på 2000-tallet, fra et samlet nivå på drøyt 520 000 innbyggere ved inngangen til 2004 til nesten 648 000 innbyggere ved inngangen til 2015, som er starttidspunkt for befolkningsframskrivingene som foretas i analysen. Innvandreres andel av Oslos befolkning har økt fra om lag 13 prosent ved inngangen til 2004 til nesten en fjerdedel av Oslos innbyggere ved inngangen til 2015. Etter 2006 har økningen av antall innvandrere vært større enn antall ikke-innvandrere, med størst økning i antall innvandrere fra landgruppe 3.

Størst bidrag fra innenlands flytting har Oslo fått av innvandrere i landgruppe 3 og noe fra landgruppe 1, mens innvandrere fra landgruppe 2 og især ikke-innvandrere fra landgruppe 0 har større ut- enn innflytting. For den siste gruppen skyldes mye utflytting etter at personene er kommet i slutten av 20- og inn i 30-årsalderen, er ferdig med utdanning og stiftet familie, der mye av utflyttingene også foregår med egne barn, men ofte ikke lenger enn til Oslos pendlingsomland (se bl.a. Stambøl, 2015).

Nettoinnvandringen er forholdsvis høy blant innvandrere fra landgruppe 3, som blant annet har sammenheng med familieinnvandring og lav tendens til utvandring. Nettoinnvandringen av innvandrere fra landgruppe 2 har også vært stor etter EU-utvidelsen østover i 2004, og var også høy fra innvandrere i landgruppe 1 i årene 2007-2011.

Målt etter demografiske hovedkomponenter, er det netto innvandring som har bidratt mest til befolkningsøkningen i Oslo, etterfulgt av naturlig tilvekst (fødte minus døde), mens bidraget fra innenlands flytting har vært moderat når vi trekker antall utflyttere fra antall innflyttere.

Som grunnlag for befolkningsframskrivingene måles aktørenes atferd ved hjelp av rater i årene 2005-2014. Det er små systematiske forskjeller i utflyttingsratene fra Oslo etter innvandreres botid, men innvandrere fra landgruppe 3 viser noe lavere utflyttingstendens enn innvandrere i de øvrige landgruppene. Innflyttingen til Oslo fra landet for øvrig øker med innvandreres botid, der tilbøyeligheten til å flytte til Oslo er størst blant innvandrere fra landgruppe 3.

Utvandringsratene fra Oslo varierer med innvandreres botid, der den er høyest for de med kort botid, for deretter å falle systematisk med botiden for innvandrere i landgruppene 1 og 3, mens den varierer noe mer blant innvandrere i landgruppe 2. Utvandringsfrekvensen er klart lavest blant innvandrere i landgruppe 3. Andelen Oslo har fått av nye innvandrere til Norge varierer mye, avhengig av landgrupper. Høyest andel kommer fra landgruppe 1 etterfulgt av landgruppe 3, mens andelen av innvandrere fra landgruppe 2 har vært lavere.

I årene 2005-2014 var det en klar økning i andelen av befolkningen med høyere utdanning blant ikke-innvandrere i landgruppe 0. Dette gjelder både for de med kort (1-4 år) og lang (5 år og lengre) høyere utdanning, mens andelen av ikke-innvandrere på de øvrige utdanningsnivåene trekker litt ned gjennom perioden.

Blant innvandrere er andelen med ukjent utdanning relativt høy. Etter forbedret registrering av innvandreres utdanningsnivå fra 2006 falt andelen med ukjent utdanning, samtidig som disse spredte seg på mange forskjellige utdanningsnivåer. For øvrig viser innvandrere fra landgruppe 1 størst økning i andelen av de med lang høyere utdanning, mens de med grunnskoleutdanning og videregående studiefag går ned. De fra landgruppe 2 viser økende andel for de med grunnskole, videregående yrkesfaglig utdanning og lang høyere utdanning, mens de med videregående studiefag går ned. Innvandrere fra landgruppe 3 skiller seg ut med en høyere andel med bare grunnskole.

I framskrivingen av utdanning benyttes nasjonale tall fra SSBs modell MOSART, som beregnes for Oslo og landet for øvrig ved hjelp av konstante regionale forskjeller i utdanningsandeler. Til tross for store regionale andelsforskjeller i utdanningsnivåene, viser analysene at hvert utdanningsnivås andel i hver av regionene har utviklet seg forholdsvis parallelt gjennom tiårsperioden vi legger til grunn.

1.2. Botid har stor betydning for innvandreres yrkesdeltakelse

En viktig faktor for den økonomiske utviklingen i Oslo kommune er hvordan sysselsettingen utvikler seg, og spesielt for de som er registrert bosatt i Oslo. Sysselsettingen i Oslo økte i perioden 2005-2014 med unntak av finanskrisetåret 2009. Dette gjelder for personer i samtlige landgrupper, men der innvandrere økte sin andel av sysselsettingen mer enn av befolkningen. Det siste har sammenheng med aldersstrukturen, der andelen av innvandrere som er i yrkesaktiv alder er større enn blant ikke-innvandrere. Målt i prosentpoeng er det innvandrere i landgruppe 3 som har økt sin andel av sysselsettingen mest, tett fulgt av de fra landgruppe 2. Målt i prosent er det imidlertid de fra landgruppe 2 som økte mest.

I begynnelsen av observasjonsperioden hadde ikke-innvandrere i Oslo noe høyere yrkesdeltakelse enn innvandrere fra landgruppe 1, mens dette forholdet

ble omvendt mot slutten av perioden. Innvandrere fra landgruppe 2 fulgte deretter, mens innvandrere fra landgruppe 3 hadde lavest yrkesdeltakelse, og da spesielt blant kvinner.

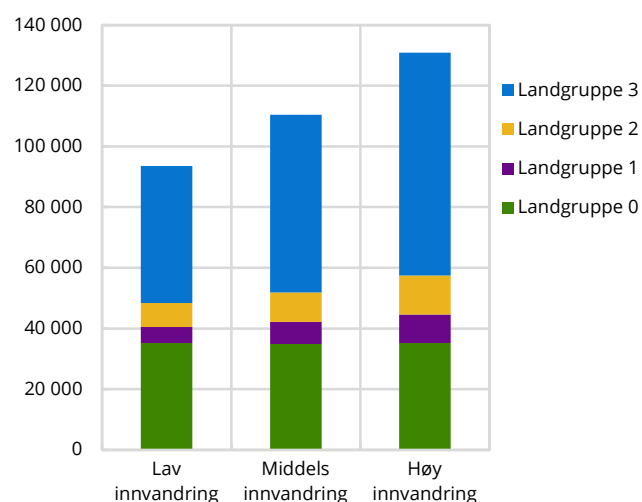
Både menn og kvinner i landgruppe 1 viser høyest yrkesdeltakelse mellom 3-15 års botid, mens de med kort og lang botid viser lavest yrkesdeltakelse, der høyere alder reduserer yrkesdeltakelsen for den siste gruppen. Det er også de med kort og lang botid som viser lavest yrkesdeltakelse blant innvandrere fra landgruppe 2, mens menn med 3-10 års botid og kvinner med 6-10 års botid viser høyest yrkesdeltakelse. Blant innvandrere i landgruppe 3, er yrkesdeltakelsen klart lavest for de med kort botid, men høyest blant menn med 3-5 års botid, før deltakelsen deretter faller noe. Hos kvinner øker yrkesdeltakelsen med botiden, men fra et meget lavt nivå blant de med kort botid.

2. Hvordan kan befolkningen i Oslo se ut i 2025?

Med utgangspunkt i en samlet befolkning i Oslo på om lag 648 000 ved utgangen av 2014, gir de tre framskrivingsalternativene med lav, middels og høy innvandring til Norge en folkemengde i Oslo ved utgangen av 2025 på henholdsvis 741 000, 758 000 og 779 000 personer.

Når framskrivingsalternativene er basert på forskjellig omfang av innvandring, blir det små forskjeller mellom alternativene i tallene for ikke-innvandrere (landgruppe 0), med et samlet antall på om lag 524 000 personer ved utgangen av 2025. Den største endringen beregnes å komme blant innvandrere fra landgruppe 3, med en økning på 45 000 personer i alternativet med lav innvandring, 58 000 i alternativet med middels innvandring og 73 000 personer i alternativet med høy innvandring. Økningen i de to andre innvandrergruppene

Figur 1. Framskrevet endring i befolkningen i Oslo 2014-2025 fordelt på landgrupper. Basert på alternativer med lav, middels og høy innvandring. Antall personer

Landgrupper: Se boks 1.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

anslås å bli klart mindre, varierende fra 5 000 personer i landgruppe 1 i lavalternativet til 9 000 personer i høyalternativet, og fra 8 000 personer i landgruppe 2 i lavalternativet til nesten 13 000 personer i høyalternativet. Til sammenlikning fremskrives antall ikke-innvandrere (landgruppe 0) å øke med om lag 35 000 personer (se figur 1).

2.1. Andelen innvandrere i Oslo øker, men det gjør den også i landet for øvrig

Ved utgangen av 2014 var drøyt 75 prosent av Oslos befolkning ikke-innvandrere, mens innvandrere i sum utgjorde snaut 25 prosent av befolkningen. Av disse utgjorde innvandrere fra landgruppe 3 den største andelen, med om lag 15 prosent av byens befolkning.

Alle framskrivingsalternativene gir økning i andel innvandrere i Oslo i 2025, fra 29 prosent av befolkningen i alternativet med lav innvandring, 31 prosent i alternativet med middels innvandring og til 33 prosent når man legger høyalternativet for innvandring til grunn. Det er innvandrere fra landgruppe 3 som øker sin andel mest, til en andel av Oslos befolkning på 19 prosent i lavalternativet, 21 prosent i mellomalternativet og til om lag 22 prosent i alternativet med høy innvandring. Det blir små endringer i andelen de to øvrige innvandrerguppene utgjør av byens befolkning, med en svak vekst til om lag 4,5 prosent av byens befolkning for landgruppe 2, mens innvandrere fra landgruppe 1 nær beholder sin andel på om lag 6 prosent.

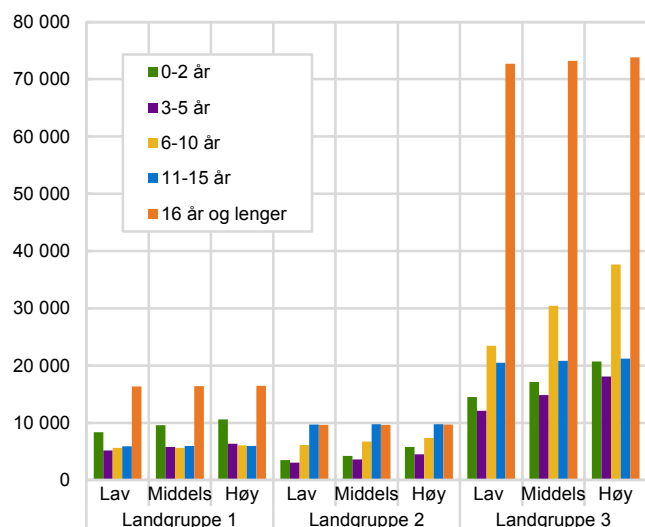
Innvandrerandelen i Oslo er klart høyere enn i landet for øvrig, og da spesielt blant innvandrere fra landgruppe 3, der det i basisåret 2014 var mellom 28-29 prosent av landets innvandrere i denne gruppen som var registrert bosatte i Oslo. Til sammenlikning hadde Oslo 12,5 prosent av landets befolkning, med en andel av landets ikke-innvandrere på om lag 11 prosent, av innvandrere fra landgruppe 1 på drøyt 23 prosent og av de i landgruppe 2 på drøyt 14 prosent. Til sammen var snaut 24 prosent av landets innvandrere bosatte i Oslo ved utgangen av 2014. Framskrivingene gir forholdsvis små endringer i dette bildet, men der Oslo øker sin andel av landets befolkning til drøyt 13 prosent ved utgangen av 2025, noe som skyldes økt andel av innvandrere fra landgruppe 3.

2.2. Flere innvandrere med lengre botid

I en framskriving som strekker seg drøye ti år frem i tid, vil forskjellige forutsetninger for antall nye innvandrere kun påvirke antall innvandrere med kort og mellomlang botid. Derimot betyr tidligere innvandring mye for endringene i antall innvandrere i de forskjellige botidsgruppene, avhengig av hvordan botidsstrukturen var blant innvandrere som var registrert bosatte i Oslo og i landet for øvrig ved utgangen av 2014.

Det er innvandrere med 16 år og lengre botid som får den største økningen i Oslo i både landgruppe 1 og spesielt i landgruppe 3, mens økningen av antall innvandrere med lang botid i landgruppe 2 er mer

Figur 2. Framskrevet antall innvandrere i Oslo etter landgrupper og botid i 2025. Alternativer med lav, middels og høy innvandring. Antall personer

Landgrupper: Se boks 1.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

moderat (se figur 2). Dette har sammenheng med at innvandringen fra landgruppe 1 og 3 har lengre tradisjoner i Oslo, mens den store økningen i antall innvandrere fra landgruppe 2 først er kommet i årene etter 2004, der mange ikke når opp i gruppen med 16 år og lengre botid innen utgangen av 2025. For øvrig skiller innvandrere fra landgruppe 3 seg ut med stor økning blant de med 6-10 års botid, noe som har sammenheng med at SSBs siste framskrivninger tok høyde for asylsøkerstrømmen i 2015, der de som får oppholdstillatelse i landet ikke vil oppnå mer enn ti års botid ved utgangen av 2025. Det er små forskjeller mellom framskrivingsalternativene for innvandrere med mer enn ti års botid.

2.3. Alle landgrupper bidrar til et høyere utdanningsnivå i befolkningen

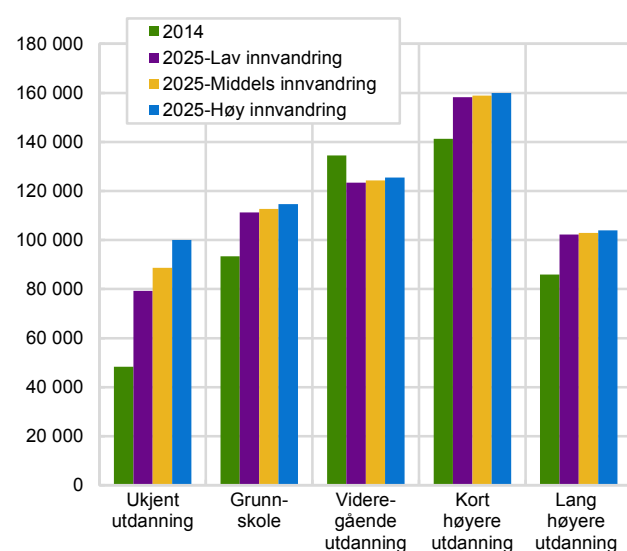
Befolkningens utdanningsnivå har stor betydning for befolkningens deltakelse i sysselsetting og i arbeidsstyrken. Vi har benyttet våre befolkningsframskrivninger for Oslo og landet for øvrig, sammen med framskrevet utdanningsstruktur etter kjønn, ettårig alder og landgrupper fra SSBs modell MOSART for å si noe om befolkningens utdanningsstruktur i 2025.

Antall ikke-innvandrere i landgruppe 0 blir også her forholdsvis lik i alle framskrivingsalternativene, fordi det er antall innvandrere som utgjør forskjellen mellom alternativene med lav, middels og høy innvandring. Da det i utgangspunktet er de med ukjent utdanning som er den største enkeltstående utdanningsgruppen blant innvandrere, gir også framskrivingene forholdsvis klar vekst for denne utdanningsgruppen (se figur 3).

Antall personer med bare grunnskole øker i Oslo, noe som har sammenheng med økning i antall innvandrere fra landgruppe 3. Derimot blir det en svak nedgang i antall personer med videregående utdanning blant ikke-innvandrere og innvandrere fra landgruppe 1, noe

Statistisk sentralbyrå

Figur 3. Framskrevet befolkning etter utdanning i Oslo i 2025. Alternativer med lav, middels og høy innvandring. Basisår: Per 31.12.2014. Antall personer i alderen 15-74 år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

som har sammenheng med at stadig flere med videregående utdanning også tar en kort høyere utdanning. Tilsvarende blir det en økning i antall personer med lang høyere utdanning, som igjen skyldes at stadig flere med kort høyere utdanning også oppnår en lang høyere utdanning.

3. Hvordan påvirkes den økonomiske utviklingen i Oslo av forutsatte demografiske endringer frem mot 2025?

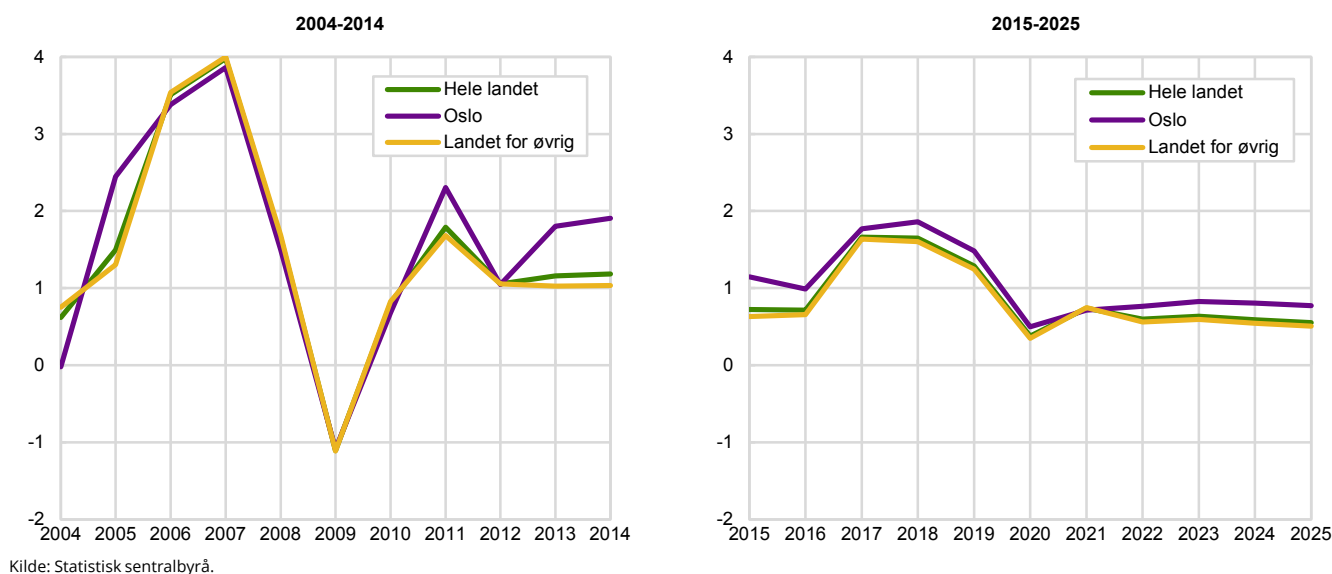
3.1. Litt større vekst i antall jobber i Oslo enn i landet for øvrig

Våre framskrivninger av utviklingen i arbeidsstedssysselsettingen i Oslo er basert på en nedbryting av nasjonale estimater for sysselsettingen ved hjelp av næringsfordelte tall fra fylkesfordelt nasjonalregnskap 2014, som deretter holdes konstante i framskrivingen. De nasjonale estimatene er basert på en framskriving av norsk økonomi til 2025.

I den foregående tiårsperioden 2004-2014, da veksten i Norge gjennomgående var ganske høy og sysselsettingsveksten også høy, var veksten i sysselsettingen i Oslo ganske lik den nasjonale, men med litt sterkere vekst mot slutten av perioden. Dette framgår av figur 4.

Den betydelige nedgangen i ressursbruken i petroleumsvirksomheten fra 2014, og ikke minst fallet i investeringene ventes å fortsette i 2017, men så snu til om lag uendret investeringsnivå de neste ti årene sett under ett. Eksporten av andre varer og tjenester enn de som er knyttet til petroleumsvirksomheten ventes å øke en del, men ikke nå helt opp til markedsveksten i utlandet. Med moderat vekst og fortsatt relativt høy arbeidsledighet blir også husholdningenes realinntektsvekst moderat framover. Det legger både en demper på konsumveksten og gjør også at den sterke økningen i

Figur 4. Endring i sysselsetting 2004-2014 og anslått endring i sysselsetting 2015-2025 i hele landet, Oslo og landet for øvrig etter de sysselsattes arbeidssted. Årlig prosentvis endring fra året før

boliginvesteringene som vi nå opplever dempes merkbart etter 2017. Finanspolitikken kan ikke forventes å stimulere økonomien slik som før og veksten i utlandet forventes å bli moderat. Med fortsatt relativt stor innvandring og befolkningsvekst, men svak vekst i økonomien, holder ledigheten seg på et relativt høyt nivå fram til 2025 til Norge å være. Lav forventet lønnsvekst bidrar også til å dempe kostnadsveksten i arbeidsintensiv tjenesteproduksjon.

Samlet sysselsettingsvekst i tiårsperioden 2015-2025 anslås til 11 prosent, noe som utgjør vel 51 000 sysselsatte (56 000 fra 2013). Vi forventer imidlertid en noe sterkere vekst i sysselsettingen de nærmeste årene før veksten faller klart på begynnelsen av 2020-tallet. Det er særlig innen privat og offentlig tjenesteyting at vi anslår høy sysselsettingsvekst. Oslo har en relativt stor andel av sin sysselsetting sammenliknet med landet som helhet i disse næringene. Derfor anslås veksten i Oslo å bli noe høyere enn i landet for øvrig (se figur 4). Oslos næringsstruktur gjør altså at veksten her blir relativt høyere enn for Norge gitt vårt modelloppsett og forutsetninger.

3.2. Sysselsettingen blant Osloborgere ventes å øke, men det gjør også arbeidsstyrken

Vi har framskrevet sysselsetting og arbeidsstyrke for personer i alderen 15-74 år etter bostedsregion i 2025 for Oslo og landet for øvrig. Vi holder her de empirisk beregnede deltakelsesratene, fremkommet som et vektet gjennomsnitt for hver persongruppe i perioden 2005-2014, konstante i framskrivingene. Vi framskriver sysselsetting etter bosted og deltakelse i arbeidsstyrken etter kjønn, ettårig alder, utdanning, landgrupper og for innvandrere også etter deres framskrevne ettårige botid i 2025. Framskrevet arbeidsledighet i hver persongruppe blir differansen mellom framskrevet arbeidsstyrke og sysselsetting etter bosted i hvert av de

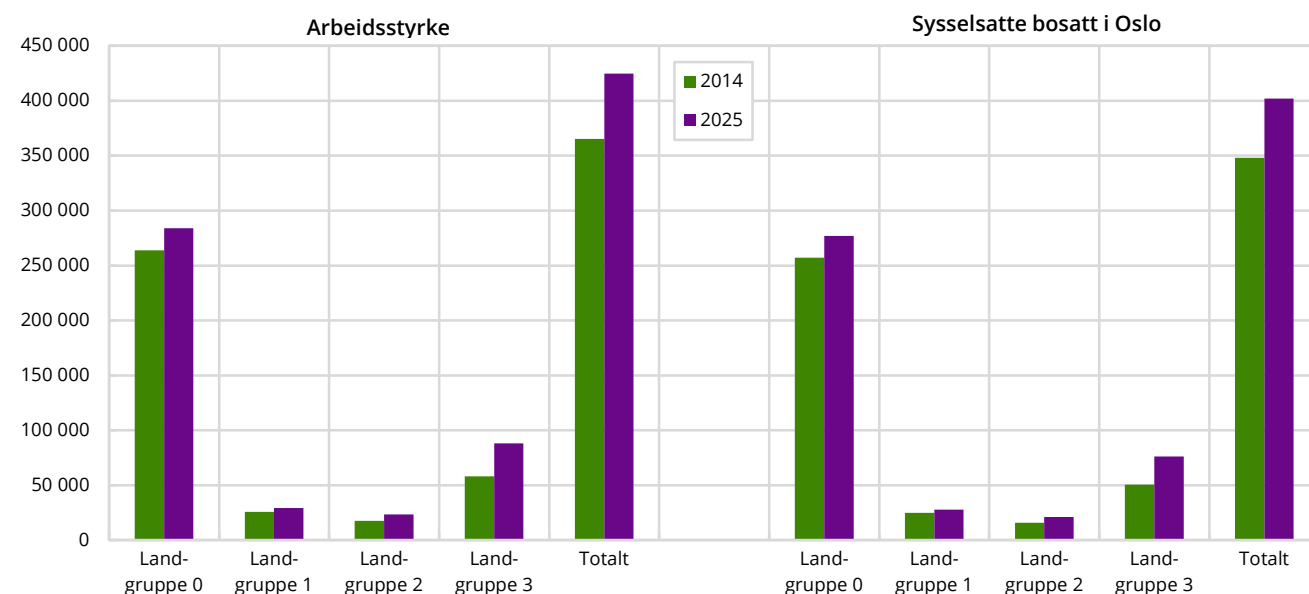
tre framskrivingsalternativene. Framskrivingene er deretter justert i samsvar med framskrevet nivå for sysselsetting og arbeidsstyrke og dermed også arbeidsledighet med SSBs makroøkonometriske modell (se figur 5).

Dette gir en økning i antall personer i både arbeidsstyrke og sysselsetting i alle landgrupper fra 2014 og til 2025 i samtlige framskrivingsalternativer, men mest i alternativet med høy innvandring og minst i alternativet med lav innvandring. Økningen blir i alle alternativer størst blant innvandrere fra landgruppe 3 og blant ikke-innvandrere. Dette er i tråd med befolkningsframskrivingene. I tillegg er endringer i aldersstrukturen av stor betydning, der mange ikke-innvandrere viser en tendens til å bevege seg til aldersgrupper der yrkesdeltakelsen er noe lavere, at de små fødselskullene i Norge på 1970- og 1980-tallet nå vil komme opp i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse, mens en større andel av innvandrere fortsatt vil bli i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse. Som nevnt, øker botiden blant innvandrere frem til 2025, noe som også er med å øke yrkesdeltakelsen.

Differansen mellom framskrevet arbeidsstyrke og sysselsetting for de som er bosatt i Oslo, gir en økning i arbeidsledighetsprosenten fra 2014 til 2025 på om lag 0,4 prosentpoeng i lavalternativet, 0,6 prosentpoeng i mellomalternativet og drøyt 0,8 prosentpoeng i alternativet med forventet høy innvandring til landet¹. Dette har sammenheng med økt antall innvandrere i landgruppe 3.

¹ Men sammenlikner vi anslått ledighet i 2025 med den observerte ledigheten i 2016, får vi en liten nedgang i ledigheten i perioden 2016-2025.

Figur 5. Framskrevet arbeidsstyrke og sysselsetting etter bosted i Oslo i 2025 etter landgrupper. Basisår = 2014. Alternativet med middels innvandring. Antall personer

Landgrupper: Se boks 1.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.3. Antall sysselsatte Osloborgere anslås å øke litt mer enn antall jobber i Oslo

Når framskrevet sysselsetting for de som anslås å bo i Oslo i 2025 ses i forhold til framskrevet sysselsetting i Oslo for de som jobber der, får vi en andel på nær 78 prosent i alternativet med middels innvandring. Dette er i samsvar med utviklingen i observerte tall, som viser en gradvis, men svak økning i dette forholdstallet for Oslo utover på 2000-tallet, med en foreløpig kulminering på 76,5 prosent i basisåret 2014. Dette betyr ikke at Oslos innbyggere er i ferd med å besette nesten 80 prosent av alle jobber i byen. Legges empirien til grunn, har en liten økning i dette forholdstallet sammenheng med at Oslos innbyggere i litt større grad blir sysselsatte i jobber utenfor Oslo, og med det øker utpendlingen fra hovedstaden. Sett i en skattesammenheng, er det ikke avgjørende hvor sysselsatte innbyggere i Oslo har sitt arbeidssted, men at de fortsatt forblir registrert bosatte i Oslo.

3.4. En moderat økning i Oslos andel av landets kommunale personskatter

På grunnlag befolkningsframskrivingene og framskrevet sysselsetting for de som bor i Oslo i 2025, er det tilrettelagt data som inngår i beregningene av skatt ved hjelp av en spesialversjon av SSBs skattemodell. Vi legger inn persondata for 2025 etter kjønn, ettårig alder, utdanning, landgrupper og om personene er sysselsatte eller ikke, basert på de tre framskrivingsalternativene med lav, middels og høy innvandring. Det er først lagt inn tilsvarende persondata med tall for inntekt og formue i basisåret 2014. Modellen simulerer deretter skatteinngangen av kommunal inntekts- og formueskatt og dermed totale personskatter til Oslo i basisåret 2014, samt for tre framskrivingsalternativer for 2025, gitt i 2014-kroner og med skattereglene i 2014.

Oslos andel av landets inntektsskatt til kommunene, endres lite fra 2014 til 2025 i alle framskrivingsalternativene. Dette er en vanlig skatteart de fleste yrkesaktive og trygdede betaler. I høyalternativet for innvandring, minsker bidraget fra landgruppe 0, men blir kompensert med høyere bidrag fra landgruppe 3. For lavalternativet, er bidraget fra landgruppe 0 marginalt lavere enn for 2014. Dette kompenseres av landgruppe 3, som får økning i befolkningen i Oslo (se tabell 1).

Alle framskrivingsalternativene viser en nedgang i andelen Oslo får av landets kommunale formueskatter. Dette skyldes blant annet at den andelen Oslos befolkning fra landgruppe 0 utgjør av landets befolkning synker noe. Det er store variasjoner mellom persongruppene hvor mye formuesskatt som betales. Personer med store formuer bidrar med mye formuesskatt, mens det er mange som ikke har formuesskatt på grunn av et høyt bunnfradrag i skatten og at de har gjeld som overstiger likningsverdi på bolig. De rike menneskene finnes i landgruppe 0, da innvandrere som gruppe i langt mindre grad har rukket å opparbeide seg store formuer.

Oslo hadde en klart høyere andel av landets totale personskatter enn av landets befolkning i 2014. Spesielt gjaldt dette formueskatten, men også inntektsskatten, slik at Oslo hadde over 3 prosentpoeng høyere andel av landets personskatter enn av landets befolkning.

Når dette framskrives til 2025, er det forholdsvis små forskjeller i disse andelenene. Oslo øker sin andel av landets befolkning noe, mens de reduserer sin andel av landets formueskatt, og mest i alternativet med høy innvandring. Andelen av inntektsskatten går derimot svakt opp, men moderat mindre enn befolkningsøkningen skulle tilsi. I og med at den totale kommunale

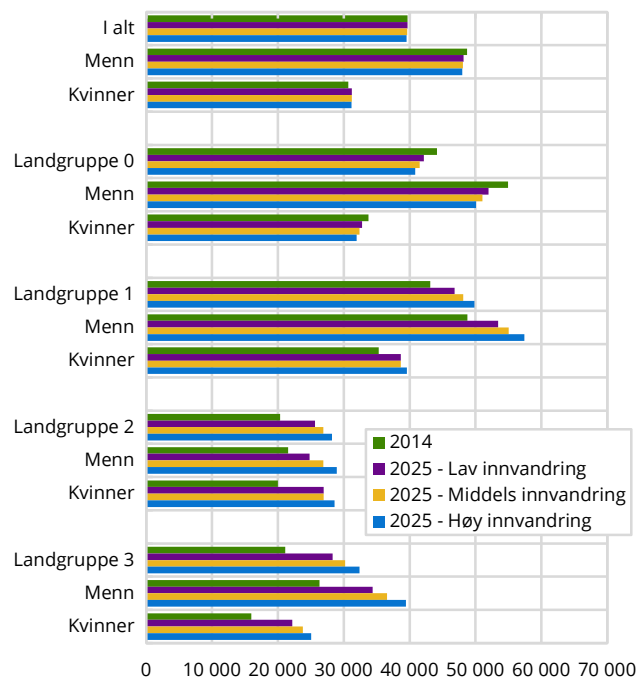
Tabell 1. Beregning av Oslos andel av landets befolkning, og av landets kommunale formueskatter, inntektsskatter og totale personskatter i 2014 og i 2025 etter alternativer med lav, middels og høy innvandring. Etter landgrupper¹

År og landgruppe og innvandringsalternativ:	Oslos andel av landets befolkning	Oslos andel av landets formueskatt til kommunene	Oslos andel av landets inntektsskatt til kommunene	Oslos andel av landets totale personskatter til kommunene
2014 - Totalt:	12,54	26,17	15,24	15,79
Landgruppe 0	9,46	24,95	12,60	13,05
Landgruppe 1	0,70	0,68	0,98	1,02
Landgruppe 2	0,47	0,06	0,32	0,35
Landgruppe 3	1,90	0,47	1,33	1,37
2025 - Lav innvandring:	13,17	25,26	15,29	15,86
Landgruppe 0	9,30	23,35	12,07	12,52
Landgruppe 1	0,74	0,97	1,05	1,09
Landgruppe 2	0,57	0,13	0,40	0,43
Landgruppe 3	2,55	0,81	1,77	1,82
2025 - Middels innvandring:	13,24	25,13	15,27	15,83
Landgruppe 0	9,15	23,18	11,87	12,31
Landgruppe 1	0,76	0,98	1,08	1,12
Landgruppe 2	0,59	0,13	0,42	0,45
Landgruppe 3	2,74	0,84	1,89	1,95
2025 - Høy innvandring:	13,33	25,01	15,25	15,80
Landgruppe 0	8,97	23,00	11,66	12,08
Landgruppe 1	0,79	0,99	1,12	1,16
Landgruppe 2	0,64	0,14	0,44	0,48
Landgruppe 3	2,93	0,88	2,03	2,09

¹ Landgrupper: Se boks 1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Beregnet totale kommunale personskatter per innbygger i Oslo kommune i 2014 og i 2025 etter alternativer med lav, middels og høy innvandring. Etter landgrupper og kjønn. I 2014-kroner

Landgrupper: Se boks 1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

inntektsskatten er om lag ti ganger høyere enn den kommunale formueskatten, blir det en svak økning også i Oslos andel av landets totale kommunale

personskatter i alle tre framskrivingsalternativer i 2025.

Når de kommunale skattene skaleres med framskrevet befolkning i 2025, kompenseres kommunal formueskatt av anslått økning i befolkningen, slik at Oslo får en økning i kommunal formueskatt på drøyt 10 prosent i lavalternativet og nesten 15 prosent i høyalternativet i perioden 2014-2025 målt i 2014-kroner. Tilsvarende øker kommunal inntektsskatt som følge av befolkningsøkningen med snaut 15 prosent i lavalternativet og drøyt 20 prosent i høyalternativet. Summeres kommunal formue- og inntektsskatt, får Oslo en økning i total kommunal personskatt på drøyt 14 prosent i lavalternativet, snaut 17 prosent i mellomalternativet og snaut 20 prosent i høyalternativet frem til 2025 målt i faste 2014-kroner.

Det blir imidlertid små endringer i de totale personskattene per innbygger i Oslo fra basisåret 2014 og frem til 2025 når endringene måles i faste 2014-kroner. Sammensetningen i befolkningen gir derimot større utslag, ved at menn reduserer sin personskatt per innbygger, mens kvinner viser om lag tilsvarende økning (se figur 6). Ikke-innvandrerne (landgruppe 0) skiller seg ut med en svak nedgang i personskatter per innbygger, mens personer fra innvandrergruppene får økning i personskattene per innbygger målt i faste 2014-kroner. En viktig forklaring er endring i befolkningens alderssammensetning. Aldringen i befolkningen gjør seg mer gjeldende blant ikke-innvandrerne enn

blant innvandrere, der relativt flere ikke-innvandrere kommer opp i aldersgrupper med noe lavere yrkesdeltakelse ved utgangen av 2025. I tillegg kommer virkningen av at de små fødselskohortene i Norge på 1970- og 1980-tallet kommer opp i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse, noe som reduserer antallet her i forhold til forgjengerne. Blant innvandrere blir det fortsatt mange i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse. I tillegg øker botiden blant innvandrere generelt, der mange nye innvandrere som innvandrer etter 2014 vil øke sin botid fra kort til middels lang botid i løpet av framskrivingsperioden. Dette gir isolert sett en noe høyere yrkesdeltakelse og dermed inntektskatt, men vil også kunne bidra til en økning i formueskatten per innvandrer, om enn fra et relativt lavt nivå.

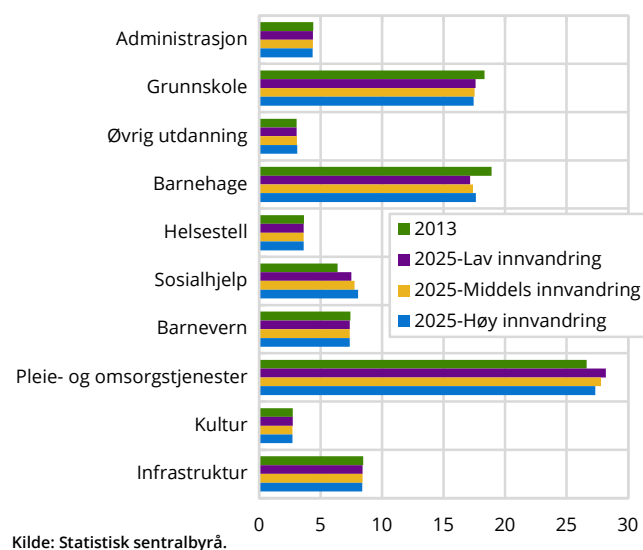
3.5. De bundne kostnadene for Oslo kommune øker mest i pleie, omsorg og sosialhjelp

Kommunenes prioriteringer er blant annet begrenset av lover og statlige reguleringer som gir føringer for kommunenes pengebruk på ulike tjenester. For eksempel er enkelte tjenester rettet inn mot bestemte aldersgrupper i befolkningen. Det betyr at brukerne av barnehager og grunnskoler er begrenset til barn i bestemte aldersgrupper, mens de eldre er overrepresentert blant brukerne av pleie- og omsorgstjenester. På den annen side er sosiale tjenester (sosialhjelp og barnevern) i større grad målrettet mot vanskeligstilte grupper som flyktninger, arbeidsledige, skilte, uføre og fattige. Endringer i befolkningens sammensetning gir derfor opphav til endringer i sammensetningen av utgiftsbehovet som knytter seg til ulike kommunale tjenester. Som et mål på utgiftsbehovet for ulike sosio-demografiske grupper benytter vi estimer for bundne kostnader i SSBs modell KOMMODE. Beregningene er gjort med basisår i 2013 og målt i faste 2013-kroner både med hensyn til kostnader per innbygger og videre skalert opp med ulike alternativer for den demografiske utviklingen gitt ved de tre befolkningsframskrivingene vi har gjort for Oslo i 2025 etter lav, middels og høy innvandring.

Pengebruken ut over de bundne kostnadene kan bli påvirket av politiske prioriteringer i tillegg til endringer i kommunens rammebetingelser. Siden det er vanskelig å lage en prognose for politiske prioriteringer av ressursbruken, har vi valgt å fokusere på endringer i faktorer som påvirker utgiftsbehovet til Oslo kommune, der mange av de sosio-demografiske variablene som inngår i modellen er blitt endret gjennom framskrivingene.

Resultatene viser at Oslo vil få en større andel av de bundne kostnadene innenfor pleie og omsorg og sosialhjelp, mens de bundne kostnadene vil gå ned relativt sett innenfor grunnskoler og barnehager. Mellom- og høyalternativet for innvandring vil gi en relativt sterk økning i de bundne kostnadene innenfor sosialhjelp. Lavalternativet for innvandring vil derimot gi en relativt sterk økning i de bundne kostnadene innenfor pleie og omsorg (se figur 7), noe som skyldes at det blir relativt flere eldre i dette alternativet.

Figur 7. Prosentvis fordeling av bundne kostnader på ulike kommunale tjenester for Oslo kommune i 2013 og 2025, etter alternativer med lav, middels og høy innvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi finner at de totale bundne kostnadene per innbygger er tilnærmet uendret, under en forutsetning om at de bundne kostnadene per person i hver målgruppe innenfor de ulike tjenestene holdes på samme nivå som i 2013.² Eventuelle økninger i standard eller omfang på tjenestetilbudet som medfører økte kostnader per motaker, kan imidlertid bidra til høyere bundne kostnader per innbygger. For øvrig finner vi at den prosentvise økningen i de bundne kostnadene per innbygger blir størst innenfor sosialhjelp, og at økningen i sosialhjelp blir størst i alternativet med høy innvandring.

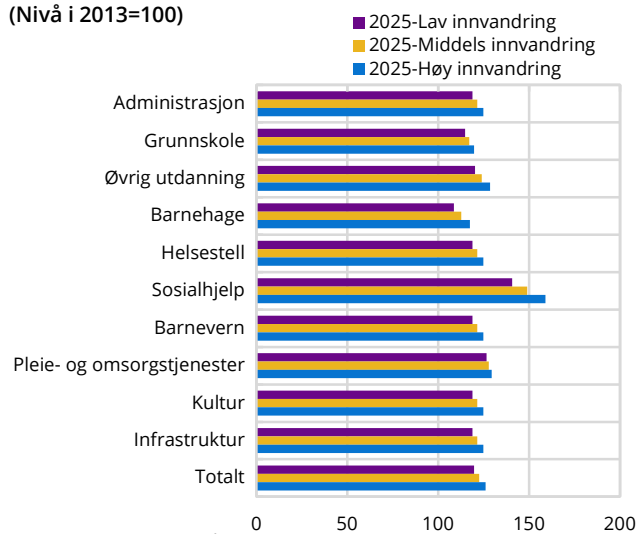
Ved å skalere opp kostnadene per innbygger med samlet folkemengde, finner vi kostnadene målt i 2013-kroner (totalbeløp) for hver av de kommunale tjenestene. De prosentvise endringene i de totale kostnadene blir som forventet klart større enn målt per innbygger. Alternativet med lav innvandring gir her en økning på snaut 20 prosent i Oslo kommunes totale bundne kostnader fra 2013 til 2025 målt i faste 2013-kroner. Tilsvarende endringer for framskrivingsalternativet med middels innvandring, gir en økning på snaut 23 prosent, mens høyalternativet gir en økning på lag 26 prosent i Oslo kommunes totale bundne kostnader frem til 2025. Vi finner også her at den prosentvise økningen i de bundne kostnadene blir størst innenfor sosialhjelp (se figur 8).

4. Noen oppsummerende betraktninger

Oslos befolkning øker med vel én prosent per år fram til 2025 i SSBs siste befolkningsframskriving (mellomalternativet). Innvandring vil bidra til at Oslos andel av den samlede befolkningen i Norge vil øke noe ettersom innvandrere tradisjonelt har en høyere tilbøyelighet til å bosette seg i Oslo. Det er selvsagt betydelig usikkerhet når det gjelder innvandring, og de tre vanlige innvandringsalternativene i SSBs framskrivinger gir etter våre

² Se figur 5.12 i Cappelen, Langørgen, Lian og Stambøl (2017).

Figur 8. Bundne kostnader for Oslo kommune i 2025 i forhold til nivået i 2013 for ulike kommunale tjenester, etter alternativer med lav, middels og høy innvandring. (Nivå i 2013=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

beregninger et intervall for Oslos befolkning på -17 000 og 21 000 rundt mellomalternativets anslag på 758 000 innbyggere. Den prosentvise økningen fra 2014 til 2025 i de tre alternativene er vist i tabell 2. (Vi gjør oppmerksom på at faktisk nettoinnvandring i 2016 ble litt lavere enn framskrivingen i alternativet med lav innvandring).

Den noe sterkere veksten i Oslos befolkning sammenliknet med resten av landet går sammen med en sysselsettingsutvikling i Oslo som også viser litt høyere vekst enn landsgjennomsnittet. Dette skyldes at Oslo har relativt stor andel av næringer som forventes å vokse mer enn landsgjennomsnittet. Utviklingen i arbeidsledigheten i Oslo avviker derfor ikke vesentlig fra landsgjennomsnittet, men forventes å ligge noe høyere i 2025 enn i 2014, da landsgjennomsnittet var på 3,5 prosent, men lavere enn i 2016.

Den noe sterkere veksten i sysselsettingen og befolkningen i Oslo enn i landet som helhet gir noe sterkere vekst i kommunale inntektsskatter enn landsgjennomsnittet. Oslos andel av formueskatter vil gå noe ned som en følge av demografiske forhold, slik at samlet realskatteinngang (eksklusive eiendomsskatt) i Oslo om lag følger befolkningsutviklingen. Dette framgår også av tabell 2. Den marginalt svakere skatteinngangen i Oslo sammenliknet med økningen i befolkningen skyldes de demografiske endringer i sammensetningen av Oslos befolkning vi har framskrevet, med blant annet økt innvandring av personer fra landgruppe 3. Men hovedbildet er at skatt per innbygger i hovedsak følger økningen i befolkningen reelt sett, med mindre innvandringen blir svært høy.

Når vi vurderer hvordan den demografiske og økonomiske utviklingen i Oslo påvirker realveksten i bundne kostnader (utgiftsbehov) for Oslo kommune, tilsier vår analyse at veksten blir om lag 4 prosentpoeng høyere enn veksten i både skatteinngang og befolkning. Igjen

Tabell 2. Framskrevet prosentvis endring i befolkning, kommunale personskatter og bundne kostnader for Oslo fra 2014 til 2025. Alternativer med lav, middels og høy innvandring

	2025 - Lav innvandring	2025 - Middels innvandring	2025 - Høy innvandring
Befolkning	14,5	17,0	20,2
Personskatter	14,5	16,8	19,7
Bundne kostnader ¹	17,4	20,3	23,7

¹ For å gjøre tallene sammenliknbare, er veksten i bundne kostnader justert til 2014-kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

er det utviklingen i befolkningssammensetningen som driver forskjellene, idet Oslos utgifter til pleie, omsorg og sosialhjelp vil kunne øke relativt mye.

Når man ser utviklingen i inntekter og bundne kostnader i sammenheng, kan våre analyser tilsi at Oslos økonomi blir mer anstrengt framover enn det den har vært. Noen forhold tilsier imidlertid at man bør være varsom med å trekke en slik konklusjon. Det blir gitt kompensasjon for sosio-demografiske kostnadsfaktorer gjennom inntektssystemet for kommunene, slik at økte bundne kostnader vil utløse økte rammetilskudd. I den grad den demografiske utviklingen gir en sterkere vekst i utgiftsbehovet til Oslo enn i landet for øvrig, vil inntektssystemet bidra til at Oslo blir kompensert gjennom omfordeling av overføringene. Flere eldre og innvandrere kan medføre at utgiftsbehovet per innbygger øker både i Oslo og i landet for øvrig. I praksis kan imidlertid også slike kostnadsøkninger bli kompensert gjennom oppjustering av nivået på rammetilskuddet som bevilges over statsbudsjettet.

Oslo har for øvrig innført eiendomsskatt som ikke er med i de beregnede skatteendringene i tabell 2, noe som kan bidra til å finansiere økte bundne kostnader. Dersom veksten i bundne kostnader skulle bli underfinansiert, kan det bli nødvendig å omprioritere pengebruken fra ubundne utgifter til bundne utgifter, selv om dette gir Oslos politikere mindre frihet til å prioritere. Det er også en usikkerhet knyttet til at Oslo og landet for øvrig kan stå overfor et høyere rentenivå i perioden fram mot 2025. Finanseringen av dagens og ny nettogjeld knyttet til pågående investeringsprosjekter vil i så fall kreve høyere bevilgninger til å betjene gjeld.

Referanser

Cappelen, Å, A. Langørger, B. Lian og L. S. Stambøl (2017): *Økonomiske konsekvenser av befolkningsutviklingen for Oslo kommune – Perspektiver mot 2025*. Rapporter 2017/15. Statistisk sentralbyrå

Cappelen, Å. T. Skjerpen og M. Tønnessen (2016): *Befolkningsframskrivninger 2016-2100 – Inn- og utvandring*. *Økonomiske analyser* 3/2016, Statistisk sentralbyrå.

Leknes, S. (2016): *Regionale befolkningsframskrivninger 2016-2100 – Flytteforutsetninger og resultater*. *Økonomiske analyser* 3/2016, Statistisk sentralbyrå.

Leknes, S, A. Syse og M. Tønnessen (2016):
Befolkningsframskrivingene 2016. Dokumentasjon av modellene BEFINN og BEFREG. Notater (Documents) 2016/14, Statistisk sentralbyrå.

Stambøl, L. S. (2015): *Flyttemønstre til og fra Oslo blant barn og unge. Rapporter 2015/28*, Statistisk sentralbyrå.

Tønnessen, M, S. Leknes og A. Syse (2016):
Befolkningsframskrivinger 2016-2100 –
Hovedresultater. *Økonomiske analyser 3/2016*,
Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	2*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2014-priser. Millioner kroner.....	3*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	4*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	5*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	6*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2014-priser. Millioner kroner	7*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	8*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	9*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	10*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2014-priser. Millioner kroner	10*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	11*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	11*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	12*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2014-priser. Millioner kroner	12*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	13*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	13*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner.....	14*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2014-priser. Millioner kroner.....	15*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	16*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	17*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	18*
22. Eksport. Faste 2014-priser. Millioner kroner.....	19*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	20*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	21*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner.....	22*
26. Import. Faste 2014-priser. Millioner kroner.....	23*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	26*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	27*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	28*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	29*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 341 305	1 407 255	339 085	348 317	337 265	352 965	354 749	362 276	350 979
Konsum i husholdninger	1 272 611	1 336 075	322 508	330 520	319 652	334 919	337 582	343 922	332 291
Varekonsum	592 271	614 440	146 511	161 583	141 014	154 663	150 941	167 823	146 768
Tjenestekonsum	612 312	649 956	154 057	155 114	159 429	162 625	164 245	163 656	167 193
Husholdningenes kjøp i utlandet	107 482	115 398	33 692	23 970	26 829	29 508	35 681	23 381	25 972
Utlendingers kjøp i Norge	-39 454	-43 719	-11 752	-10 147	-7 620	-11 877	-13 284	-10 938	-7 642
Konsum i ideelle organisasjoner	68 694	71 180	16 578	17 797	17 614	18 046	17 166	18 354	18 688
Konsum i offentlig forvaltning	727 292	760 549	182 305	184 414	187 205	189 039	191 309	192 997	195 050
Konsum i statsforvaltningen	367 854	385 748	92 443	93 320	94 921	95 886	97 094	97 847	98 620
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	324 926	341 501	81 757	82 402	83 925	84 970	85 930	86 676	87 359
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	42 928	44 247	10 686	10 918	10 997	10 916	11 164	11 171	11 261
Konsum i kommuneforvaltningen	359 438	374 802	89 862	91 094	92 283	93 153	94 215	95 150	96 430
Bruttoinvestering i fast realkapital	729 601	746 168	179 010	190 530	174 819	187 335	188 695	195 320	183 744
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	187 161	157 182	43 591	45 073	38 136	41 422	39 780	37 844	34 874
Utenriks sjøfart	2 079	1 158	403	512	538	210	456	-46	-1 247
Fastlands-Norge	540 362	587 828	135 016	144 945	136 145	145 702	148 458	157 522	150 117
Næringer	225 538	239 019	54 706	60 345	53 800	60 319	59 038	65 862	58 535
Tjenester tilknyttet utvinning	4 347	1 223	787	635	512	241	172	298	435
Andre tjenester	137 490	146 116	33 175	36 041	33 629	37 145	36 435	38 907	37 231
Industri og bergverk	32 179	35 118	7 624	9 804	7 756	8 645	7 867	10 850	7 925
Annen vareproduksjon	51 522	56 562	13 119	13 865	11 903	14 290	14 563	15 807	12 944
Boliger (husholdninger)	162 452	182 297	40 181	43 224	42 661	44 660	45 927	49 049	49 254
Offentlig forvaltning	152 372	166 512	40 130	41 376	39 684	40 723	43 494	42 611	42 328
Bruttoinvestering i verdigjenstander	346	352	84	90	87	88	85	91	92
Lagerendring og statistiske avvik	149 750	158 930	27 880	34 420	47 861	45 818	28 309	36 942	53 743
Bruttoinvestering i alt	879 697	905 449	206 974	225 040	222 766	233 241	217 089	232 353	237 578
Innenlandsk sluttanvendelse	2 948 294	3 073 253	728 364	757 772	747 236	775 244	763 147	787 626	783 607
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 608 959	2 755 632	656 407	677 677	660 615	687 706	694 516	712 795	696 146
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	879 664	927 062	222 435	225 790	226 889	229 762	234 803	235 608	237 377
Eksport i alt	1 165 481	1 060 540	289 166	297 306	258 323	257 066	252 730	292 421	298 676
Tradisjonelle varer	371 622	355 727	90 596	96 100	87 726	90 561	88 068	89 372	93 087
Råolje og naturgass	448 712	373 375	108 753	108 911	91 924	85 304	84 286	111 861	119 814
Skip, plattformer og fly	11 473	17 323	5 618	2 152	2 213	2 843	3 066	9 201	7 513
Tjenester	333 674	314 115	84 199	90 143	76 460	78 358	77 310	81 987	78 262
Samlet sluttanvendelse	4 113 775	4 133 793	1 017 530	1 055 078	1 005 559	1 032 310	1 015 877	1 080 047	1 082 283
Import i alt	996 342	1 021 117	252 700	258 009	245 795	258 284	261 442	255 596	256 564
Tradisjonelle varer	581 015	582 876	140 289	153 276	139 939	148 429	143 180	151 328	150 517
Råolje og naturgass	10 865	8 604	2 619	2 229	2 119	2 042	2 626	1 817	2 680
Skip, plattformer og fly	34 162	45 321	9 847	7 993	8 945	10 640	13 311	12 425	11 736
Tjenester	370 300	384 316	99 945	94 511	94 792	97 173	102 325	90 026	91 631
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 117 433	3 112 676	764 830	797 069	759 764	774 026	754 435	824 451	825 719
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 620 035	2 715 875	643 488	677 027	661 593	681 082	668 728	704 473	696 236
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	497 398	396 801	121 343	120 042	98 171	92 945	85 707	119 978	129 483
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 275 877	2 355 601	557 123	586 744	576 455	591 101	577 965	610 080	606 254
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 712 289	1 767 768	415 211	443 375	431 892	444 773	430 201	460 901	455 871
Industri og bergverk	227 555	222 570	54 700	56 337	55 291	57 839	53 648	55 792	60 232
Annen vareproduksjon	280 965	321 791	69 659	76 341	78 386	74 007	79 014	90 383	87 418
Tjenester inkl. boligjenester	1 203 769	1 223 407	290 851	310 697	298 215	312 927	297 539	314 726	308 281
Offentlig forvaltning	563 588	587 833	141 912	143 369	144 563	146 327	147 764	149 179	150 383
Produktavgifter og -subsider	344 158	360 275	86 365	90 283	85 138	89 981	90 763	94 393	89 982

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 311 465	1 332 615	333 421	337 544	317 848	335 623	337 680	341 464	324 784
Konsum i husholdninger	1 245 216	1 265 837	317 455	320 559	301 198	318 691	321 602	324 346	307 462
Varekonsum	579 798	579 384	143 278	156 127	135 424	146 506	141 879	155 576	136 598
Tjenestekonsum	604 358	624 831	155 016	153 101	149 712	157 444	160 235	157 441	154 231
Husholdningenes kjøp i utlandet	99 797	103 381	30 634	21 220	23 467	26 146	32 081	21 688	23 831
Utlendingers kjøp i Norge	-38 737	-41 759	-11 474	-9 889	-7 405	-11 403	-12 592	-10 359	-7 198
Konsum i ideelle organisasjoner	66 249	66 778	15 966	16 985	16 650	16 931	16 078	17 118	17 323
Konsum i offentlig forvaltning	706 366	722 267	176 727	177 776	178 931	179 728	181 382	182 226	182 868
Konsum i statsforvaltningen	354 962	363 790	88 832	89 449	90 237	90 416	91 388	91 748	91 843
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	313 292	322 078	78 472	79 006	79 800	80 096	80 868	81 313	81 384
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	41 670	41 711	10 360	10 443	10 436	10 320	10 520	10 435	10 459
Konsum i kommuneforvaltningen	351 404	358 478	87 895	88 327	88 695	89 312	89 993	90 478	91 025
Bruttoinvestering i fast realkapital	711 392	713 232	176 521	184 005	167 396	178 636	180 547	186 653	174 082
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	183 085	153 062	45 123	43 815	35 906	39 581	39 438	38 138	34 668
Utenriks sjøfart	1 959	1 025	413	427	498	178	416	-67	-1 521
Fastlands-Norge	526 349	559 145	130 985	139 764	130 993	138 877	140 693	148 582	140 935
Næringer	219 501	226 391	53 232	57 850	51 170	57 358	55 960	61 903	54 612
Tjenester tilknyttet utvinning	4 205	1 158	760	609	479	230	166	282	409
Andre tjenester	133 822	138 533	32 262	34 556	32 060	35 390	34 495	36 587	34 707
Industri og bergverk	31 447	33 295	7 462	9 431	7 389	8 192	7 485	10 230	7 430
Annen vareproduksjon	50 027	53 406	12 748	13 254	11 241	13 546	13 815	14 803	12 066
Boliger (husholdninger)	158 051	173 751	38 838	41 860	41 352	42 564	43 534	46 301	46 368
Offentlig forvaltning	148 796	159 003	38 915	40 053	38 471	38 954	41 199	40 378	39 955
Bruttoinvestering i verdigjenstander	334	334	81	87	83	84	80	87	86
Lagerendring og statistiske avvik	151 488	160 534	29 396	36 165	46 168	47 066	27 054	40 247	51 163
Bruttoinvestering i alt	863 215	874 099	205 997	220 257	213 647	225 786	207 681	226 986	225 331
Innenlandsk sluttanvendelse	2 881 046	2 928 982	716 145	735 577	710 426	741 137	726 743	750 676	732 984
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 544 180	2 614 027	641 132	655 083	627 772	654 228	659 755	672 273	648 588
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	855 163	881 270	215 641	217 829	217 403	218 682	222 580	222 605	222 824
Eksport i alt	1 265 859	1 259 623	314 368	334 386	316 621	308 171	303 922	330 909	325 220
Tradisjonelle varer	363 233	333 495	89 069	94 578	84 381	85 656	82 993	80 466	83 462
Råolje og naturgass	569 005	592 059	140 071	150 455	156 194	139 478	138 065	158 322	157 855
Skip, plattformer og fly	7 471	15 262	1 989	2 026	1 902	2 514	2 678	8 167	7 827
Tjenester	326 150	318 807	83 239	87 327	74 145	80 522	80 187	83 953	76 075
Samlet sluttanvendelse	4 146 904	4 188 604	1 030 513	1 069 963	1 027 046	1 049 308	1 030 665	1 081 585	1 058 204
Import i alt	955 940	963 243	241 367	244 503	230 175	243 936	248 432	240 699	240 522
Tradisjonelle varer	554 823	548 463	134 002	144 509	131 257	139 728	135 897	141 581	139 762
Råolje og naturgass	13 471	11 541	3 272	3 063	3 210	2 786	3 455	2 091	3 277
Skip, plattformer og fly	29 368	37 384	8 304	6 569	7 263	8 778	11 306	10 038	9 276
Tjenester	358 279	365 853	95 788	90 362	88 446	92 644	97 774	86 990	88 207
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 190 964	3 225 362	789 146	825 459	796 871	805 372	782 233	840 885	817 682
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 561 433	2 584 152	632 890	660 929	628 273	650 118	637 776	667 985	648 026
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	629 530	641 210	156 256	164 531	168 598	155 254	144 457	172 901	169 656
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 223 947	2 237 479	548 255	573 143	545 821	562 346	551 171	578 141	562 594
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 676 707	1 678 122	411 209	435 155	406 709	422 895	411 336	437 182	420 730
Industri og bergverk	211 627	202 202	49 940	52 929	50 523	52 617	47 707	51 354	52 735
Annen vareproduksjon	276 050	282 930	69 420	73 275	71 426	66 319	70 064	75 120	73 897
Tjenester inkl. boligjenester	1 189 030	1 192 990	291 848	308 951	284 760	303 958	293 564	310 708	294 094
Offentlig forvaltning	547 240	559 357	137 047	137 987	139 112	139 451	139 834	140 959	141 864
Produktavgifter og -subsidier	337 486	346 673	84 635	87 786	82 452	87 772	86 606	89 843	85 433

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	2,1	1,6	2,1	1,8	1,2	2,8	1,3	1,2	2,2
Konsum i husholdninger	2,1	1,7	2,1	1,7	1,4	2,7	1,3	1,2	2,1
Varekonsum	1,0	-0,1	0,9	-0,1	-0,7	1,7	-1,0	-0,4	0,9
Tjenestekonsum	3,5	3,4	3,8	3,7	3,4	4,0	3,4	2,8	3,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,9	3,6	3,4	4,2	3,9	3,1	4,7	2,2	1,5
Utlendingers kjøp i Norge	10,3	7,8	14,1	7,5	9,6	7,4	9,7	4,8	-2,8
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	0,8	2,1	2,7	-2,2	4,0	0,7	0,8	4,0
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,3	1,7	1,6	1,8	2,1	2,6	2,5	2,2
Konsum i statsforvaltningen	2,4	2,5	1,9	1,8	2,1	2,3	2,9	2,6	1,8
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,9	2,8	2,4	2,1	2,5	2,7	3,1	2,9	2,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-1,0	0,1	-1,8	-0,2	-0,7	-0,3	1,5	-0,1	0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,7	2,0	1,5	1,4	1,4	1,9	2,4	2,4	2,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,8	0,3	-4,4	-2,2	-1,4	-1,4	2,3	1,4	4,0
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	-15,0	-16,4	-18,6	-15,1	-21,3	-18,5	-12,6	-13,0	-3,4
Utenriks sjøfart	138,3	-47,7	-23,7	-6,7	12,0	-73,5	0,6	..	..
Fastlands-Norge	0,6	6,2	1,8	2,7	5,9	5,3	7,4	6,3	7,6
Næringer	-1,6	3,1	-2,7	-5,2	-0,4	0,6	5,1	7,0	6,7
Tjenester tilknyttet utvinning	-14,0	-72,5	-34,5	-47,4	-64,0	-84,7	-78,2	-53,6	-14,8
Andre tjenester	-1,2	3,5	-3,7	-5,3	-1,9	3,1	6,9	5,9	8,3
Industri og bergverk	-7,8	5,9	-2,9	-12,0	9,7	4,8	0,3	8,5	0,6
Annen vareproduksjon	3,0	6,8	3,0	4,5	5,5	1,3	8,4	11,7	7,3
Boliger (husholdninger)	1,6	9,9	2,0	8,6	8,4	8,5	12,1	10,6	12,1
Offentlig forvaltning	3,0	6,9	8,5	9,8	12,6	9,2	5,9	0,8	3,9
Bruttoinvestering i verdigjenstander	0,4	-0,2	0,2	0,9	-3,0	3,0	-0,5	-0,2	4,4
Lagerendring og statistiske avvik	5,0	6,0	-30,4	8,3	-9,5	34,9	-8,0	11,3	10,8
Bruttoinvestering i alt	-2,3	1,3	-9,3	-0,6	-3,3	4,5	0,8	3,1	5,5
Innenlandsk sluttanvendelse	0,7	1,7	-1,6	1,0	-0,0	3,1	1,5	2,1	3,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	1,8	2,7	1,9	1,9	2,3	3,1	2,9	2,6	3,3
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,2	3,1	2,8	3,0	3,5	3,3	3,2	2,2	2,5
Eksport i alt	3,7	-0,5	6,7	1,4	1,2	1,3	-3,3	-1,0	2,7
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	5,9	3,7	-6,5	-4,1	-6,8	-14,9	-1,1
Råolje og naturgass	3,2	4,1	8,6	-1,1	7,1	5,1	-1,4	5,2	1,1
Skip, plattformer og fly	-25,0	104,3	60,0	-16,0	-1,6	65,4	34,6	303,0	311,5
Tjenester	3,3	-2,3	3,6	3,7	-1,1	-0,1	-3,7	-3,9	2,6
Samlet sluttanvendelse	1,6	1,0	0,8	1,1	0,3	2,6	0,0	1,1	3,0
Import i alt	1,6	0,8	-4,5	4,3	-0,9	2,6	2,9	-1,6	4,5
Tradisjonelle varer	1,9	-1,1	-2,1	3,5	-4,1	0,2	1,4	-2,0	6,5
Råolje og naturgass	-1,3	-14,3	-19,4	-9,8	-14,8	-17,3	5,6	-31,7	2,1
Skip, plattformer og fly	-11,7	27,3	-49,3	24,2	-5,0	28,1	36,1	52,8	27,7
Tjenester	2,5	2,1	0,4	5,1	5,2	5,2	2,1	-3,7	-0,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	1,6	1,1	2,6	0,2	0,7	2,6	-0,9	1,9	2,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1,1	0,9	1,0	0,3	-0,4	2,1	0,8	1,1	3,1
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	3,7	1,9	9,5	-0,3	5,0	4,7	-7,6	5,1	0,6
Fastlands-Norge(basisverdi)	1,1	0,6	0,9	0,2	-0,8	1,8	0,5	0,9	3,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,8	0,1	0,5	-0,3	-1,8	1,6	0,0	0,5	3,4
Industri og bergverk	-3,2	-4,5	-5,6	-7,2	-8,3	-2,0	-4,5	-3,0	4,4
Annen vareproduksjon	2,8	2,5	3,4	2,3	2,7	3,9	0,9	2,5	3,5
Tjenester inkl. boligjenester	1,1	0,3	1,0	0,3	-1,7	1,8	0,6	0,6	3,3
Offentlig forvaltning	1,8	2,2	1,9	2,0	2,4	2,3	2,0	2,2	2,0
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,7	1,9	0,9	2,2	4,0	2,3	2,3	3,6

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	2,3	3,3	2,5	2,9	3,5	3,4	3,3	2,8	1,8
Konsum i husholdninger	2,2	3,3	2,4	2,9	3,6	3,4	3,3	2,8	1,8
Varekonsum	2,2	3,8	2,0	2,9	3,3	3,7	4,0	4,2	3,2
Tjenestekonsum	1,3	2,7	1,1	1,8	2,8	2,1	3,1	2,6	1,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,7	3,6	11,0	9,7	9,7	8,9	1,1	-4,6	-4,7
Utlendingers kjøp i Norge	1,9	2,8	1,9	2,2	2,7	2,5	3,0	2,9	3,2
Konsum i ideelle organisasjoner	3,7	2,8	3,4	3,2	2,9	3,2	2,8	2,3	2,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	2,3	2,9	2,5	2,5	2,3	2,2	2,1	1,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,3	3,6	2,9	2,5	2,4	2,1	2,2	2,1
Konsum i statsforvaltningen, sivil	3,7	2,2	3,7	3,0	2,4	2,3	2,0	2,2	2,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,0	3,0	2,9	2,8	3,2	3,4	2,9	2,4	2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,3	2,2	2,2	2,1	2,4	2,1	2,4	2,0	1,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,6	2,0	1,1	2,4	2,0	2,0	3,1	1,1	1,1
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	2,2	0,5	-3,0	2,1	1,0	0,6	4,4	-3,5	-5,3
Utenriks sjøfart	6,1	6,5	-30,3	-21,3	7,9	10,6	12,6	-42,5	-24,1
Fastlands-Norge	2,7	2,4	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	2,2	2,5
Næringer	2,8	2,8	2,6	3,0	3,4	3,0	2,7	2,0	1,9
Tjenester tilknyttet utvinning	3,4	2,2	3,9	2,4	3,5	1,6	0,2	1,2	-0,2
Andre tjenester	2,7	2,7	2,5	3,0	3,2	2,8	2,7	2,0	2,3
Industri og bergverk	2,3	3,1	2,5	2,6	3,8	3,9	2,9	2,0	1,6
Annen vareproduksjon	3,0	2,8	2,9	3,1	3,7	3,2	2,4	2,1	1,3
Boliger (husholdninger)	2,8	2,1	2,6	2,3	1,8	1,8	2,0	2,6	3,0
Offentlig forvaltning	2,4	2,3	2,6	2,3	2,2	2,4	2,4	2,2	2,7
Bruttoinvestering i verdigjenstander	3,5	1,8	4,0	3,4	2,1	1,7	1,9	1,7	1,4
Lagerendring og statistiske avvik	-1,1	0,2	-2,0	-0,1	0,6	-2,6	10,3	-3,6	1,3
Bruttoinvestering i alt	1,9	1,6	0,8	1,9	1,7	0,9	4,0	0,2	1,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	2,5	2,1	2,5	2,7	2,4	3,2	1,8	1,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,5	2,8	2,6	2,7	3,0	2,9	2,8	2,5	2,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,9	2,3	2,9	2,5	2,4	2,3	2,3	2,1	2,1
Eksport i alt	-7,9	-8,6	-6,1	-8,4	-13,4	-10,7	-9,6	-0,6	12,6
Tradisjonelle varer	2,3	4,3	2,5	0,3	0,4	3,3	4,3	9,3	7,3
Råolje og naturgass	-21,1	-20,0	-18,9	-20,7	-29,2	-26,1	-21,4	-2,4	29,0
Skip, plattformer og fly	53,6	-26,1	171,0	2,7	5,5	9,5	-59,5	6,1	-17,5
Tjenester	2,3	-3,7	1,1	0,5	-0,8	-3,6	-4,7	-5,4	-0,2
Samlet sluttanvendelse	-0,8	-0,5	-0,4	-0,8	-2,0	-1,2	-0,2	1,3	4,5
Import i alt	4,2	1,7	5,0	2,5	2,9	2,9	0,5	0,6	-0,1
Tradisjonelle varer	4,7	1,5	5,5	3,3	1,8	2,8	0,6	0,8	1,0
Råolje og naturgass	-19,3	-7,6	-20,3	-20,9	-16,9	-18,3	-5,0	19,4	23,9
Skip, plattformer og fly	16,3	4,2	17,4	15,0	10,4	6,6	-0,7	1,7	2,7
Tjenester	3,4	1,6	4,1	0,8	4,5	3,1	0,3	-1,1	-3,1
Bruttonasjonalprodukt ¹	-2,3	-1,2	-2,0	-1,9	-3,5	-2,5	-0,5	1,5	5,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,3	2,7	2,2	2,1	2,4	2,5	3,1	3,0	2,0
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	-21,0	-21,7	-19,3	-19,8	-29,7	-27,9	-23,6	-4,9	31,1
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,3	2,9	2,2	2,0	2,5	2,7	3,2	3,1	2,0
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,1	3,2	2,0	1,8	2,6	3,0	3,6	3,5	2,0
Industri og bergverk	7,5	2,4	8,7	4,5	2,3	2,5	2,7	2,1	4,4
Annen vareproduksjon	1,8	11,7	0,7	2,3	7,1	11,8	12,4	15,5	7,8
Tjenester inkl. boligjenester	1,2	1,3	1,2	1,2	1,6	1,2	1,7	0,7	0,1
Offentlig forvaltning	3,0	2,0	2,9	2,4	2,3	2,0	2,0	1,9	2,0
Produktavgifter og -subsidiar	2,0	1,9	1,6	3,3	2,0	0,8	2,7	2,2	2,0

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

**Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Bruttonasjonalprodukt¹	3 117 433	3 112 676	764 830	797 069	759 764	774 026	754 435	824 451	825 719
Jordbruk og skogbruk	19 454	19 628	9 396	5 182	4 439	538	9 367	5 284	4 435
Fiske, fangst og akvakultur	30 832	49 271	7 362	9 278	11 689	11 327	11 954	14 300	13 563
Bergverksdrift	4 760	4 526	1 254	1 143	1 043	1 192	1 219	1 071	1 122
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	484 869	379 438	117 837	113 199	93 583	91 277	82 219	112 359	119 192
Utvinning av råolje og naturgass	439 824	350 257	107 147	103 822	84 267	82 173	75 602	108 215	115 062
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	45 045	29 182	10 690	9 377	9 316	9 104	6 617	4 144	4 130
Industri	222 795	218 044	53 446	55 194	54 248	56 647	52 429	54 721	59 110
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	41 920	45 511	10 561	11 098	10 535	11 301	11 898	11 778	11 827
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 823	3 362	632	756	784	855	778	945	934
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 558	7 890	1 855	1 918	1 710	2 258	1 888	2 034	2 020
Produksjon av papir og papirvarer	2 736	3 128	695	770	807	779	816	726	743
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 560	3 137	902	868	796	745	768	829	782
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	30 228	32 026	8 140	7 668	8 134	8 398	7 993	7 501	11 634
Prod av kjemiske råvarer	10 263	8 916	2 614	2 473	2 584	2 214	2 129	1 989	2 439
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	13 576	14 288	3 354	3 395	3 190	4 013	3 532	3 553	3 195
Produksjon av metaller	12 097	10 995	2 702	2 401	2 502	2 533	2 920	3 039	3 800
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	65 392	57 970	14 613	16 256	15 355	15 183	12 883	14 548	14 731
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	20 097	19 268	4 536	4 605	4 998	5 204	4 367	4 699	4 400
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 471	5 604	1 234	1 390	1 424	1 477	1 232	1 471	1 477
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	17 338	14 865	4 222	4 070	4 013	3 901	3 354	3 597	3 569
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	53 503	64 161	10 022	14 996	18 540	13 843	12 538	19 240	19 358
Vannforsyning, avløp og renovasjon	17 780	18 742	4 404	4 517	4 344	4 785	4 689	4 925	4 805
Bygge- og anleggsvirksomhet	177 176	188 731	42 880	46 884	43 718	48 299	45 154	51 560	50 061
Varehandel og reparasjon av motorvogner	214 249	216 339	52 444	56 422	49 557	55 858	52 880	58 043	53 580
Rørtransport	17 534	18 379	3 853	4 824	4 706	4 338	4 752	4 583	4 605
Utenriks sjøfart	40 040	28 165	10 342	11 396	9 199	6 434	5 353	7 179	9 816
Transport utenom utenriks sjøfart	103 692	107 637	27 108	27 323	25 288	28 275	27 754	26 320	23 199
Post og distribusjonsvirksomhet	10 233	10 295	2 427	2 657	2 479	2 711	2 409	2 696	2 638
Overnattings- og serveringsvirksomhet	40 221	42 299	11 305	10 440	9 092	10 859	11 696	10 651	9 812
Informasjon og kommunikasjon	109 180	115 055	24 892	29 790	27 756	28 749	26 459	32 091	30 898
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	132 476	138 313	27 542	31 074	41 814	34 819	30 063	31 617	42 340
Omsetning og drift av fast eiendom	83 987	85 667	20 894	20 550	20 962	21 716	21 561	21 428	21 426
Boligtjenester	119 426	124 295	30 268	30 221	30 242	30 859	31 475	31 719	31 736
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	131 911	136 015	29 550	37 693	29 982	36 116	30 774	39 144	32 577
Forretningsmessig tjenesteyting	75 168	73 715	19 550	19 531	16 391	18 046	19 799	19 478	18 098
Offentlig administrasjon og forsvar	177 384	184 569	44 575	45 050	45 508	46 039	46 321	46 701	47 082
Undervisning	143 873	150 699	35 973	36 803	37 011	37 505	37 666	38 517	38 838
Helse- og omsorgstjenester	306 332	319 600	77 260	78 052	78 543	79 240	80 559	81 258	81 910
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	56 399	58 819	13 880	14 565	14 494	14 572	14 581	15 172	15 535
Totalt for næringer (basisverdi)	2 773 275	2 752 401	678 465	706 786	674 626	684 045	663 672	730 057	735 737
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 620 035	2 715 875	643 488	677 027	661 593	681 082	668 728	704 473	696 236
Produktavgifter og -subsidier	344 158	360 275	86 365	90 283	85 138	89 981	90 763	94 393	89 982

Offentlig forvaltning	563 588	587 833	141 912	143 369	144 563	146 327	147 764	149 179	150 383
Statsforvaltningen	263 109	274 110	66 231	66 955	67 481	68 351	68 839	69 439	69 978
Sivil forvaltning	233 723	244 120	58 915	59 523	60 001	60 869	61 383	61 868	62 408
Forsvar	29 386	29 990	7 316	7 433	7 480	7 482	7 456	7 572	7 570
Kommuneforvaltningen	300 480	313 723	75 681	76 413	77 082	77 977	78 925	79 739	80 405

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 275 877	2 355 601	557 123	586 744	576 455	591 101	577 965	610 080	606 254
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 575 499	1 625 562	380 586	408 759	397 287	409 436	394 197	424 643	419 653
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 072 897	2 022 363	501 928	528 801	495 459	502 380	479 904	544 620	549 136
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	700 378	730 038	176 537	177 985	179 168	181 665	183 768	185 437	186 602

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2014-priser. Millioner kroner**

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Bruttonasjonalprodukt¹	3 190 964	3 225 362	789 146	825 459	796 871	805 372	782 233	840 885	817 682
Jordbruk og skogbruk	19 511	19 844	9 412	5 080	4 595	743	9 329	5 177	4 683
Fiske, fangst og akvakultur	27 112	25 917	6 528	7 106	6 725	6 135	6 396	6 661	6 728
Bergverksdrift	4 629	4 593	1 183	1 080	1 002	1 187	1 247	1 158	1 062
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	625 997	631 357	155 183	162 430	165 881	152 973	142 833	169 670	166 056
Utvinning av råolje og naturgass	581 771	593 817	144 355	152 338	156 591	143 147	133 490	160 590	157 500
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	44 225	37 539	10 828	10 092	9 290	9 826	9 343	9 080	8 557
Industri	206 998	197 609	48 758	51 849	49 522	51 430	46 460	50 196	51 673
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	39 174	38 594	9 942	10 547	9 171	9 415	9 957	10 051	9 486
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 627	2 839	582	679	662	725	654	798	779
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 512	7 751	1 778	1 928	1 738	2 195	1 803	2 015	2 023
Produksjon av papir og papirvarer	2 280	2 475	554	606	614	613	630	618	648
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 586	3 350	869	872	838	842	808	862	857
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	21 821	24 108	5 218	5 349	5 924	6 343	5 982	5 859	7 553
Prod av kjemiske råvarer	8 626	7 798	2 087	1 982	2 118	1 894	1 892	1 894	2 087
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	13 560	13 903	3 320	3 376	3 170	3 837	3 407	3 489	3 310
Produksjon av metaller	10 239	10 610	2 571	2 580	2 641	2 751	2 592	2 626	2 645
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	64 017	56 081	14 258	15 837	14 812	14 671	12 248	14 350	14 583
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	19 613	18 275	4 323	4 683	4 642	4 944	4 011	4 679	4 741
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 371	5 305	1 196	1 346	1 398	1 323	1 193	1 391	1 430
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	17 201	14 318	4 148	4 045	3 913	3 772	3 175	3 457	3 619
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	56 789	58 133	12 427	15 299	17 315	13 317	12 047	15 455	16 144
Vannforsyning, avløp og renovasjon	17 307	17 953	4 352	4 449	4 269	4 507	4 509	4 669	4 455
Bygge- og anleggsvirksomhet	172 638	179 036	41 053	45 790	42 792	46 124	42 292	47 828	46 342
Varehandel og reparasjon av motorvogner	213 670	209 632	51 849	56 755	49 742	53 911	50 541	55 439	51 399
Rørtransport	18 415	18 476	4 488	5 104	5 166	4 419	3 791	5 099	5 196
Utenriks sjøfart	29 344	28 916	7 413	7 088	6 840	7 688	7 176	7 211	6 961
Transport utenom utenriks sjøfart	97 357	99 116	24 892	24 872	22 903	25 788	25 340	25 085	23 607
Post og distribusjonsvirksomhet	9 780	9 508	2 237	2 574	2 394	2 479	2 125	2 509	2 443
Overnattings- og serveringsvirksomhet	39 732	40 982	11 185	10 221	8 930	10 601	11 282	10 168	9 087
Informasjon og kommunikasjon	109 005	111 876	24 944	29 679	27 433	27 893	25 597	30 953	29 250
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	142 397	146 550	35 649	37 019	35 867	36 266	37 286	37 131	36 283
Omsetning og drift av fast eiendom	82 006	80 726	20 217	19 785	20 163	20 545	20 110	19 908	20 082
Boligtjenester	113 455	116 340	28 162	28 290	29 100	29 138	28 961	29 140	29 892
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	127 890	130 149	28 902	36 211	28 807	34 539	29 532	37 272	30 760
Forretningsmessig tjenesteyting	75 920	73 409	20 082	19 118	16 023	18 782	19 558	19 045	17 522
Offentlig administrasjon og forsvar	173 207	176 317	43 328	43 663	44 001	44 027	43 975	44 315	44 536
Undervisning	140 175	143 572	34 924	35 513	35 753	35 860	35 624	36 335	36 700
Helse- og omsorgstjenester	295 645	302 871	74 073	74 672	75 253	75 350	75 902	76 366	76 799
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	54 497	55 807	13 271	14 023	13 945	13 896	13 714	14 252	14 588
Totalt for næringer (basisverdi)	2 853 478	2 878 689	704 511	737 673	714 419	717 600	695 627	751 042	732 250
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 561 433	2 584 152	632 890	660 929	628 273	650 118	637 776	667 985	648 026
Produktavgifter og -subsidier	337 486	346 673	84 635	87 786	82 452	87 772	86 606	89 843	85 433

Offentlig forvaltning	547 240	559 357	137 047	137 987	139 112	139 451	139 834	140 959	141 864
Statsforvaltningen	253 872	259 282	63 535	64 155	64 585	64 653	64 804	65 240	65 480
Sivil forvaltning	225 303	230 967	56 423	57 035	57 466	57 553	57 773	58 174	58 447
Forsvar	28 569	28 315	7 111	7 120	7 119	7 100	7 032	7 065	7 033
Kommuneforvaltningen	293 368	300 075	73 512	73 833	74 527	74 798	75 030	75 720	76 383

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 223 947	2 237 479	548 255	573 143	545 821	562 346	551 171	578 141	562 594
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 546 785	1 545 397	378 919	402 731	373 527	389 666	378 270	403 934	386 786
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 176 315	2 186 607	535 174	567 262	542 125	544 920	522 727	576 835	556 442
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	677 163	692 082	169 336	170 412	172 295	172 680	172 900	174 207	175 808

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Bruttonasjonalprodukt¹	1,6	1,1	2,6	0,2	0,7	2,6	-0,9	1,9	2,6
Jordbruk og skogbruk	4,1	1,7	5,8	1,3	2,9	34,1	-0,9	1,9	1,9
Fiske, fangst og akvakultur	2,0	-4,4	0,7	2,2	-1,3	-8,0	-2,0	-6,3	0,0
Bergverksdrift	-4,1	-0,8	-2,7	-14,0	-8,0	-7,1	5,4	7,2	6,0
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	2,6	0,9	7,8	-1,7	3,4	3,4	-8,0	4,5	0,1
Utvinning av råolje og naturgass	4,0	2,1	9,8	-0,2	5,4	4,9	-7,5	5,4	0,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-12,5	-15,1	-13,4	-19,3	-21,6	-14,3	-13,7	-10,0	-7,9
Industri	-3,2	-4,5	-5,6	-7,0	-8,3	-1,9	-4,7	-3,2	4,3
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	-0,4	-1,5	-1,1	-0,0	-2,2	1,2	0,2	-4,7	3,4
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-2,5	8,1	-7,0	-5,1	-5,9	9,4	12,5	17,4	17,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	1,2	3,2	1,8	1,3	-4,1	10,1	1,4	4,5	16,4
Produksjon av papir og papirvarer	-3,3	8,6	-4,3	4,4	2,9	17,2	13,8	2,0	5,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-8,1	-6,6	-7,3	-11,5	-10,6	-7,2	-7,1	-1,1	2,3
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	6,4	10,5	6,9	7,6	5,3	12,7	14,6	9,5	27,5
Prod av kjemiske råvarer	1,4	-9,6	-5,2	-3,6	-6,6	-17,3	-9,4	-4,4	-1,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,7	2,5	-0,4	0,4	0,3	3,6	2,6	3,3	4,4
Produksjon av metaller	-5,9	3,6	-4,8	-4,2	5,4	6,5	0,8	1,8	0,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-3,8	-12,4	-9,1	-10,8	-15,6	-10,3	-14,1	-9,4	-1,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-14,5	-6,8	-22,3	-21,9	-18,0	0,0	-7,2	-0,1	2,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-2,9	-1,2	-5,3	-8,7	-4,9	-2,6	-0,2	3,3	2,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-3,7	-16,8	-3,3	-15,6	-14,5	-14,8	-23,5	-14,5	-7,5
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	1,7	2,4	4,9	-1,1	7,6	2,6	-3,1	1,0	-6,8
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,3	3,7	4,0	1,8	2,9	3,4	3,6	4,9	4,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,1	3,7	2,8	3,6	1,5	5,7	3,0	4,4	8,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,1	-1,9	1,6	2,0	-3,0	0,2	-2,5	-2,3	3,3
Rørtransport	6,6	0,3	21,2	2,7	5,6	12,5	-15,5	-0,1	0,6
Utenriks sjøfart	-2,8	-1,5	-2,4	-2,7	-2,2	-2,0	-3,2	1,7	1,8
Transport utenom utenriks sjøfart	1,0	1,8	0,8	-3,8	1,2	3,3	1,8	0,9	3,1
Post og distribusjonsvirksomhet	-3,7	-2,8	-3,0	-5,0	-6,7	3,2	-5,0	-2,5	2,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	6,9	3,1	7,3	10,1	8,9	4,7	0,9	-0,5	1,8
Informasjon og kommunikasjon	2,9	2,6	2,3	2,3	-0,2	3,7	2,6	4,3	6,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,8	2,9	3,3	5,8	2,5	4,4	4,6	0,3	1,2
Omsetning og drift av fast eiendom	0,4	-1,6	0,7	-2,4	-3,5	-2,7	-0,5	0,6	-0,4
Boligtjenester	1,5	2,5	1,4	1,4	2,0	2,3	2,8	3,0	2,7
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	-1,4	1,8	0,3	-1,4	-5,2	6,7	2,2	2,9	6,8
Forretningsmessig tjenesteyting	-0,7	-3,3	-1,7	-3,9	-8,8	-1,9	-2,6	-0,4	9,4
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	1,8	1,6	1,5	2,3	1,9	1,5	1,5	1,2
Undervisning	2,0	2,4	1,9	2,9	2,7	2,7	2,0	2,3	2,7
Helse- og omsorgstjenester	1,8	2,4	2,2	2,3	2,5	2,5	2,5	2,3	2,1
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,7	2,4	1,9	2,9	0,9	3,8	3,3	1,6	4,6
Totalt for næringer (basisverdi)	1,6	0,9	2,7	0,1	0,5	2,4	-1,3	1,8	2,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1,1	0,9	1,0	0,3	-0,4	2,1	0,8	1,1	3,1
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,7	1,9	0,9	2,2	4,0	2,3	2,3	3,6

Offentlig forvaltning	1,8	2,2	1,9	2,0	2,4	2,3	2,0	2,2	2,0
Statsforvaltningen	2,1	2,1	2,0	2,0	2,4	2,4	2,0	1,7	1,4
Sivil forvaltning	2,7	2,5	2,7	2,7	2,8	2,8	2,4	2,0	1,7
Forsvar	-2,3	-0,9	-3,1	-3,5	-1,0	-0,7	-1,1	-0,8	-1,2
Kommuneforvaltningen	1,5	2,3	1,8	1,9	2,4	2,2	2,1	2,6	2,5

Fastlands-Norge (basisverdi)	1,1	0,6	0,9	0,2	-0,8	1,8	0,5	0,9	3,1
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	0,8	-0,1	0,7	-0,7	-2,1	1,6	-0,2	0,3	3,5
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1,6	0,5	3,1	-0,4	-0,0	2,5	-2,3	1,7	2,6
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1,7	2,2	1,3	1,8	2,3	2,2	2,1	2,2	2,0

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Bruttonasjonalprodukt¹	-2,3	-1,2	-2,0	-1,9	-3,5	-2,5	-0,5	1,5	5,9
Jordbruk og skogbruk	-0,3	-0,8	0,3	-0,5	-2,2	-13,5	0,6	0,1	-2,0
Fiske, fangst og akvakultur	13,7	67,2	33,9	23,2	53,4	90,2	65,7	64,4	16,0
Bergverksdrift	2,8	-4,2	6,2	11,5	3,4	1,3	-7,8	-12,6	1,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-22,5	-22,4	-20,7	-22,7	-31,5	-27,5	-24,2	-5,0	27,2
Utvinning av råolje og naturgass	-24,4	-22,0	-22,4	-24,2	-32,7	-28,8	-23,7	-1,1	35,8
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	1,9	-23,7	1,7	-0,6	-10,3	-9,5	-28,3	-50,9	-51,9
Industri	7,6	2,5	8,8	4,3	2,2	2,5	2,9	2,4	4,4
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7,0	10,2	7,5	10,9	6,5	10,1	12,5	11,4	8,5
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	7,5	10,2	7,6	15,6	14,6	10,4	9,4	6,4	1,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	0,6	1,2	3,2	0,9	0,9	1,7	0,3	1,4	1,5
Produksjon av papir og papirvarer	20,0	5,3	21,1	19,6	14,3	13,8	3,1	-7,6	-12,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-0,7	-5,7	6,0	-0,4	-3,1	-7,9	-8,4	-3,4	-3,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	38,5	-4,1	51,6	20,3	9,7	1,0	-14,3	-10,7	12,2
Prod av kjemiske råvarer	19,0	-3,9	27,1	29,1	11,4	-0,6	-10,1	-15,8	-4,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	0,1	2,6	0,0	3,2	2,0	4,4	2,6	1,3	-4,1
Produksjon av metaller	18,1	-12,3	-1,6	-27,1	-33,9	-30,1	7,2	24,4	51,7
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,1	1,2	2,0	1,6	1,2	2,4	2,6	-1,2	-2,6
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,5	2,9	5,6	-0,7	3,7	2,5	3,8	2,1	-13,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	1,9	3,7	3,3	4,0	3,7	8,1	0,1	2,4	1,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	0,8	3,0	-0,3	1,4	2,7	2,4	3,8	3,4	-3,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-5,8	17,1	-19,4	-5,5	3,3	14,2	29,1	27,0	12,0
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,7	1,6	1,8	2,3	-1,0	0,7	2,8	3,9	6,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,6	2,7	2,4	2,0	1,4	1,7	2,2	5,3	5,7
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,3	2,9	0,2	-0,3	0,8	1,8	3,4	5,3	4,6
Rørtransport	-4,8	4,5	-27,7	8,8	-4,9	-7,5	46,0	-4,9	-2,7
Utenriks sjøfart	36,5	-28,6	47,3	38,1	0,1	-26,3	-46,5	-38,1	4,9
Transport utenom utenriks sjøfart	6,5	2,0	9,6	4,5	10,6	2,6	0,6	-4,5	-11,0
Post og distribusjonsvirksomhet	4,6	3,5	5,5	5,3	0,8	4,6	4,5	4,1	4,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,2	2,0	1,0	1,9	1,2	1,4	2,6	2,6	6,1
Informasjon og kommunikasjon	0,2	2,7	-0,8	0,7	1,1	2,7	3,6	3,3	4,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-7,0	1,4	-8,3	-6,1	-0,4	1,4	4,4	1,4	0,1
Omsetning og drift av fast eiendom	2,4	3,6	2,6	2,9	3,5	3,5	3,7	3,6	2,6
Boligtjenester	5,3	1,5	5,3	4,3	2,2	0,7	1,1	1,9	2,2
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,1	1,3	1,9	3,0	1,4	1,2	1,9	0,9	1,8
Forretningsmessig tjenesteyting	-1,0	1,4	-2,1	2,4	3,4	-1,6	4,0	0,1	1,0
Offentlig administrasjon og forsvar	2,4	2,2	2,3	1,9	1,9	2,4	2,4	2,1	2,2
Undervisning	2,6	2,3	3,1	1,6	2,0	2,2	2,6	2,3	2,2
Helse- og omsorgstjenester	3,6	1,8	3,1	3,2	2,3	1,5	1,8	1,8	2,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,5	1,8	3,7	2,9	1,5	1,7	1,6	2,5	2,5
Totalt for næringer (basisverdi)	-2,8	-1,6	-2,5	-2,5	-4,1	-2,9	-0,9	1,5	6,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2,3	2,7	2,2	2,1	2,4	2,5	3,1	3,0	2,0
Produktavgifter og -subsidier	2,0	1,9	1,6	3,3	2,0	0,8	2,7	2,2	2,0

Offentlig forvaltning	3,0	2,0	2,9	2,4	2,3	2,0	2,0	1,9	2,0
Statsforvaltningen	3,6	2,0	3,5	2,9	2,1	2,0	1,9	2,0	2,3
Sivil forvaltning	3,7	1,9	3,6	3,0	2,0	1,9	1,8	1,9	2,3
Forsvar	2,9	3,0	2,5	2,5	3,0	3,1	3,1	2,7	2,4
Kommuneforvaltningen	2,4	2,1	2,3	2,0	2,4	2,0	2,2	1,8	1,8

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,3	2,9	2,2	2,0	2,5	2,7	3,2	3,1	2,0
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1,9	3,3	1,5	1,8	2,6	3,2	3,8	3,6	2,0
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	-4,8	-2,9	-4,5	-4,2	-6,2	-4,6	-2,1	1,3	8,0
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,4	2,0	3,7	2,8	2,3	1,8	2,0	1,9	2,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i alt.	2 068 597	2 167 804	521 390	532 732	524 470	542 003	546 058	555 273	546 029
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 341 305	1 407 255	339 085	348 317	337 265	352 965	354 749	362 276	350 979
Konsum i husholdninger	1 272 611	1 336 075	322 508	330 520	319 652	334 919	337 582	343 922	332 291
Konsum i ideelle organisasjoner	68 694	71 180	16 578	17 797	17 614	18 046	17 166	18 354	18 688
Konsum i offentlig forvaltning.	727 292	760 549	182 305	184 414	187 205	189 039	191 309	192 997	195 050
Konsum i statsforvaltningen	367 854	385 748	92 443	93 320	94 921	95 886	97 094	97 847	98 620
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	209 964	220 661	52 812	53 103	54 196	54 697	55 560	56 209	56 379
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	157 891	165 086	39 631	40 216	40 725	41 189	41 534	41 638	42 241
Konsum i kommuneforvaltningen	359 438	374 802	89 862	91 094	92 283	93 153	94 215	95 150	96 430
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	284 175	297 781	71 447	72 103	73 212	73 983	74 977	75 608	76 575
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	75 262	77 021	18 415	18 992	19 071	19 169	19 238	19 543	19 854
Personlig konsum	1 835 444	1 925 697	463 345	473 524	464 674	481 645	485 286	494 092	483 934
Kollektivt konsum	233 153	242 107	58 045	59 208	59 796	60 358	60 772	61 181	62 095

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i alt.	2 017 831	2 054 882	510 148	515 319	496 779	515 351	519 062	523 690	507 653
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 311 465	1 332 615	333 421	337 544	317 848	335 623	337 680	341 464	324 784
Konsum i husholdninger	1 245 216	1 265 837	317 455	320 559	301 198	318 691	321 602	324 346	307 462
Konsum i ideelle organisasjoner	66 249	66 778	15 966	16 985	16 650	16 931	16 078	17 118	17 323
Konsum i offentlig forvaltning.	706 366	722 267	176 727	177 776	178 931	179 728	181 382	182 226	182 868
Konsum i statsforvaltningen	354 962	363 790	88 832	89 449	90 237	90 416	91 388	91 748	91 843
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	200 242	205 848	50 047	50 318	50 972	50 985	51 786	52 105	51 912
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	154 720	157 942	38 785	39 130	39 265	39 431	39 603	39 644	39 931
Konsum i kommuneforvaltningen	351 404	358 478	87 895	88 327	88 695	89 312	89 993	90 478	91 025
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	277 160	284 043	69 547	69 604	70 343	70 788	71 272	71 640	72 365
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	74 244	74 435	18 347	18 723	18 352	18 524	18 722	18 838	18 660
Personlig konsum	1 788 867	1 822 505	453 016	457 466	439 163	457 396	460 738	465 209	449 061
Kollektivt konsum	228 964	232 377	57 132	57 853	57 616	57 955	58 324	58 482	58 592

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i alt.	2,1	1,8	1,9	1,7	1,4	2,6	1,7	1,6	2,2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	2,1	1,6	2,1	1,8	1,2	2,8	1,3	1,2	2,2
Konsum i husholdninger	2,1	1,7	2,1	1,7	1,4	2,7	1,3	1,2	2,1
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	0,8	2,1	2,7	-2,2	4,0	0,7	0,8	4,0
Konsum i offentlig forvaltning.	2,1	2,3	1,7	1,6	1,8	2,1	2,6	2,5	2,2
Konsum i statsforvaltningen	2,4	2,5	1,9	1,8	2,1	2,3	2,9	2,6	1,8
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	2,6	2,8	1,9	2,0	1,9	2,3	3,5	3,5	1,8
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,2	2,1	1,7	1,6	2,5	2,4	2,1	1,3	1,7
Konsum i kommuneforvaltningen	1,7	2,0	1,5	1,4	1,4	1,9	2,4	2,4	2,6
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	0,9	2,5	1,3	0,7	2,2	2,3	2,5	2,9	2,9
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	4,9	0,3	2,2	4,1	-1,6	0,0	2,0	0,6	1,7
Personlig konsum	1,9	1,9	2,0	1,6	1,5	2,7	1,7	1,7	2,3
Kollektivt konsum	3,1	1,5	1,9	2,4	1,1	1,7	2,1	1,1	1,7

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i alt.	2,5	2,9	2,6	2,8	3,2	3,0	2,9	2,6	1,9
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	2,3	3,3	2,5	2,9	3,5	3,4	3,3	2,8	1,8
Konsum i husholdninger	2,2	3,3	2,4	2,9	3,6	3,4	3,3	2,8	1,8
Konsum i ideelle organisasjoner	3,7	2,8	3,4	3,2	2,9	3,2	2,8	2,3	2,0
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	2,3	2,9	2,5	2,5	2,3	2,2	2,1	1,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,3	3,6	2,9	2,5	2,4	2,1	2,2	2,1
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	4,9	2,2	5,0	3,9	2,8	2,2	1,7	2,2	2,1
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,0	2,4	1,9	1,7	2,2	2,7	2,6	2,2	2,0
Konsum i kommuneforvaltningen	2,3	2,2	2,2	2,1	2,4	2,1	2,4	2,0	1,8
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	2,5	2,2	2,5	2,3	2,6	2,2	2,4	1,9	1,7
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	1,4	2,1	1,3	1,4	1,6	2,0	2,4	2,3	2,4
Personlig konsum	2,6	3,0	2,8	2,9	3,3	3,1	3,0	2,6	1,8
Kollektivt konsum	1,8	2,3	1,7	1,6	2,0	2,5	2,6	2,2	2,1

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger	1 272 611	1 336 075	322 508	330 520	319 652	334 919	337 582	343 922	332 291
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	149 291	154 243	37 699	39 583	35 884	39 246	38 957	40 156	36 759
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	49 454	52 421	12 429	13 469	11 946	13 752	12 858	13 865	12 095
Klær og skotøy	61 096	63 371	15 156	17 730	12 738	16 621	15 642	18 370	12 946
Bolig, lys og brensel	262 193	280 782	62 292	67 912	72 574	67 437	66 448	74 323	76 393
Møbler og husholdningsartikler mv.	76 828	77 941	19 679	22 176	16 362	18 902	20 082	22 595	17 321
Helse	37 189	39 440	9 272	9 926	9 336	9 840	9 854	10 410	9 874
Transport	187 443	195 502	49 171	45 583	45 354	51 344	51 043	47 761	48 451
Post- og teletjenester	26 108	26 472	6 470	7 024	6 294	6 432	6 653	7 093	6 715
Kultur og fritid	135 300	140 543	35 870	36 629	31 000	34 544	37 337	37 662	31 700
Utdanning	6 343	6 908	1 467	1 671	1 697	1 737	1 617	1 857	1 918
Overnattings- og serveringstjenester	80 970	88 908	22 030	21 233	19 175	22 879	24 269	22 584	20 615
Andre varer og tjenester	132 369	137 864	29 032	33 761	38 081	34 556	30 424	34 802	39 173
Husholdningenes kjøp i utlandet	107 482	115 398	33 692	23 970	26 829	29 508	35 681	23 381	25 972
Utlendingers kjøp i Norge	-39 454	-43 719	-11 752	-10 147	-7 620	-11 877	-13 284	-10 938	-7 642
Varekonsum ¹	592 271	614 440	146 511	161 583	141 014	154 663	150 941	167 823	146 768
Tjenestekonsum ¹	612 312	649 956	154 057	155 114	159 429	162 625	164 245	163 656	167 193
Boligtjenester	223 189	233 262	56 090	56 522	57 325	58 118	58 610	59 209	60 030
Andre tjenester	389 123	416 694	97 966	98 592	102 105	104 507	105 635	104 447	107 163

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger	1 245 216	1 265 837	317 455	320 559	301 198	318 691	321 602	324 346	307 462
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	145 094	146 173	35 898	38 331	34 855	37 262	35 983	38 073	35 106
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	48 039	49 276	12 039	13 056	11 239	12 951	12 063	13 023	11 106
Klær og skotøy	60 707	60 014	15 277	16 898	12 538	15 697	14 968	16 812	12 739
Bolig, lys og brensel	257 443	264 202	61 551	66 194	68 970	64 074	62 851	68 308	69 692
Møbler og husholdningsartikler mv.	73 326	70 754	18 739	20 720	15 139	17 097	18 136	20 382	15 869
Helse	36 469	37 926	9 066	9 730	9 083	9 544	9 413	9 886	9 326
Transport	184 992	189 619	48 140	45 006	44 530	49 693	49 062	46 335	46 418
Post- og teletjenester	25 799	25 188	6 389	6 749	6 086	6 155	6 297	6 649	6 350
Kultur og fritid	133 472	134 559	35 655	34 675	29 870	34 255	35 762	34 671	29 750
Utdanning	6 195	6 535	1 431	1 608	1 634	1 669	1 528	1 705	1 761
Overnattings- og serveringstjenester	78 952	83 956	21 470	20 489	18 342	21 685	22 848	21 081	18 976
Andre varer og tjenester	133 669	136 013	32 638	35 773	32 850	33 867	33 203	36 092	33 735
Husholdningenes kjøp i utlandet	99 797	103 381	30 634	21 220	23 467	26 146	32 081	21 688	23 831
Utlendingers kjøp i Norge	-38 737	-41 759	-11 474	-9 889	-7 405	-11 403	-12 592	-10 359	-7 198
Varekonsum ¹	579 798	579 384	143 278	156 127	135 424	146 506	141 879	155 576	136 598
Tjenestekonsum ¹	604 358	624 831	155 016	153 101	149 712	157 444	160 235	157 441	154 231
Boligtjenester	217 637	223 195	54 534	54 809	55 290	55 709	55 906	56 290	56 666
Andre tjenester	386 721	401 636	100 482	98 292	94 421	101 735	104 329	101 150	97 565

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger	2,1	1,7	2,1	1,7	1,4	2,7	1,3	1,2	2,1
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	0,3	0,7	-0,2	0,7	-0,0	3,5	0,2	-0,7	0,7
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	0,9	2,6	1,2	1,3	1,5	9,1	0,2	-0,3	-1,2
Klær og skotøy	4,2	-1,1	1,9	0,7	-4,9	2,2	-2,0	-0,5	1,6
Bolig, lys og brensel	2,5	2,6	3,0	1,9	3,5	1,6	2,1	3,2	1,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	-0,9	-3,5	-1,1	-2,1	-7,6	-2,2	-3,2	-1,6	4,8
Helse	4,2	4,0	4,0	5,3	4,5	6,3	3,8	1,6	2,7
Transport	1,9	2,5	3,1	1,3	2,5	2,7	1,9	3,0	4,2
Post- og teletjenester	1,2	-2,4	0,6	-1,5	-4,5	-2,1	-1,4	-1,5	4,3
Kultur og fritid	2,5	0,8	2,5	1,8	1,0	2,0	0,3	-0,0	-0,4
Utdanning	0,9	5,5	-1,3	2,3	1,6	7,8	6,7	6,0	7,8
Overnattings- og serveringstjenester	5,6	6,3	5,8	6,5	9,0	7,5	6,4	2,9	3,5
Andre varer og tjenester	3,3	1,8	3,7	2,9	1,1	3,3	1,7	0,9	2,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,9	3,6	3,4	4,2	3,9	3,1	4,7	2,2	1,5
Utlendingers kjøp i Norge	10,3	7,8	14,1	7,5	9,6	7,4	9,7	4,8	-2,8
Varekonsum ¹	1,0	-0,1	0,9	-0,1	-0,7	1,7	-1,0	-0,4	0,9
Tjenestekonsum ¹	3,5	3,4	3,8	3,7	3,4	4,0	3,4	2,8	3,0
Boligtjenester	2,5	2,6	2,7	2,5	2,5	2,5	2,5	2,7	2,5
Andre tjenester	4,1	3,9	4,4	4,3	3,9	4,8	3,8	2,9	3,3

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
Konsum i husholdninger	2,2	3,3	2,4	2,9	3,6	3,4	3,3	2,8	1,8
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	2,9	2,6	3,4	3,2	2,1	2,9	3,1	2,1	1,7
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	2,9	3,3	2,7	3,0	3,7	3,2	3,2	3,2	2,5
Klær og skotøy	0,6	4,9	2,8	2,7	5,3	4,9	5,3	4,1	0,0
Bolig, lys og brensel	1,8	4,4	0,9	1,5	3,0	3,8	4,5	6,1	4,2
Møbler og husholdningsartikler mv.	4,8	5,1	5,1	6,2	6,2	5,6	5,4	3,6	1,0
Helse	2,0	2,0	1,7	1,1	1,3	1,0	2,4	3,2	3,0
Transport	1,3	1,8	1,2	1,1	1,8	1,6	1,9	1,8	2,5
Post- og teletjenester	1,2	3,9	0,5	3,6	4,5	4,2	4,3	2,5	2,3
Kultur og fritid	1,4	3,0	0,5	4,5	4,1	1,6	3,8	2,8	2,7
Utdanning	2,4	3,3	2,5	2,5	2,4	2,4	3,3	4,8	4,9
Overnattings- og serveringstjenester	2,6	3,3	2,6	2,8	2,9	3,2	3,5	3,4	3,9
Andre varer og tjenester	-1,0	2,4	-1,3	-0,2	2,5	1,8	3,0	2,2	0,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,7	3,6	11,0	9,7	9,7	8,9	1,1	-4,6	-4,7
Utlendingers kjøp i Norge	1,9	2,8	1,9	2,2	2,7	2,5	3,0	2,9	3,2
Varekonsum ¹	2,2	3,8	2,0	2,9	3,3	3,7	4,0	4,2	3,2
Tjenestekonsum ¹	1,3	2,7	1,1	1,8	2,8	2,1	3,1	2,6	1,8
Boligtjenester	2,6	1,9	2,4	2,3	1,8	1,9	1,9	2,0	2,2
Andre tjenester	0,6	3,1	0,4	1,6	3,3	2,3	3,9	2,9	1,6

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	729 601	746 168	179 010	190 530	174 819	187 335	188 695	195 320	183 744
Bygg og anlegg	347 784	391 794	89 292	91 222	91 010	96 943	99 040	104 801	102 181
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	97 031	74 582	24 025	22 332	19 910	20 017	19 014	15 641	14 368
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	84 375	74 100	17 869	21 386	16 257	19 319	18 697	19 826	18 729
Skip og båter	8 320	6 413	1 860	1 753	2 194	1 437	1 552	1 230	-760
Andre transportmidler	18 158	19 806	4 933	4 999	3 948	4 976	6 906	3 976	4 836
Maskiner og utstyr	96 361	98 378	22 352	28 360	21 888	24 256	24 043	28 190	23 381
Endring i livdyr- og fruktrebestand	-3	-3	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
FOU og annen immatriell realkapital	77 576	81 098	18 680	20 479	19 613	20 386	19 443	21 655	21 009
Jordbruk og skogbruk	7 717	8 187	2 362	1 670	1 378	2 540	2 493	1 777	1 403
Fiske, fangst og akvakultur	4 606	4 950	1 093	852	1 399	986	989	1 576	817
Bergverksdrift	645	407	121	201	119	99	64	125	35
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	187 069	157 129	43 217	44 791	38 284	41 228	39 737	37 879	34 853
Utvinning av råolje og naturgass	182 722	155 906	42 430	44 156	37 772	40 988	39 565	37 581	34 417
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	4 347	1 223	787	635	512	241	172	298	435
Industri	31 534	34 711	7 503	9 603	7 637	8 546	7 803	10 725	7 890
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	6 664	7 159	1 579	2 067	1 717	1 608	1 413	2 421	1 742
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	243	274	43	65	58	79	63	74	43
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	816	1 277	193	297	253	355	238	430	167
Produksjon av papir og papirvarer	456	659	81	169	95	168	136	259	153
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	294	243	84	67	32	51	76	84	104
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	6 171	8 143	1 666	2 093	1 532	2 089	2 039	2 482	1 633
Prod av kjemiske råvarer	2 978	3 759	856	1 029	619	958	667	1 515	650
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 596	1 626	332	543	369	322	373	562	394
Produksjon av metaller	3 185	4 540	716	1 113	882	1 161	1 112	1 384	1 018
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	8 155	6 945	1 812	2 261	1 694	1 734	1 519	1 999	1 808
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 668	1 968	487	442	577	539	351	502	336
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	591	495	143	158	113	124	120	138	143
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 695	1 383	368	329	316	316	363	389	349
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	23 081	26 039	5 751	7 216	5 068	6 156	6 846	7 969	6 223
Vannforsyning, avløp og renovasjon	12 607	13 850	2 498	3 437	3 347	3 415	3 402	3 686	3 801
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 638	15 772	3 545	3 741	3 682	4 201	3 829	4 060	4 114
Varehandel og reparasjon av motorvogner	15 588	14 897	3 623	4 633	3 209	3 479	3 514	4 696	3 793
Rørtransport	4 438	1 276	1 161	917	364	434	215	262	457
Utenriks sjøfart	2 079	1 158	403	512	538	210	456	-46	-1 247
Transport utenom utenriks sjøfart	13 685	14 960	3 016	3 516	3 357	4 458	3 966	3 180	3 603
Post og distribusjonsvirksomhet	553	495	135	136	114	141	118	122	129
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2 451	2 376	664	634	530	621	639	586	505
Informasjon og kommunikasjon	20 083	21 551	4 649	5 408	5 232	5 451	5 083	5 785	5 763
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	7 599	7 757	1 859	2 037	1 867	1 934	1 902	2 054	1 949
Omsetning og drift av fast eiendom	40 562	44 694	10 238	9 649	10 247	11 116	11 484	11 847	11 890
Boligtjenester	162 452	182 297	40 181	43 224	42 661	44 660	45 927	49 049	49 254
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	15 108	15 937	3 447	4 357	3 532	4 095	3 654	4 656	3 883
Forretningsmessig tjenesteyting	8 397	9 045	2 237	2 233	2 079	2 235	2 465	2 266	1 957
Offentlig administrasjon og forsvar	86 575	95 684	23 885	22 760	22 534	23 127	25 882	24 141	23 485
Undervisning	35 509	37 427	9 732	10 473	9 083	9 314	9 420	9 610	10 253
Helse- og omsorgstjenester	24 463	26 945	5 748	6 446	6 509	6 734	6 642	7 060	6 676
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	8 162	8 625	1 945	2 084	2 049	2 156	2 165	2 255	2 257
Fastlands-Norge	540 362	587 828	135 016	144 945	136 145	145 702	148 458	157 522	150 117

Offentlig forvaltning	152 372	166 512	40 130	41 376	39 684	40 723	43 494	42 611	42 328
Statsforvaltning	87 754	96 811	24 225	21 431	22 610	23 252	26 406	24 543	24 633
Sivil forvaltning	76 260	84 619	20 515	17 784	20 338	20 935	21 380	21 965	22 217
Forsvar	11 494	12 193	3 710	3 647	2 271	2 318	5 026	2 578	2 416
Kommuneforvaltningen	64 618	69 701	15 905	19 945	17 075	17 471	17 088	18 068	17 695

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	711 392	713 232	176 521	184 005	167 396	178 636	180 547	186 653	174 082
Bygg og anlegg	338 231	373 249	86 269	88 343	88 221	92 362	93 818	98 848	96 103
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	94 911	76 032	23 762	22 150	19 331	19 667	19 741	17 292	15 525
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	82 448	68 907	19 680	20 341	14 661	17 924	17 725	18 596	17 469
Skip og båter	7 511	5 321	1 728	1 430	1 921	1 164	1 332	903	-1 431
Andre transportmidler	17 245	18 832	4 587	4 544	3 588	5 117	6 355	3 772	4 626
Maskiner og utstyr	93 396	92 324	21 813	26 857	20 443	22 649	22 755	26 476	21 816
Endring i livdyr- og fruktrebestand	-2	-2	-1	-0	-0	-0	-1	-0	-0
FOU og annen immatriell realkapital	77 651	78 571	18 682	20 341	19 231	19 752	18 822	20 766	19 974
Jordbruk og skogbruk	7 492	7 757	2 289	1 599	1 312	2 410	2 363	1 673	1 317
Fiske, fangst og akvakultur	4 370	4 467	1 040	792	1 278	906	915	1 369	656
Bergverksdrift	628	387	118	193	114	95	61	118	33
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	182 911	152 906	44 715	43 481	36 047	39 385	39 371	38 103	34 557
Utvinning av råolje og naturgass	178 706	151 748	43 955	42 872	35 567	39 155	39 205	37 821	34 148
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	4 205	1 158	760	609	479	230	166	282	409
Industri	30 818	32 907	7 345	9 238	7 275	8 097	7 424	10 112	7 398
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	6 482	6 760	1 539	1 980	1 626	1 517	1 340	2 277	1 627
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	238	261	42	63	55	75	60	70	41
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	792	1 204	188	283	238	336	225	404	156
Produksjon av papir og papirvarer	446	625	79	163	92	159	130	245	143
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	289	230	82	65	31	48	72	79	97
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	6 026	7 726	1 630	2 011	1 464	1 979	1 940	2 342	1 536
Prod av kjemiske råvarer	2 897	3 549	836	983	588	901	633	1 426	609
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 556	1 544	325	521	352	307	355	530	369
Produksjon av metaller	3 093	4 282	700	1 061	834	1 092	1 054	1 303	953
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	8 046	6 645	1 790	2 198	1 632	1 658	1 457	1 898	1 706
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 632	1 860	476	425	546	508	334	472	313
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	583	475	141	154	109	119	115	131	135
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 637	1 296	352	314	296	298	342	361	323
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	22 456	24 612	5 605	6 916	4 804	5 804	6 493	7 511	5 835
Vannforsyning, avløp og renovasjon	12 274	13 200	2 420	3 320	3 234	3 259	3 227	3 479	3 583
Bygge- og anleggsvirksomhet	14 267	15 030	3 454	3 579	3 493	4 034	3 656	3 848	3 893
Varehandel og reparasjon av motorvogner	15 216	14 130	3 544	4 437	3 035	3 323	3 347	4 425	3 575
Rørtransport	4 379	1 314	1 168	943	338	425	234	317	520
Utenriks sjøfart	1 959	1 025	413	427	498	178	416	-67	-1 521
Transport utenom utenriks sjøfart	12 801	13 674	2 855	3 162	3 049	4 129	3 622	2 873	3 122
Post og distribusjonsvirksomhet	539	476	131	129	106	141	114	115	123
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2 380	2 232	647	604	497	582	604	549	469
Informasjon og kommunikasjon	19 807	20 605	4 588	5 262	5 032	5 210	4 867	5 496	5 438
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	7 494	7 427	1 833	1 983	1 794	1 860	1 822	1 950	1 838
Omsetning og drift av fast eiendom	39 409	42 429	9 876	9 330	9 913	10 566	10 839	11 111	11 113
Boligtjenester	158 051	173 751	38 838	41 860	41 352	42 564	43 534	46 301	46 368
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	14 939	15 285	3 409	4 258	3 408	3 936	3 509	4 432	3 669
Forretningsmessig tjenesteyting	8 126	8 599	2 161	2 089	1 920	2 208	2 341	2 129	1 827
Offentlig administrasjon og forsvar	84 231	91 262	23 019	21 948	21 860	22 129	24 401	22 872	22 183
Undervisning	34 994	35 925	9 554	10 231	8 836	8 940	9 016	9 133	9 688
Helse- og omsorgstjenester	23 900	25 630	5 607	6 223	6 243	6 400	6 315	6 672	6 275
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 951	8 200	1 891	2 003	1 959	2 053	2 058	2 131	2 126
Fastlands-Norge	526 349	559 145	130 985	139 764	130 993	138 877	140 693	148 582	140 935

Offentlig forvaltning	148 796	159 003	38 915	40 053	38 471	38 954	41 199	40 378	39 955
Statsforvaltningen	85 862	92 505	23 502	20 753	21 959	22 281	24 970	23 294	23 271
Sivil forvaltning	74 885	80 993	20 059	17 338	19 734	20 035	20 401	20 825	20 961
Forsvar	10 978	11 511	3 442	3 414	2 226	2 246	4 570	2 469	2 310
Kommuneforvaltningen	62 934	66 498	15 413	19 301	16 512	16 673	16 229	17 085	16 684

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	-3,8	0,3	-4,4	-2,2	-1,4	-1,4	2,3	1,4	4,0
Bygg og anlegg	1,1	10,4	3,2	4,5	10,7	10,1	8,8	11,9	8,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	-8,1	-19,9	-10,7	-6,2	-16,5	-23,9	-16,9	-21,9	-19,7
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	-22,7	-16,4	-27,9	-23,7	-30,5	-16,0	-9,9	-8,6	19,2
Skip og båter	13,1	-29,2	-30,0	-27,7	-5,5	-49,8	-22,9	-36,8	..
Andre transportmidler	-3,5	9,2	9,0	-9,9	-1,5	14,5	38,5	-17,0	28,9
Maskiner og utstyr	-0,7	-1,1	-2,5	2,2	-1,4	-5,6	4,3	-1,4	6,7
Endring i livdyr- og frukttrebestand	..	..	..	..	..	..	..	..	..
FOU og annen immatriell realkapital	1,6	1,2	1,6	0,6	-0,6	2,4	0,7	2,1	3,9
Jordbruk og skogbruk	4,2	3,5	3,8	4,7	2,6	3,6	3,2	4,7	0,4
Fiske, fangst og akvakultur	7,3	2,2	-8,1	-15,2	3,0	-30,2	-12,0	72,9	-48,6
Bergverksdrift	-49,1	-38,4	-49,4	-57,8	-24,6	-43,0	-48,2	-39,1	-71,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-15,2	-16,4	-19,1	-16,3	-21,4	-19,4	-12,0	-12,4	-4,1
Utvinning av råolje og naturgass	-15,2	-15,1	-18,8	-15,6	-20,2	-17,3	-10,8	-11,8	-4,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-14,0	-72,5	-34,5	-47,4	-64,0	-84,7	-78,2	-53,6	-14,8
Industri	-6,2	6,8	-1,4	-10,0	10,4	5,9	1,1	9,5	1,7
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	-18,3	4,3	-18,2	-17,3	24,0	-8,2	-12,9	15,0	0,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-1,6	9,5	-28,5	24,6	1,6	-3,7	42,4	10,8	-26,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	4,5	52,1	10,9	7,6	98,0	68,0	19,6	42,8	-34,6
Produksjon av papir og papirvarer	-12,6	40,1	-28,4	1,8	5,2	37,0	63,3	49,7	56,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-38,4	-20,4	4,6	-47,7	-49,6	-40,9	-12,2	22,5	213,7
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	9,3	28,2	49,0	-8,4	41,1	47,0	19,0	16,5	4,9
Prod av kjemiske råvarer	1,9	22,5	33,9	7,1	12,4	62,6	-24,2	45,1	3,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-4,4	-0,8	0,2	-16,5	24,8	-28,3	9,4	1,7	4,8
Produksjon av metaller	40,2	38,4	49,1	40,3	52,5	38,9	50,6	22,8	14,3
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-9,0	-17,4	-15,6	-11,1	-20,3	-17,4	-18,6	-13,7	4,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-23,4	14,0	3,3	-15,5	41,3	47,5	-29,9	11,1	-42,7
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-9,0	-18,6	6,5	-31,4	-27,6	-13,3	-18,5	-14,5	23,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-17,9	-20,8	-35,7	-36,8	-40,9	-36,6	-3,1	14,9	9,3
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	3,5	9,6	6,6	10,4	10,9	3,6	15,8	8,6	21,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	5,2	7,5	15,6	4,7	6,0	-6,4	33,4	4,8	10,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,1	5,4	1,6	0,5	1,1	6,8	5,8	7,5	11,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-1,4	-7,1	3,5	-15,4	-10,8	-13,3	-5,6	-0,3	17,8
Rørtransport	-4,6	-70,0	-11,9	17,7	-67,8	-65,0	-80,0	-66,4	53,6
Utenriks sjøfart	138,3	-47,7	-23,7	-6,7	12,0	-73,5	0,6	..	..
Transport utenom utenriks sjøfart	-15,4	6,8	-30,0	-14,3	-4,4	14,9	26,9	-9,1	2,4
Post og distribusjonsvirksomhet	26,0	-11,7	29,6	23,3	-17,9	-6,0	-13,2	-10,5	15,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-7,9	-6,2	-5,2	-5,4	-4,7	-4,2	-6,7	-9,1	-5,6
Informasjon og kommunikasjon	1,3	4,0	-0,0	2,1	-1,4	7,3	6,1	4,4	8,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	5,3	-0,9	5,5	5,0	-2,2	0,9	-0,6	-1,6	2,5
Omsetning og drift av fast eiendom	-2,1	7,7	-4,7	-9,8	0,5	2,2	9,8	19,1	12,1
Boligtjenester	1,6	9,9	2,0	8,6	8,4	8,5	12,1	10,6	12,1
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	-0,7	2,3	0,2	-1,2	-3,4	5,1	2,9	4,1	7,6
Forretningsmessig tjenesteyting	21,3	5,8	15,7	19,9	5,5	7,4	8,3	1,9	-4,8
Offentlig administrasjon og forsvar	4,3	8,3	11,5	12,5	17,1	7,4	6,0	4,2	1,5
Undervisning	7,6	2,7	5,4	17,5	11,0	23,4	-5,6	-10,7	9,6
Helse- og omsorgstjenester	-8,8	7,2	-2,7	-9,0	2,5	7,1	12,6	7,2	0,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	-1,6	3,1	-3,7	-0,6	-2,9	0,6	8,8	6,4	8,5
Fastlands-Norge	0,6	6,2	1,8	2,7	5,9	5,3	7,4	6,3	7,6

Offentlig forvaltning	3,0	6,9	8,5	9,8	12,6	9,2	5,9	0,8	3,9
Statsforvaltningen	0,6	7,7	8,2	3,5	11,4	1,8	6,2	12,2	6,0
Sivil forvaltning	-0,3	8,2	6,6	-8,9	10,9	1,7	1,7	20,1	6,2
Forsvar	7,0	4,9	18,8	237,7	15,7	2,3	32,7	-27,7	3,8
Kommuneforvaltningen	6,4	5,7	8,8	17,5	14,2	21,1	5,3	-11,5	1,0

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	2,6	2,0	1,1	2,4	2,0	2,0	3,1	1,1	1,1
Bygg og anlegg	2,8	2,1	2,7	2,4	1,8	1,8	2,0	2,7	3,1
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	2,2	-4,0	1,8	1,2	-1,4	-0,7	-4,7	-10,3	-10,1
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	2,3	5,1	-9,1	3,4	4,2	1,4	16,2	1,4	-3,3
Skip og båter	10,8	8,8	7,2	20,6	6,8	13,1	8,3	11,0	-53,5
Andre transportmidler	5,3	-0,1	7,1	10,0	5,8	-2,1	1,1	-4,2	-5,0
Maskiner og utstyr	3,2	3,3	3,7	3,6	4,6	5,2	3,1	0,8	0,1
Endring i livdyr- og frukttrebestand	44,4	-1,2	38,2	44,5	-0,8	0,5	-1,1	-3,7	-6,7
FOU og annen immatriell realkapital	-0,1	3,3	-0,2	-0,5	2,8	3,5	3,3	3,6	3,1
Jordbruk og skogbruk	3,0	2,5	3,0	3,2	3,2	2,8	2,3	1,7	1,4
Fiske, fangst og akvakultur	5,4	5,1	3,1	4,4	4,9	3,4	2,9	7,0	13,7
Bergverksdrift	2,7	2,3	3,0	2,7	3,3	1,9	2,2	2,1	1,0
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	2,3	0,5	-3,0	2,2	1,0	0,6	4,4	-3,5	-5,0
Utvinning av råolje og naturgass	2,2	0,5	-3,1	2,2	1,0	0,5	4,5	-3,5	-5,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	3,4	2,2	3,9	2,4	3,5	1,6	0,2	1,2	-0,2
Industri	2,3	3,1	2,5	2,5	3,8	3,9	2,9	2,0	1,6
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,8	3,0	3,1	2,9	3,9	3,9	2,8	1,9	1,4
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,1	2,9	1,8	2,1	3,5	2,8	3,4	2,1	1,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	3,0	2,9	3,2	3,4	4,4	3,9	2,9	1,6	1,2
Produksjon av papir og papirvarer	2,2	3,1	2,0	2,2	3,4	3,9	3,2	2,3	2,2
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	1,9	3,6	2,8	1,4	3,5	4,3	2,9	3,1	2,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	2,4	2,9	2,6	3,0	3,9	4,0	2,9	1,8	1,6
Prod av kjemiske råvarer	2,8	3,0	2,6	3,3	4,0	4,5	2,9	1,5	1,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,6	2,7	3,0	3,0	3,5	3,0	2,7	1,8	1,9
Produksjon av metaller	3,0	2,9	3,2	3,3	4,0	4,6	3,0	1,2	0,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	1,4	3,1	1,5	1,3	3,3	3,8	3,0	2,4	2,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,2	3,5	3,1	2,9	4,5	4,5	2,9	2,3	1,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	1,3	2,9	1,5	1,7	2,7	3,8	3,0	2,3	2,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	3,6	3,1	3,2	2,7	4,0	2,8	1,7	2,9	1,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,8	2,9	2,9	2,9	3,8	4,0	2,8	1,7	1,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,7	2,2	2,5	2,6	2,1	2,0	2,1	2,3	2,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,6	2,3	2,9	3,1	3,5	2,7	2,1	0,9	0,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,5	2,9	2,7	3,1	4,0	3,5	2,7	1,6	0,4
Rørtransport	1,4	-4,2	0,7	-0,7	0,9	0,1	-7,4	-14,8	-18,4
Utenriks sjøfart	6,1	6,5	-30,3	-21,3	7,9	10,6	12,6	-42,5	-24,1
Transport utenom utenriks sjøfart	6,9	2,3	5,1	9,3	3,9	2,8	3,7	-0,5	4,8
Post og distribusjonsvirksomhet	2,5	1,5	4,4	5,1	5,2	-0,2	1,1	0,5	-2,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,0	3,4	3,1	3,4	4,4	4,4	3,1	1,7	1,1
Informasjon og kommunikasjon	1,4	3,1	1,5	1,4	3,3	3,8	3,1	2,4	1,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,4	3,0	1,4	1,4	3,4	3,2	2,9	2,5	1,9
Omsetning og drift av fast eiendom	2,9	2,3	2,8	2,6	2,0	1,8	2,2	3,1	3,5
Boligtjenester	2,8	2,1	2,6	2,3	1,8	1,8	2,0	2,6	3,0
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,1	3,1	1,2	1,1	3,3	3,5	3,0	2,7	2,1
Forretningsmessig tjenesteyting	3,3	1,8	2,1	5,2	5,5	1,0	1,7	-0,4	-1,1
Offentlig administrasjon og forsvar	2,8	2,0	3,2	2,9	2,1	2,1	2,2	1,8	2,7
Undervisning	1,5	2,7	1,5	1,3	2,5	3,2	2,6	2,8	3,0
Helse- og omsorgstjenester	2,4	2,7	2,3	2,3	2,9	3,2	2,6	2,1	2,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,6	2,5	2,7	2,8	2,9	2,9	2,3	1,7	1,5
Fastlands-Norge	2,7	2,4	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	2,2	2,5

Offentlig forvaltning	2,4	2,3	2,6	2,3	2,2	2,4	2,4	2,2	2,7
Statsforvaltningen	2,2	2,4	2,7	2,3	2,4	2,6	2,6	2,0	2,8
Sivil forvaltning	1,8	2,6	1,9	1,5	2,4	2,6	2,5	2,8	2,8
Forsvar	4,7	1,2	7,4	8,9	1,9	2,6	2,1	-2,3	2,5
Kommuneforvaltningen	2,7	2,1	2,6	2,4	2,1	2,1	2,0	2,3	2,6

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	1 165 481	1 060 540	289 166	297 306	258 323	257 066	252 730	292 421	298 676
Varer	831 807	746 425	204 967	207 163	181 863	178 708	175 420	210 434	220 414
Råolje og naturgass	448 712	373 375	108 753	108 911	91 924	85 304	84 286	111 861	119 814
Skip, plattformer og fly	11 473	17 323	5 618	2 152	2 213	2 843	3 066	9 201	7 513
Tradisjonelle varer	371 622	355 727	90 596	96 100	87 726	90 561	88 068	89 372	93 087
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	44 610	57 293	10 668	12 765	13 450	13 582	14 246	16 015	15 153
Bergverksprodukter	6 358	5 245	1 913	1 406	1 141	1 304	1 667	1 133	1 090
Industriprodukter	316 557	287 740	77 253	80 850	71 815	74 307	70 785	70 833	75 656
Nærings- og nytelsesmidler	38 870	43 907	9 111	12 457	10 404	9 979	10 472	13 052	11 520
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 498	2 687	599	659	637	708	642	700	745
Trevarer	2 723	2 968	657	673	735	842	706	685	844
Treforedlingsprodukter	6 770	7 353	1 716	1 789	1 871	1 838	1 887	1 757	1 859
Grafiske produkter	1	0	0	1	0	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	29 267	18 993	8 004	7 079	4 417	5 163	5 757	3 656	6 760
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	56 173	54 138	14 101	14 671	14 216	13 977	13 183	12 762	14 603
Metaller	72 141	65 493	17 556	16 624	16 026	16 956	16 821	15 690	19 151
Verkstedprodukter	102 415	86 683	24 124	25 268	22 040	23 337	20 131	21 175	18 845
Andre industriprodukter	5 303	5 043	1 287	1 495	1 332	1 385	1 065	1 261	1 257
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	396	475	98	134	137	122	121	95	72
Elektrisk kraft	4 097	5 449	762	1 079	1 320	1 368	1 370	1 391	1 188
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	342 355	336 734	82 592	89 021	83 309	85 398	82 311	85 716	86 327
Tjenester	333 674	314 115	84 199	90 143	76 460	78 358	77 310	81 987	78 262
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	83 832	70 862	21 382	21 332	19 058	17 203	16 163	18 438	20 742
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	26 179	22 341	6 326	7 450	5 543	5 630	5 881	5 287	4 945
Rørtransport	12 133	12 175	2 801	3 097	3 075	2 952	3 052	3 096	2 964
Reisetrafikk	39 454	43 719	11 752	10 147	7 620	11 877	13 284	10 938	7 642
Andre tjenester	172 076	165 018	41 938	48 117	41 164	40 696	38 930	44 228	41 969
Samferdsel	55 712	51 867	14 368	14 592	13 206	12 498	12 824	13 339	12 435
Finans- og forretningstjenester	72 941	67 853	17 083	21 437	17 433	16 434	15 404	18 582	17 961
Tjenester ellers	43 423	45 298	10 487	12 088	10 525	11 764	10 702	12 307	11 573

Tabell 22. Eksport. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	1 265 859	1 259 623	314 368	334 386	316 621	308 171	303 922	330 909	325 220
Varer	939 709	940 816	231 130	247 059	242 476	227 649	223 735	246 956	249 145
Råolje og naturgass	569 005	592 059	140 071	150 455	156 194	139 478	138 065	158 322	157 855
Skip, plattformer og fly	7 471	15 262	1 989	2 026	1 902	2 514	2 678	8 167	7 827
Tradisjonelle varer	363 233	333 495	89 069	94 578	84 381	85 656	82 993	80 466	83 462
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	42 534	40 290	10 183	11 529	10 047	9 468	10 131	10 644	10 031
Bergverksprodukter	6 467	5 585	1 956	1 458	1 190	1 385	1 758	1 252	1 104
Industriprodukter	308 800	282 155	75 450	80 295	71 720	73 316	69 664	67 455	71 279
Nærings- og nytelsesmidler	34 764	35 467	8 182	11 030	8 639	8 298	8 409	10 120	9 026
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 283	2 332	549	572	541	626	561	604	648
Trevarer	2 615	2 850	632	627	689	793	671	697	806
Treforedlingsprodukter	6 402	6 873	1 607	1 643	1 701	1 714	1 761	1 696	1 780
Grafiske produkter	1	0	0	1	0	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	40 479	30 444	10 570	11 227	8 546	7 784	8 941	5 173	8 948
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	53 404	52 871	13 160	13 835	13 619	13 672	12 967	12 612	13 940
Metaller	67 115	65 493	16 764	16 161	16 312	17 331	16 450	15 400	17 165
Verkstedprodukter	96 551	81 078	22 748	23 784	20 394	21 841	18 855	19 988	17 784
Andre industriprodukter	4 853	4 362	1 156	1 308	1 170	1 158	952	1 083	1 124
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	333	385	82	107	108	98	98	81	58
Elektrisk kraft	5 432	5 465	1 480	1 296	1 424	1 486	1 440	1 115	1 048
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	322 754	303 051	78 499	83 351	75 835	77 872	74 052	75 293	74 514
Tjenester	326 150	318 807	83 239	87 327	74 145	80 522	80 187	83 953	76 075
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	78 770	77 699	19 909	19 063	18 395	20 618	19 297	19 390	18 719
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	25 978	25 180	6 374	7 692	5 545	5 814	6 808	7 013	6 273
Rørtransport	12 320	12 302	2 983	3 461	3 488	2 944	2 436	3 434	3 495
Reisetrafikk	38 737	41 759	11 474	9 889	7 405	11 403	12 592	10 359	7 198
Andre tjenester	170 346	161 866	42 499	47 221	39 311	39 743	39 054	43 758	40 390
Samferdsel	54 474	51 045	14 017	13 900	12 576	12 318	12 752	13 399	12 656
Finans- og forretningstjenester	72 792	66 325	18 046	21 280	16 380	15 892	15 722	18 330	16 692
Tjenester ellers	43 080	44 496	10 436	12 041	10 356	11 532	10 579	12 029	11 042

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	3,7	-0,5	6,7	1,4	1,2	1,3	-3,3	-1,0	2,7
Varer	3,9	0,1	7,8	0,6	1,9	1,8	-3,2	-0,0	2,8
Råolje og naturgass	3,2	4,1	8,6	-1,1	7,1	5,1	-1,4	5,2	1,1
Skip, plattformer og fly	-25,0	104,3	60,0	-16,0	-1,6	65,4	34,6	303,0	311,5
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	5,9	3,7	-6,5	-4,1	-6,8	-14,9	-1,1
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5,3	-5,3	3,5	7,5	-3,9	-8,7	-0,5	-7,7	-0,2
Bergverksprodukter	-4,7	-13,6	4,6	-30,0	-20,8	-10,7	-10,1	-14,1	-7,2
Industriprodukter	6,3	-8,6	6,4	4,2	-6,8	-3,7	-7,7	-16,0	-0,6
Nærings- og nytelsesmidler	-5,0	2,0	-6,3	-9,4	12,0	5,9	2,8	-8,3	4,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-4,2	2,2	-8,5	-15,5	-8,0	9,1	2,2	5,6	19,8
Trevarer	8,8	9,0	16,4	5,5	3,2	15,1	6,2	11,2	17,0
Treforedlingsprodukter	0,4	7,4	5,3	4,8	10,1	6,7	9,6	3,3	4,6
Grafiske produkter	0,0	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	24,3	-24,8	27,4	57,5	-15,9	-8,6	-15,4	-53,9	4,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	6,3	-1,0	8,5	6,9	1,8	4,9	-1,5	-8,8	2,4
Metaller	2,4	-2,4	4,4	0,8	-2,0	-1,2	-1,9	-4,7	5,2
Verkstedprodukter	8,0	-16,0	4,7	-3,0	-18,2	-12,9	-17,1	-16,0	-12,8
Andre industriprodukter	-0,1	-10,1	-1,8	-1,8	-7,4	2,8	-17,7	-17,2	-3,9
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	24,3	15,7	-1,1	73,5	104,7	7,2	20,0	-24,6	-46,9
Elektrisk kraft	0,4	0,6	-4,6	-6,5	6,0	13,2	-2,7	-14,0	-26,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,9	-6,1	3,5	-0,9	-5,3	-3,6	-5,7	-9,7	-1,7
Tjenester	3,3	-2,3	3,6	3,7	-1,1	-0,1	-3,7	-3,9	2,6
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-2,5	-1,4	-2,2	-2,4	-2,0	-1,9	-3,1	1,7	1,8
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-4,2	-3,1	-12,2	0,2	-3,8	-5,5	6,8	-8,8	13,1
Rørtransport	7,0	-0,1	23,3	3,3	5,4	14,7	-18,3	-0,8	0,2
Reisetrafikk	10,3	7,8	14,1	7,5	9,6	7,4	9,7	4,8	-2,8
Andre tjenester	5,6	-5,0	5,6	6,2	-2,7	-1,2	-8,1	-7,3	2,7
Samferdsel	-0,5	-6,3	2,9	-2,9	-6,8	-5,7	-9,0	-3,6	0,6
Finans- og forretningstjenester	5,2	-8,9	6,3	5,7	-3,6	-3,5	-12,9	-13,9	1,9
Tjenester ellers	15,4	3,3	8,2	20,4	4,7	7,7	1,4	-0,1	6,6

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	-7,9	-8,6	-6,1	-8,4	-13,4	-10,7	-9,6	-0,6	12,6
Varer	-11,5	-10,4	-8,7	-11,9	-17,7	-13,5	-11,6	1,6	18,0
Råolje og naturgass	-21,1	-20,0	-18,9	-20,7	-29,2	-26,1	-21,4	-2,4	29,0
Skip, plattformer og fly	53,6	-26,1	171,0	2,7	5,5	9,5	-59,5	6,1	-17,5
Tradisjonelle varer	2,3	4,3	2,5	0,3	0,4	3,3	4,3	9,3	7,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,9	35,6	14,4	11,6	27,2	46,2	34,2	35,9	12,8
Bergverksprodukter	-1,7	-4,5	1,0	-0,8	-7,7	-1,3	-3,0	-6,2	3,0
Industriprodukter	2,5	-0,5	2,2	-0,9	-3,1	-2,2	-0,8	4,3	6,0
Nærings- og nytelsesmidler	11,8	10,7	13,6	12,8	6,7	9,7	11,8	14,2	6,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	9,4	5,3	9,1	18,8	10,6	5,7	4,9	0,6	-2,4
Trevarer	4,1	-0,0	4,9	9,4	3,3	3,9	1,2	-8,5	-1,9
Treforedlingsprodukter	5,7	1,2	7,6	7,1	5,5	4,1	0,4	-4,9	-5,0
Grafiske produkter	0,0	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	-27,7	-13,7	-26,5	-27,5	-27,9	-18,1	-15,0	12,1	46,2
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	5,2	-2,7	7,5	5,2	1,2	-2,1	-5,1	-4,6	0,4
Metaller	7,5	-7,0	2,6	-4,7	-13,3	-10,1	-2,4	-1,0	13,6
Verkstedprodukter	6,1	0,8	6,9	2,9	1,3	1,4	0,7	-0,3	-2,0
Andre industriprodukter	9,3	5,8	13,2	13,0	9,3	11,8	0,5	1,9	-1,8
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	18,9	3,7	19,4	26,6	8,0	11,6	2,9	-6,0	-1,0
Elektrisk kraft	-24,6	32,2	-51,4	-22,2	-7,5	32,8	84,8	49,8	22,3
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	6,1	4,8	6,5	4,1	2,1	4,8	5,6	6,6	5,5
Tjenester	2,3	-3,7	1,1	0,5	-0,8	-3,6	-4,7	-5,4	-0,2
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	6,4	-14,3	6,6	1,1	-5,0	-15,0	-22,0	-15,0	7,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	0,8	-12,0	0,5	-1,1	-6,3	-4,8	-13,0	-22,2	-21,1
Rørtransport	-1,5	0,5	-22,6	4,1	-11,1	-12,9	33,4	0,8	-3,8
Reisetrafikk	1,9	2,8	1,9	2,2	2,7	2,5	3,0	2,9	3,2
Andre tjenester	1,0	0,9	0,2	0,2	2,4	1,2	1,0	-0,8	-0,8
Samferdsel	2,3	-0,6	3,6	-0,3	4,5	0,5	-1,9	-5,2	-6,4
Finans- og forretningstjenester	0,2	2,1	-2,2	0,8	2,2	1,8	3,5	0,6	1,1
Tjenester ellers	0,8	1,0	-0,2	0,2	0,2	1,0	0,7	1,9	3,1

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	996 342	1 021 117	252 700	258 009	245 795	258 284	261 442	255 596	256 564
Varer	626 042	636 801	152 755	163 498	151 003	161 111	159 117	165 570	164 933
Råolje og naturgass	10 865	8 604	2 619	2 229	2 119	2 042	2 626	1 817	2 680
Skip, plattformer og fly	34 162	45 321	9 847	7 993	8 945	10 640	13 311	12 425	11 736
Tradisjonelle varer	581 015	582 876	140 289	153 276	139 939	148 429	143 180	151 328	150 517
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17 289	17 896	3 751	4 762	4 875	4 761	3 761	4 499	5 138
Bergverksprodukter	7 237	6 912	1 701	1 859	1 641	1 611	1 715	1 945	2 523
Industriprodukter	554 992	556 602	134 716	146 312	133 011	141 768	137 560	144 263	142 205
Nærings- og nytelsesmidler	48 499	51 025	12 925	13 551	11 370	12 769	13 623	13 263	11 345
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	36 769	37 960	11 036	8 443	10 119	8 139	11 050	8 652	10 062
Trevarer	13 144	14 145	3 309	3 300	3 246	3 842	3 570	3 487	3 495
Treforedlingsprodukter	8 707	8 718	2 158	2 269	2 213	2 211	2 133	2 161	2 170
Grafiske produkter	38	30	10	9	7	8	7	8	7
Raffinerte oljeprodukter	24 784	19 923	5 489	5 761	3 314	4 478	4 844	7 287	7 126
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	84 457	87 381	21 386	21 248	20 994	23 068	21 898	21 421	22 980
Metaller	71 003	66 344	15 470	16 564	16 687	17 517	16 152	15 988	16 863
Verkstedprodukter	197 680	197 065	46 400	55 465	47 405	51 799	46 755	51 106	49 182
Andre industriprodukter	30 795	31 255	7 389	8 614	7 819	7 526	7 201	8 709	8 008
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	39 116	42 756	9 144	11 088	9 837	10 411	10 327	12 181	10 967
Elektrisk kraft	1 497	1 466	121	343	412	289	144	621	651
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	556 231	562 953	134 800	147 515	136 625	143 951	138 336	144 041	143 391
Tjenester	370 300	384 316	99 945	94 511	94 792	97 173	102 325	90 026	91 631
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	948	948	237	237	237	237	237	237	237
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	38 175	34 935	9 685	10 638	8 849	9 222	8 824	8 040	8 054
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	41 500	40 833	10 731	9 936	9 706	10 050	10 374	10 703	9 895
Reisetrafikk	127 523	133 880	39 974	28 440	31 831	33 990	40 318	27 741	30 815
Andre tjenester	162 154	173 720	39 318	45 260	44 169	43 674	42 572	43 305	42 630
Samferdsel	27 283	30 150	6 785	7 263	7 831	7 638	7 639	7 042	7 163
Finans- og forretningstjenester	70 851	74 557	16 447	20 468	19 212	19 159	17 869	18 317	17 673
Tjenester ellers	64 020	69 013	16 086	17 529	17 126	16 877	17 064	17 946	17 794

Tabell 26. Import. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	955 940	963 243	241 367	244 503	230 175	243 936	248 432	240 699	240 522
Varer	597 662	597 389	145 579	154 141	141 730	151 292	150 658	153 710	152 315
Råolje og naturgass	13 471	11 541	3 272	3 063	3 210	2 786	3 455	2 091	3 277
Skip, plattformer og fly	29 368	37 384	8 304	6 569	7 263	8 778	11 306	10 038	9 276
Tradisjonelle varer	554 823	548 463	134 002	144 509	131 257	139 728	135 897	141 581	139 762
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	15 434	15 334	3 224	4 226	4 096	4 035	3 274	3 928	4 307
Bergverksprodukter	6 574	6 220	1 581	1 745	1 549	1 552	1 531	1 588	1 790
Industriprodukter	530 963	525 466	128 935	138 110	125 158	133 802	130 938	135 569	133 080
Nærings- og nytelsesmidler	44 463	45 275	11 724	12 046	9 930	11 314	12 218	11 813	10 075
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	33 081	32 216	9 705	7 089	8 653	7 021	9 459	7 084	8 583
Trevarer	12 473	12 902	3 108	3 016	2 961	3 523	3 218	3 200	3 300
Treforedlingsprodukter	8 377	8 186	2 093	2 115	2 040	2 069	2 033	2 044	2 083
Grafiske produkter	34	28	9	8	6	7	6	8	6
Raffinerte oljeprodukter	31 953	29 601	7 580	9 225	6 336	6 870	7 064	9 332	8 546
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	78 246	80 806	19 638	19 100	18 915	21 400	20 640	19 852	21 794
Metaller	66 566	66 392	14 624	15 577	16 790	17 542	16 193	15 868	16 233
Verkstedprodukter	188 385	181 032	44 366	51 313	43 160	47 393	43 542	46 936	44 914
Andre industriprodukter	29 300	28 839	7 189	7 919	7 089	6 887	6 865	7 998	7 437
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	38 085	40 190	8 898	10 701	9 280	9 775	9 700	11 434	10 109
Elektrisk kraft	1 852	1 444	262	428	454	339	155	496	585
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	522 870	518 863	126 422	135 284	124 921	132 858	128 833	132 249	131 216
Tjenester	358 279	365 853	95 788	90 362	88 446	92 644	97 774	86 990	88 207
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	891	1 045	221	212	229	284	283	249	214
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	35 653	34 141	9 015	10 196	8 249	8 867	9 106	7 918	8 614
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	44 660	44 053	11 288	10 808	10 429	11 690	10 941	10 993	10 613
Reisetrafikk	118 405	119 941	36 347	25 177	27 843	30 117	36 250	25 732	28 274
Andre tjenester	158 669	166 673	38 919	43 969	41 695	41 686	41 195	42 097	40 491
Samferdsel	26 436	28 834	6 462	6 965	7 229	7 154	7 271	7 180	7 123
Finans- og forretningstjenester	69 951	71 902	16 853	20 041	18 095	18 341	17 632	17 834	16 497
Tjenester ellers	62 282	65 936	15 604	16 962	16 371	16 190	16 292	17 083	16 871

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	1,6	0,8	-4,5	4,3	-0,9	2,6	2,9	-1,6	4,5
Varer	1,1	-0,0	-7,5	3,9	-4,4	1,1	3,5	-0,3	7,5
Råolje og naturgass	-1,3	-14,3	-19,4	-9,8	-14,8	-17,3	5,6	-31,7	2,1
Skip, plattformer og fly	-11,7	27,3	-49,3	24,2	-5,0	28,1	36,1	52,8	27,7
Tradisjonelle varer	1,9	-1,1	-2,1	3,5	-4,1	0,2	1,4	-2,0	6,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-4,4	-0,6	-4,3	-5,3	1,0	2,7	1,6	-7,0	5,1
Bergverksprodukter	6,7	-5,4	7,0	13,7	-10,7	2,6	-3,2	-9,0	15,6
Industriprodukter	2,0	-1,0	-2,2	3,7	-4,0	0,2	1,6	-1,8	6,3
Nærings- og nytelsesmidler	1,3	1,8	-3,3	7,7	-0,9	6,0	4,2	-1,9	1,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-3,9	-2,6	-4,6	-8,4	-6,7	0,1	-2,5	-0,1	-0,8
Trevarer	0,5	3,4	5,3	-1,5	-0,4	4,4	3,5	6,1	11,5
Treforedlingsprodukter	-1,0	-2,3	1,1	-2,3	-4,8	2,1	-2,9	-3,3	2,1
Grafiske produkter	-26,1	-18,4	-18,7	-53,0	-37,4	2,3	-30,4	0,7	-11,4
Raffinerte oljeprodukter	17,0	-7,4	4,3	38,8	0,6	-22,4	-6,8	1,2	34,9
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	0,5	3,3	1,0	-4,0	-3,1	7,1	5,1	3,9	15,2
Metaller	-6,5	-0,3	-16,7	-8,4	-2,7	-8,2	10,7	1,9	-3,3
Verktøysprodukter	3,7	-3,9	-2,0	7,3	-7,5	2,9	-1,9	-8,5	4,1
Andre industriprodukter	1,5	-1,6	-0,5	-2,3	-5,2	2,6	-4,5	1,0	4,9
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	11,3	5,5	14,1	12,0	5,4	0,9	9,0	6,9	8,9
Elektrisk kraft	16,2	-22,0	58,5	-9,7	-31,7	-31,8	-41,0	15,9	28,8
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,1	-0,8	-2,5	1,7	-4,3	1,7	1,9	-2,2	5,0
Tjenester	2,5	2,1	0,4	5,1	5,2	5,2	2,1	-3,7	-0,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-6,0	17,3	-5,9	-0,8	5,3	17,7	28,2	17,7	-6,5
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	-6,9	-4,2	-9,6	-1,3	9,1	-0,1	1,0	-22,3	4,4
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-2,5	-1,4	-2,2	-2,4	-2,0	-1,9	-3,1	1,7	1,8
Reisetrafikk	1,9	1,3	2,4	3,2	3,9	0,1	-0,3	2,2	1,5
Andre tjenester	7,0	5,0	2,1	10,0	7,3	12,9	5,8	-4,3	-2,9
Samferdsel	-1,8	9,1	0,6	-1,7	11,0	10,2	12,5	3,1	-1,5
Finans- og forretningstjenester	19,1	2,8	3,2	30,2	7,0	13,6	4,6	-11,0	-8,8
Tjenester ellers	-0,6	5,9	1,6	-3,0	6,2	13,2	4,4	0,7	3,1

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	4,2	1,7	5,0	2,5	2,9	2,9	0,5	0,6	-0,1
Varer	4,7	1,8	5,5	3,5	2,0	2,9	0,7	1,6	1,6
Råolje og naturgass	-19,3	-7,6	-20,3	-20,9	-16,9	-18,3	-5,0	19,4	23,9
Skip, plattformer og fly	16,3	4,2	17,4	15,0	10,4	6,6	-0,7	1,7	2,7
Tradisjonelle varer	4,7	1,5	5,5	3,3	1,8	2,8	0,6	0,8	1,0
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	12,0	4,2	18,6	13,0	8,0	7,6	-1,3	1,6	0,2
Bergverksprodukter	10,1	0,9	8,1	-2,9	-5,3	-9,5	4,1	15,0	33,0
Industriprodukter	4,5	1,3	5,2	3,2	1,7	2,7	0,5	0,4	0,5
Nærings- og nytelsesmidler	9,1	3,3	10,7	8,8	6,7	6,9	1,1	-0,2	-1,7
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	11,1	6,0	14,4	12,8	9,7	9,8	2,7	2,6	0,2
Trevarer	5,4	4,0	6,8	7,4	5,2	7,1	4,2	-0,4	-3,4
Treforedlingsprodukter	3,9	2,5	4,2	4,2	3,5	6,5	1,8	-1,5	-4,0
Grafiske produkter	11,8	-3,2	23,0	19,8	1,6	-2,2	0,6	-11,7	12,9
Raffinerte oljeprodukter	-22,4	-13,2	-30,0	-29,2	-42,0	-26,6	-5,3	25,0	59,4
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	7,9	0,2	10,2	6,3	4,6	2,1	-2,6	-3,0	-5,0
Metaller	6,7	-6,3	4,3	1,7	-8,7	-5,5	-5,7	-5,2	4,5
Verkstedprodukter	4,9	3,7	6,5	5,0	5,9	6,2	2,7	0,7	-0,3
Andre industriprodukter	5,1	3,1	6,6	5,3	6,0	4,6	2,0	0,1	-2,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	2,7	3,6	3,0	3,9	4,5	3,6	3,6	2,8	2,3
Elektrisk kraft	-19,2	25,6	-56,9	-24,6	-7,3	10,9	101,6	56,2	22,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	6,4	2,0	7,7	5,5	3,7	3,8	0,7	-0,1	-0,1
Tjenester	3,4	1,6	4,1	0,8	4,5	3,1	0,3	-1,1	-3,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	6,4	-14,7	6,3	0,8	-5,0	-15,0	-22,0	-15,0	7,0
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	7,1	-4,4	7,7	2,1	-1,6	-3,9	-9,8	-2,7	-12,8
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-7,1	-0,3	-10,3	-20,0	-2,9	-3,6	-0,3	5,9	0,2
Reisetrafikk	7,7	3,6	11,0	9,7	9,7	8,9	1,1	-4,6	-4,7
Andre tjenester	2,2	2,0	1,4	1,5	3,9	1,9	2,3	-0,1	-0,6
Samferdsel	3,2	1,3	2,9	1,1	9,9	1,8	0,1	-5,9	-7,2
Finans- og forretningstjenester	1,3	2,4	-0,5	2,0	2,8	2,4	3,8	0,6	0,9
Tjenester ellers	2,8	1,8	2,9	1,4	2,6	1,5	1,6	1,7	0,8

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	2 753,2	2 758,7	2 764,6	2 760,0	2 745,0	2 748,8	2 769,1	2 771,6	2 758,7
Jordbruk og skogbruk	52,1	52,3	56,3	51,9	48,7	52,3	56,4	51,8	48,6
Fiske, fangst og akvakultur	17,2	17,5	18,0	17,5	16,8	16,8	18,1	18,3	17,4
Bergverksdrift	5,1	4,9	5,4	5,1	4,8	4,8	5,2	5,0	4,5
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	59,7	51,7	58,8	57,5	53,8	52,4	50,8	49,9	47,4
Utvinning av råolje og naturgass	29,1	25,9	28,8	28,1	26,7	26,2	25,5	25,3	24,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	30,6	25,8	30,0	29,4	27,2	26,2	25,3	24,6	23,0
Industri	243,4	232,8	244,2	239,6	234,4	231,8	233,1	231,7	227,5
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	53,4	53,5	53,8	53,7	53,3	52,3	54,2	54,3	53,3
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,4	4,4	4,5	4,4	4,3	4,4	4,5	4,5	4,4
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	13,7	13,7	13,8	13,8	13,6	13,6	13,8	13,9	13,7
Produksjon av papir og papirvarer	3,2	3,0	3,3	3,0	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	5,9	5,9	6,0	5,9	5,8	5,8	5,9	6,0	5,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	13,2	13,0	13,3	13,0	13,0	12,8	13,1	13,1	13,1
Produksjon av kjemiske råvarer	6,0	6,0	6,1	6,0	5,9	5,9	6,0	6,1	6,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,3	15,5	15,7	15,4	14,9	15,4	16,0	15,8	15,4
Produksjon av metaller	10,1	10,4	10,4	10,4	10,4	10,2	10,7	10,2	10,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	67,4	62,4	67,1	66,0	64,0	63,0	61,6	61,1	59,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	27,2	23,2	26,7	24,8	24,0	23,7	22,8	22,4	22,0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	8,9	8,8	9,0	8,9	8,8	8,8	8,7	8,9	8,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	20,7	18,8	20,8	20,1	19,4	18,9	18,6	18,4	18,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	13,2	13,5	13,6	13,2	13,3	13,4	13,9	13,5	13,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15,4	15,9	15,6	15,6	15,6	15,8	16,1	16,1	16,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	221,4	226,8	223,0	225,3	221,6	224,7	228,6	232,2	230,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	374,0	372,6	373,6	372,0	373,9	373,0	371,7	371,8	374,4
Rørtransport	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Utenriks sjøfart	36,2	36,6	36,6	36,2	36,2	36,4	37,1	36,6	36,1
Transport utenom utenriks sjøfart	120,5	119,7	121,2	120,9	119,4	118,9	120,7	119,8	118,4
Post og distribusjonsvirksomhet	18,9	18,7	19,3	18,8	18,9	18,3	19,2	18,4	18,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	91,1	94,0	92,3	92,1	91,3	93,4	96,1	95,2	93,9
Informasjon og kommunikasjon	91,6	90,8	91,6	91,3	90,4	90,4	91,1	91,1	90,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	49,0	48,3	49,1	49,1	49,0	48,4	48,0	48,0	48,0
Omsetning og drift av fast eiendom	24,8	25,2	25,3	25,1	24,6	25,2	25,8	25,4	25,1
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	127,0	125,6	127,5	126,8	125,4	125,4	126,1	125,5	123,9
Forretningsmessig tjenesteyting	127,5	126,6	127,4	126,3	124,5	125,1	126,9	130,0	130,0
Offentlig administrasjon og forsvar	197,5	199,7	197,5	198,9	200,1	199,7	198,9	200,2	200,9
Undervisning	204,7	208,3	204,3	206,6	208,2	208,0	207,0	210,1	211,5
Helse- og omsorgstjenester	566,4	578,8	566,7	573,1	576,4	576,8	579,3	582,5	584,6
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	95,9	97,6	96,8	96,5	97,1	97,0	98,4	97,8	97,2

Offentlig forvaltning	824,5	838,6	823,8	831,4	836,9	836,2	837,4	843,7	848,4
Statsforvaltningen	305,5	310,1	305,6	308,4	309,8	309,5	309,7	311,3	311,9
Sivil forvaltning	276,2	280,8	276,4	279,1	280,6	280,1	280,5	282,0	282,6
Forsvar	29,3	29,3	29,2	29,3	29,2	29,4	29,2	29,3	29,4
Kommuneforvaltningen	519,0	528,5	518,2	523,0	527,1	526,7	527,7	532,4	536,5

Fastlands-Norge	2 687,4	2 695,6	2 698,6	2 695,1	2 681,6	2 685,6	2 705,9	2 709,1	2 697,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 780,9	1 774,1	1 792,5	1 781,3	1 762,0	1 766,6	1 785,5	1 782,2	1 765,8
Markedsrettet virksomhet	1 846,8	1 837,2	1 858,5	1 846,2	1 825,5	1 829,8	1 848,7	1 844,7	1 826,8
Ikke markedsrettet virksomhet	906,4	921,5	906,1	913,8	919,6	919,0	920,4	926,8	931,9

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	0,3	0,2	0,1	-0,2	0,2	0,1	0,2	0,4	0,5
Jordbruk og skogbruk	0,2	0,4	0,6	-0,9	0,9	0,9	0,2	-0,1	-0,3
Fiske, fangst og akvakultur	2,2	1,7	4,5	0,9	0,3	2,3	0,2	4,2	3,4
Bergverksdrift	-0,3	-4,1	0,8	-1,2	-3,5	-5,6	-4,1	-2,9	-5,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-8,2	-13,4	-9,8	-10,0	-12,9	-13,8	-13,7	-13,2	-11,9
Utvinning av råolje og naturgass	-8,8	-10,9	-9,4	-9,6	-10,5	-11,7	-11,5	-9,7	-8,5
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-7,7	-15,7	-10,1	-10,4	-15,1	-15,9	-15,7	-16,4	-15,3
Industri	-3,2	-4,4	-3,8	-4,7	-4,7	-5,0	-4,5	-3,3	-3,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	0,8	0,3	0,5	0,7	0,7	-1,2	0,9	1,0	0,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-1,2	1,2	0,3	1,5	0,4	2,8	-0,3	1,8	1,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,6	0,3	-0,4	0,0	0,9	-0,6	0,1	0,7	0,9
Produksjon av papir og papirvarer	-1,8	-4,5	0,0	-5,0	-6,4	-6,3	-5,6	0,4	-0,2
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	0,2	-1,0	1,3	1,4	-2,2	-2,1	-0,5	0,8	1,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	-0,9	-1,3	-0,8	-1,9	-2,6	-2,4	-1,0	0,6	1,0
Produksjon av kjemiske råvarer	2,9	-0,3	3,2	1,3	-0,6	-1,1	-1,2	1,7	1,4
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-0,5	1,3	-0,2	-0,4	0,2	0,6	2,0	2,2	3,2
Produksjon av metaller	1,2	2,8	0,2	3,6	5,7	4,4	2,5	-1,2	-1,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-4,9	-7,3	-6,0	-6,5	-7,0	-6,7	-8,2	-7,4	-7,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-12,0	-14,8	-14,2	-19,1	-18,3	-16,0	-14,4	-9,8	-8,2
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-0,2	-1,3	0,6	-0,6	-1,5	-1,9	-2,5	0,8	1,0
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-4,5	-9,2	-5,4	-7,5	-7,5	-10,4	-10,5	-8,5	-6,1
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	1,4	2,3	2,9	0,8	2,2	2,2	2,3	2,6	2,2
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,5	3,5	3,9	3,3	2,9	4,5	3,3	3,1	2,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,4	2,5	2,3	1,6	2,1	2,1	2,5	3,1	3,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,1	-0,4	-0,6	-1,9	-0,8	-0,1	-0,5	-0,0	0,2
Rørtransport	5,3	-2,9	-3,1	6,4	-0,8	-3,5	-2,3	-4,8	-1,3
Utenriks sjøfart	1,6	1,1	2,7	1,1	0,6	1,3	1,3	1,0	-0,3
Transport utenom utenriks sjøfart	1,1	-0,7	1,3	0,8	-0,4	-1,0	-0,4	-0,9	-0,9
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,4	-1,2	-4,5	-2,9	-0,6	-1,6	-0,6	-2,1	-3,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,0	3,2	1,7	2,0	2,5	2,9	4,1	3,4	2,8
Informasjon og kommunikasjon	0,5	-0,9	0,1	-0,1	-1,4	-1,6	-0,5	-0,2	0,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,5	-1,4	-0,3	0,0	-0,1	-0,9	-2,2	-2,4	-2,1
Omsetning og drift av fast eiendom	1,4	1,7	3,4	1,5	2,0	1,5	1,9	1,3	2,0
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	0,7	-1,1	0,9	-0,9	-0,8	-1,6	-1,1	-1,1	-1,1
Forretningsmessig tjenesteyting	-0,6	-0,7	-1,9	-3,0	-2,9	-2,3	-0,4	3,0	4,4
Offentlig administrasjon og forsvar	1,1	1,1	1,0	1,2	1,9	1,2	0,7	0,6	0,4
Undervisning	1,0	1,8	0,8	1,7	2,3	1,8	1,3	1,7	1,6
Helse- og omsorgstjenester	1,0	2,2	1,4	1,9	2,5	2,4	2,2	1,6	1,4
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	0,6	1,8	-0,2	1,9	2,5	1,7	1,7	1,3	0,2

Offentlig forvaltning	0,7	1,7	1,0	1,4	1,9	1,8	1,7	1,5	1,4
Statsforvaltningen	0,8	1,5	0,6	0,9	1,8	1,9	1,4	1,0	0,7
Sivil forvaltning	1,1	1,7	0,9	1,3	2,1	2,0	1,5	1,0	0,7
Forsvar	-1,8	0,0	-2,3	-2,8	-0,6	0,3	-0,0	0,3	0,5
Kommuneforvaltningen	0,7	1,8	1,2	1,7	2,0	1,7	1,8	1,8	1,8

Fastlands-Norge	0,4	0,3	0,2	-0,1	0,3	0,2	0,3	0,5	0,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	0,2	-0,4	-0,2	-0,8	-0,6	-0,6	-0,4	0,1	0,2
Markedsrettet virksomhet	0,0	-0,5	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-0,1	0,1
Ikke markedsrettet virksomhet	0,7	1,7	0,9	1,4	1,9	1,7	1,6	1,4	1,3

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	3 912,2	3 930,8	907,5	1 028,1	979,1	1 007,4	909,3	1 035,0	1 056,2
Jordbruk og skogbruk	90,3	90,5	23,8	22,8	21,6	22,7	23,6	22,6	21,5
Fiske, fangst og akvakultur	30,0	30,6	7,2	8,1	7,3	7,6	7,2	8,4	8,2
Bergverksdrift	8,3	8,0	2,1	2,1	1,9	2,0	2,0	2,1	1,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	95,2	82,6	21,9	23,6	21,1	21,3	19,1	21,1	20,9
Utvinning av råolje og naturgass	46,3	41,1	10,8	11,4	10,6	10,5	9,6	10,3	10,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	48,9	41,6	11,0	12,2	10,5	10,8	9,5	10,7	10,5
Industri	374,7	360,0	86,4	96,6	90,5	92,6	82,8	94,1	95,3
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	78,9	79,8	18,3	21,0	19,8	20,1	18,5	21,3	21,7
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	6,4	6,5	1,5	1,7	1,6	1,7	1,5	1,7	1,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	21,0	21,1	4,9	5,6	5,2	5,4	4,9	5,7	5,7
Produksjon av papir og papirvarer	4,8	4,6	1,1	1,2	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	9,0	9,0	2,1	2,4	2,2	2,3	2,1	2,4	2,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	20,7	20,6	4,8	5,4	5,1	5,2	4,8	5,4	5,6
Produksjon av kjemiske råvarer	9,4	9,4	2,2	2,5	2,3	2,4	2,2	2,5	2,6
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,0	24,4	5,7	6,3	5,9	6,2	5,8	6,5	6,4
Produksjon av metaller	15,3	15,8	3,7	4,1	4,0	4,0	3,8	4,1	4,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	105,7	98,6	24,2	26,9	25,3	25,7	22,3	25,2	25,3
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	42,0	35,6	9,4	10,0	9,2	9,4	8,0	9,0	9,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	13,5	13,4	3,1	3,5	3,3	3,4	3,0	3,6	3,7
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	33,4	30,7	7,6	8,4	7,8	8,0	7,0	7,9	8,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	20,8	21,4	4,9	5,5	5,2	5,5	5,0	5,7	5,8
Vannforsyning, avløp og renovasjon	24,4	25,3	5,7	6,6	6,2	6,5	5,9	6,8	6,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	349,1	359,9	81,0	94,1	86,9	92,0	83,2	97,7	98,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	478,2	478,9	112,5	122,7	119,9	122,4	112,3	124,2	128,2
Rørtransport	0,9	0,9	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	71,1	72,6	16,9	18,5	18,1	18,4	17,3	18,8	19,2
Transport utenom utenriks sjøfart	190,6	190,8	44,9	49,9	47,6	48,5	44,9	49,7	50,4
Post og distribusjonsvirksomhet	25,8	25,7	6,1	6,8	6,4	6,5	6,1	6,7	6,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	111,8	114,6	27,2	28,9	28,8	27,3	28,5	30,1	30,5
Informasjon og kommunikasjon	145,6	145,4	33,5	38,5	36,0	37,4	33,4	38,6	39,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	76,3	75,6	17,6	20,3	19,1	19,5	17,2	19,8	20,3
Omsetning og drift av fast eiendom	36,7	37,5	8,6	9,9	9,1	9,6	8,7	10,0	10,1
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	202,6	201,7	46,7	53,7	50,1	52,0	46,4	53,2	54,0
Forretningsmessig tjenesteyting	190,6	189,6	43,8	50,0	46,5	48,5	43,5	51,1	52,0
Offentlig administrasjon og forsvar	291,8	296,4	67,3	77,8	74,0	76,4	67,7	78,3	80,5
Undervisning	283,1	288,8	55,8	78,0	74,0	78,9	56,6	79,3	83,9
Helse- og omsorgstjenester	678,5	695,5	161,2	177,6	174,1	176,6	164,6	180,3	185,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	135,8	138,5	32,3	35,7	34,3	34,9	33,0	36,2	36,6

Offentlig forvaltning	1 065,4	1 086,5	239,6	283,4	273,9	282,2	243,2	287,1	298,2
Statsforvaltningen	448,3	457,3	104,6	118,7	114,4	117,1	106,0	119,9	123,3
Sivil forvaltning	402,1	410,9	93,8	106,6	102,8	105,1	95,2	107,7	110,8
Forsvar	46,2	46,4	10,8	12,1	11,6	11,9	10,8	12,1	12,5
Kommuneforvaltningen	617,1	629,1	135,0	164,7	159,5	165,2	137,2	167,2	174,9

Fastlands-Norge	3 793,9	3 816,2	879,6	997,9	950,2	978,2	882,2	1 005,5	1 026,4
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 622,4	2 622,4	613,4	687,8	649,6	669,1	612,3	691,4	701,1
Markedsrettet virksomhet	2 740,7	2 737,0	641,4	717,9	678,5	698,3	639,4	720,8	731,0
Ikke markedsrettet virksomhet	1 171,5	1 193,8	266,2	310,2	300,7	309,1	269,9	314,1	325,2

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2015	2016	15:3	15:4	16:1	16:2	16:3	16:4	17:1
I alt	1 492 421	1 521 573	373 602	373 650	376 798	379 022	383 754	381 999	386 380
Jordbruk og skogbruk	6 671	7 052	1 855	1 665	1 600	1 765	1 916	1 770	1 707
Fiske, fangst og akvakultur	5 733	6 116	1 542	1 461	1 431	1 452	1 613	1 621	1 587
Bergverksdrift	3 286	3 211	859	797	786	789	844	791	765
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	76 665	68 608	18 804	17 929	17 978	17 495	16 929	16 206	16 607
Utvinning av råolje og naturgass	39 287	35 962	9 700	9 209	9 379	9 127	8 878	8 578	8 909
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	37 377	32 646	9 104	8 720	8 599	8 368	8 051	7 628	7 698
Industri	146 949	143 240	36 424	35 686	36 003	36 037	35 783	35 416	35 751
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	27 155	28 522	6 884	6 771	7 011	6 980	7 196	7 335	7 312
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1 721	1 760	441	435	424	442	442	452	435
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 383	6 560	1 588	1 630	1 651	1 603	1 644	1 662	1 714
Produksjon av papir og papirvarer	1 854	1 838	465	439	463	448	464	463	474
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 073	2 996	787	775	745	721	760	769	741
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	10 520	10 734	2 643	2 554	2 569	2 758	2 725	2 681	2 709
Produksjon av kjemiske råvarer	4 665	4 823	1 198	1 139	1 126	1 252	1 231	1 213	1 196
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	9 006	9 241	2 272	2 258	2 198	2 301	2 417	2 325	2 335
Produksjon av metaller	6 637	6 800	1 694	1 673	1 710	1 676	1 753	1 661	1 687
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	44 923	41 721	10 978	10 892	10 822	10 622	10 227	10 049	10 052
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	18 041	15 842	4 345	4 040	4 093	4 095	3 891	3 764	3 870
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 177	4 261	1 033	1 054	1 055	1 066	1 059	1 081	1 096
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 459	12 965	3 294	3 165	3 261	3 326	3 205	3 174	3 324
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	10 566	11 076	2 654	2 637	2 647	2 799	2 841	2 788	2 862
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 641	10 182	2 440	2 463	2 468	2 534	2 588	2 592	2 595
Bygge- og anleggsvirksomhet	115 676	122 473	28 715	29 496	29 454	30 713	31 034	31 272	31 758
Varehandel og reparasjon av motorvogner	159 812	164 571	40 278	39 594	40 783	40 824	41 936	41 029	41 816
Rørtransport	421	412	103	107	105	101	103	102	106
Utenriks sjøfart	12 873	13 209	3 236	3 227	3 248	3 273	3 356	3 331	3 309
Transport utenom utenriks sjøfart	69 264	69 508	17 308	17 316	17 271	17 153	17 599	17 484	17 429
Post og distribusjonsvirksomhet	8 618	8 624	2 187	2 145	2 164	2 098	2 220	2 142	2 143
Overnattings- og serveringsvirksomhet	29 436	30 709	7 496	7 423	7 568	7 250	7 960	7 931	7 924
Informasjon og kommunikasjon	73 563	75 387	18 084	18 305	18 671	18 929	18 978	18 810	19 409
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	47 139	48 074	11 604	11 839	12 349	11 934	12 014	11 778	12 361
Omsetning og drift av fast eiendom	15 311	15 857	3 986	3 810	3 821	3 983	4 124	3 928	3 976
Boligtjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	93 186	93 302	23 139	23 495	23 244	23 308	23 327	23 423	23 406
Forretningsmessig tjenesteyting	58 492	59 136	14 375	14 505	14 730	14 617	14 883	14 906	15 476
Offentlig administrasjon og forsvar	125 317	129 825	31 509	31 783	32 048	32 402	32 614	32 762	33 001
Undervisning	116 413	121 276	29 268	29 676	29 833	30 170	30 456	30 817	30 976
Helse- og omsorgstjenester	269 456	280 702	68 047	68 723	68 972	69 712	70 738	71 280	71 638
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	37 932	39 025	9 691	9 569	9 624	9 684	9 897	9 819	9 779

Offentlig forvaltning	461 757	480 633	116 321	117 449	118 232	119 598	120 886	121 915	122 808
Statsforvaltningen	203 692	211 256	51 322	51 761	52 011	52 683	53 127	53 435	53 791
Sivil forvaltning	186 544	193 713	47 035	47 448	47 692	48 318	48 715	48 988	49 325
Forsvar	17 148	17 543	4 287	4 313	4 319	4 365	4 412	4 447	4 466
Kommuneforvaltningen	258 065	269 377	64 999	65 688	66 221	66 915	67 759	68 480	69 016

Fastlands-Norge	1 439 840	1 471 991	360 563	361 107	364 066	366 520	371 416	369 988	374 056
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	939 809	951 725	234 612	233 983	236 119	237 038	240 534	238 033	241 169
Markedsrettet virksomhet	992 390	1 001 307	247 650	246 526	248 851	249 540	252 872	250 044	253 492
Ikke markedsrettet virksomhet	500 031	520 266	125 951	127 124	127 947	129 482	130 882	131 955	132 888

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2005-2020

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*	Prognoser			
													2017	2018	2019	2020
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	4,4	5,0	5,3	1,7	0,0	3,8	2,3	3,5	2,7	1,9	2,1	1,6	2,2	2,2	2,5	2,5
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	1,9	2,0	2,4	4,1	2,2	1,0	1,6	1,0	2,7	2,1	2,3	1,9	1,8	1,9	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	12,0	9,1	11,7	0,9	-6,8	-6,6	7,4	7,6	6,3	-0,7	-3,8	0,3	2,4	1,9	2,4	1,2
Utvinning og rørtransport	19,7	3,2	6,9	4,7	3,3	-8,9	11,3	15,1	19,3	-3,2	-15,0	-16,4	-7,1	-1,6	6,1	1,9
Fastlands-Norge	11,1	9,3	14,2	0,9	-10,4	-6,4	5,0	7,4	2,9	0,4	0,6	6,2	5,4	2,4	1,5	1,0
Næringer	18,1	12,7	22,7	3,1	-18,4	-9,5	1,1	10,5	-3,3	-0,7	-1,6	3,1	3,3	4,6	5,0	4,2
Bolig	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,1	-1,6	17,0	10,9	5,3	-1,4	1,6	9,9	8,4	-0,2	-3,6	-4,6
Offentlig forvaltning	-0,6	8,4	8,7	7,2	7,7	-4,8	1,1	-1,8	11,8	4,4	3,0	6,9	5,1	2,5	2,3	2,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	5,1	5,0	6,2	1,6	-1,4	1,2	2,5	3,7	2,3	1,8	1,8	2,7	2,8	2,2	2,1	2,2
Lagerendring ²	-0,1	1,4	0,2	-0,1	-2,5	2,9	-0,3	-0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0
Eksport	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,1	0,7	-0,8	1,4	-1,7	3,1	3,7	-0,5	1,0	1,4	2,4	2,8
Tradisjonelle varer	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,3	-0,1	-0,2	1,3	3,1	5,8	-8,2	1,6	3,4	4,2	3,8
Råolje og naturgass	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-1,6	-6,9	-5,6	0,5	-5,5	2,7	3,2	4,1	0,1	0,4	0,9	2,4
Import	7,9	9,1	10,0	3,2	-10,0	8,3	4,0	3,1	4,9	2,4	1,6	0,8	2,3	1,8	2,5	2,5
Tradisjonelle varer	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,1	9,2	4,6	2,6	2,3	2,1	1,9	-1,1	3,0	3,1	3,7	3,3
Bruttonasjonalprodukt	2,6	2,4	2,9	0,4	-1,6	0,6	1,0	2,7	1,0	1,9	1,6	1,1	1,6	1,9	2,1	2,2
Fastlands-Norge	4,7	5,0	5,7	1,7	-1,6	1,8	1,9	3,8	2,3	2,2	1,1	0,9	1,9	2,2	2,4	2,2
Industri og bergverk	3,6	2,6	3,8	2,7	-7,8	2,1	1,7	2,0	3,3	2,8	-3,2	-4,5	0,8	2,3	3,0	2,7
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	1,6	3,5	4,8	3,6	-2,0	0,2	1,7	1,8	0,3	1,4	0,4	0,6	0,4	0,7	1,0	1,8
Sysselsatte personer	1,3	3,4	4,1	3,2	-0,5	-0,5	1,5	2,1	1,1	1,2	0,3	0,2	0,6	0,7	0,8	0,8
Arbeidsstyrke ³	0,8	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	1,1	1,4	0,3	0,1	0,9	0,8	0,6
Yrkesandel (nivå) ³	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	71,0	71,2	70,7	70,1	70,2	70,3	70,3
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,5	4,4	4,7	4,3	4,2	4,1	4,0
Priser og lønninger																
Årslønn	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	3,1	3,4	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,0	2,2	3,6	2,1	2,0	2,1	2,3
KPI-JAE ⁴	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,4	2,7	3,0	1,7	1,8	1,9	2,1
Eksportpris tradisjonelle varer	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-1,9	2,7	3,4	2,3	4,3	5,4	2,7	1,8	1,9
Importpris tradisjonelle varer	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,0	4,0	0,3	1,5	4,4	4,7	1,5	2,3	3,1	2,0	1,6
Boligpris	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	4,0	2,7	6,1	7,0	6,8	-1,1	-2,7	-1,2
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponible realinntekt	8,4	-6,4	6,2	3,5	3,2	2,3	4,2	4,5	3,8	2,8	5,3	-1,5	1,9	2,7	2,6	2,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,6	-0,5	0,9	3,7	5,2	4,0	5,8	7,1	7,6	8,2	10,4	7,2	6,4	6,8	7,0	7,4
Pengemarkedsrente (nivå)	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,3	1,1	0,9	0,9	0,9	1,3
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁵	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	3,9	3,2	2,6	2,5	2,4	2,4	2,7
Realrente etter skatt (nivå)	0,8	0,2	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,8	0,1	-1,6	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
Importveid kronekurs (44 land) ⁶	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	5,3	10,4	1,9	-0,7	0,4	0,0	0,0
NOK per euro (nivå)	8,01	8,05	8,02	8,22	8,73	8,01	7,79	7,47	7,81	8,35	8,95	9,29	9,26	9,36	9,36	9,36
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner	322,8	357,7	287,4	408,3	258,2	282,7	344,9	368,6	314,2	346,0	270,0	152,2	208,9	219,7	246,2	274,5
Driftsbalansen i prosent av BNP	16,2	16,1	12,2	15,6	10,7	10,9	12,7	12,4	10,2	11,0	8,7	4,9	6,3	6,4	6,7	7,2
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	7,1	9,8	6,5	1,7	-9,8	11,3	6,3	1,4	2,1	4,9	4,9	3,1	4,0	4,4	4,4	4,3
Konsumpris euro-området	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,3	0,4	0,1	0,3	1,6	1,4	1,7	1,9
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,2	0,0	0,3	0,7
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	356	423	423	536	388	484	621	649	639	621	430	378	454	481	508	528

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁵ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁶ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁷ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 6. juni 2017 er benyttet.

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISSN 1504-5625 (elektronisk)

